

**YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI**

**ABDEST NAMAZ VE ORUÇ KONUSUNDA
HANEFİ VE ŞAFİİ MEZHEBİNİN FARKLI
GÖRÜŞLERİ VE DELİLLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Selahattin KIYICI**

**HAZIRLAYAN
Abdulahap ŞAKRAK**

T 94446

VAN – 2000

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından .....
Temel İslam Bilimleri .....
Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan Doç. Dr. Selahattin KILIÇ

Üye (Danışman): Doç. Dr. Selahattin KILIÇ

Üye: Doç. Dr. Selahattin SÖNMEZSOY

Üye: Ürd. Doç. Dr. Abdurrahman NARÇALI

Üye: .....

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2000

Müdür
Doç. Dr. Recai KARAHAN
Sos. Bil. Enst. Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VI
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

ABDEST KONUSUNDA HANEFİ VE ŞAFİİ MEZHEBİNİN FARKLI GÖRÜŞLERİ VE DELİLLERİ

1.GİRİŞ.....	5
2.ABDESTİN FARZLARI.....	6
2.1. Niyet.....	6
2.1.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	6
2.1.2.Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	8
2.2. Tertib.....	10
2.2.1 Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	10
2.2.2 Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	11
3. ABDESTİ BOZAN ŞEYLER.....	12
3.1. Mutad Olmayan Yollardan Kan İrin ve Cerahatin Akması.....	13
3.1.1 Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	13
3.1.2.Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	14
3.2. Kusma.....	15
3.2.1.Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	15
3.2.2.Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	16
3.3. Namazda Gülme.....	17
3.3.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	17
3.3.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	18

3.4. Ön ve Arka Tarafa Eliyle Dokunmak.....	19
3.4.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	19
3.4.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	19
3.5. Kadına Dokunmak.....	21
3.4.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	21
3.4.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	23

II. BÖLÜM

NAMAZ KONUSUNDA HANEFİ VE ŞAFİİ MEZHEBİNİN FARKLI GÖRÜŞLERİ VE DELİLLERİ

1. GİRİŞ.....	25
2. FARZ NAMAZLARININ VAKİTLERİ.....	27
2.1. Öğle Namazının Vakti.....	29
2.1.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	29
2.1.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	29
3. NAMAZIN SIHHATİNİN ŞARTLARI.....	31
3.1. Setri Avret.....	32
3.1.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	32
3.1.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	34
3.2. İstikbali Kible.....	36
3.2.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	38
3.2.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	40
3.3. Niyet.....	44
3.3.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	44
3.3.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	45
4. NAMAZIN RÜKÜNLERİ.....	45
4.1. Kıraat.....	46
4.1.1. Besmele.....	46
4.1.1.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	47

4.1.1.2.Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	48
4.1.2. Fatiha Suresiveya Kur'an'dan Bir Ayet Okumak.....	49
4.1.2.1.Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	49
4.1.2.2.Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	51
4.1.3. Zammi Sure.....	54
4.1.3.1.Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	54
4.1.3.2.Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	55
4.2. Teşehhüd ve Salat.....	56
4.2.1 Üç ve Dört Rekâtlı Namazlarda Birinci Oturuş ve Teşehhüd.....	57
4.2.1.1.Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	57
4.2.1.2.Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	58
4.2.2. Son Oturuş ve Teşehhüd.....	59
4.2.2.1.Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	59
4.2.2.2.Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	60
4.2.3. Teşehhüdden Sonra Hz. Pegamber'e Salavat Getirmek.....	61
4.2.3.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	61
4.2.3.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	62
4.3. Selam Vermek.....	63
5. NAMAZI BOZAN ŞEYLER.....	65
5.1. Hanefi Mezhebi.....	66
5.2. Şafii Mezhebi.....	67
6. SEHİV SECDESİ.....	67
6.1. Sehiv Secdesinin Hükümü ve Şekli.....	68
6.1.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	68
6.2.1. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	69
7. VİTİR NAMAZI.....	70
7.1. Vitir Namazının Hükümü ve Rekât Miktarı.....	71
7.1.1.Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	71
7.1.2.Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	72
8. BAYRAM NAMAZLARI.....	73

8.1. Bayram Namazlarının Hükümü.....	73
8.1.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	73
8.1.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	75
8.2. Bayram Namazları Tekbirleri.....	76
8.2.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	76
8.2.2 Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	76
9.YOLCU NAMAZI.....	77
9.1.Namazların Kısaltılmasının Hükümü.....	77
9.1.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	78
9.1.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	79
9.2. Namazların Birleştirilmesi.....	80
9.2.1. Birleştirmenin Meşru Olduğu Yerler.....	80
9.2.1.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	80
9.2.1.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	82

III. BÖLÜM

ORUÇ KONUSUNDA HANEFİ VE ŞAFİİ MEZHEBİNİN FARKLI GÖRÜŞLERİ VE DELİLLERİ

1. GİRİŞ.....	84
2. RAMAZAN AYININ TESBİTİ.....	87
2.1. Ramazan ve Şevval Hilallerinin Tespiti.....	88
2.1.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	88
2.1.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	90
2.2. İhtilâfi Metali.....	91
2.2.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	91
2.2.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	92
2.3. Astronomik Hesaplarla Hilalin Sübutu.....	94
2.3.1. Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....	94
2.3.2. Şafii Mezhebi ve Delilleri.....	95

3. ORUÇTA NİYETİN YERİ.....	97
3.1. <i>Oruç için Niyetin Zamanı.....</i>	97
3.1.1. <i>Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....</i>	97
3.1.2. <i>Şafii Mezhebi ve Delilleri.....</i>	98
4. ORUCU BOZAN ŞEYLER.....	99
4.1. <i>Orucu Bozup Hem Kaza Hem de Kefaret Gerektiren Durumlar.....</i>	99
4.1.1. <i>Hanefi Mezhebi ve Delilleri.....</i>	99
4.1.2. <i>Şafii Mezhebi ve Delilleri.....</i>	102
SONUÇ.....	104
BİBLİYOGRAFYA.....	107

ÖNSÖZ

Değişik karakterde ve şekilde insanları yaratan, bunlardan ayrı ayrı toplumlar ve gelenekler meydana getiren Cenabı Allah'a hamd, O'nun Resulu Hz. Muhammed (s.a.v.)'e salat ve selam olsun.

İnsanlar, bir şekilde kendisini yaratmış olduğuna inandıkları "İlah"ı memnun etmek ve O'nun rızasını kazanmak isterler. İlahi ve beşeri bütün dinlerde bu özellik değişik varyantlarda kendini gösterir.

Dinimizin ön gördüğü ibadetler, hem müslümanın manen huzurlu olmasını sağlamakta hem de kişi ve toplumlara büyük faydalar sağlamakta ve aynı zamanda toplumu kemirip yok eden günahlardan da korumaktadır. Aslında dinimize göre ibadet, sadece belli şekil ve prensiplerle yapılan namaz, oruç, zekât gibi ibadetler değildir. Her hangi bir konuda Allah'ın emrini yerine getirmek ve O'nun yasakladığı her iş ve davranıştan kaçınmak ve bunlarda Allah'ın rızasını aramak birer ibadettir.

Namaz ve oruç ibadeti müslümanın hayatının büyük bir kısmını ilgilendirmektedir. Müslüman, bu ibadetleri yerine getirdiği zaman kendisini daha huzurlu hissetmekte, Allah'ın rızasını kazanmaya çalışmaktadır. Her işte olduğu gibi bu ibadetlerde de uyulması gereken bir takım İlahi prensipler, bir takım kural ve fiiller bulunmaktadır. Bu prensip ve kuralları (farz, vacip, sünnet gibi) yerine getirdiğimiz zaman bu ibadetleri yerine getirdiğimizi söyleyebiliriz.

Ülkemizde müslümanlar, genelde Hanefi ve Şafii Mezheplerine bağlıdırlar. Müslümanlar, dini taleplerini daha çok bu iki mezhebe göre yerine getirmeye ve bunlara göre çözmeye

çalışmaktırlar. Bizim amacımız, abdest, namaz ve oruç gibi müslümanları yakından ilgilendiren bu ibadetlerin iki mezhebe göre farklılık noktalarını ortaya çıkarmak ve bu farklılıkların delillerini sunmaktır.

Lisans ve yüksek lisans semineri çalışmalarımda olduğu gibi bu çalışmamda da bana yol gösteren ve bu konularda derinleşmemi sağlayan muhterem hocam Doç. Dr. Selahattin KIYICI Bey'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tezimin yazılma aşamasında yardımlarını esirgemeyen Adaklı ilçesi Müftülük Memuru Hasan Basri ÖRÜ ve Rahim ÇETİN'e şükranlarımı sunarım.

Abdolvahap ŞAKRAK
ADAKLI-2000

KISALTMALAR

Yay.	Yayınları
Trs.	Tarihsiz
Terc.	Tercüme eden
Bsk.	Baskı
İst.	İstanbul
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.y.	Aynı yer
bkz.	Bakınız
s.	Sahife
v.d.	ve diğerleri
v.b.	ve benzeri
D.İ.B.	Diyanet İşleri Başkanlığı
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Tarih içerisinde bir çok hukuk sistemleri oluşmuş, bunlardan bazıları uygulanma imkânına sahip olmuş, bazıları da kendini tanıtmaya imkânına sahip olamamış ve belli bir süre sonra tarihin derinliklerinde kaybolmuştur. Yazılı veya sözlü hukuki normlar, birlikte yaşama fitratına sahip olan insan kitlelerinin vazgeçilmez değerleridir.

İslam Hukuku, geçmişten günümüze kadar bazen kamusal alanda uygulanma imkânına sahip olmuş, bazen de teorik çerçevede kalmıştır. Ancak bu durumda da bireysel bazda pratik olarak yaşanmış ve uygulanmıştır. Çünkü, kendi yaşam sürecini Allah'ın istediği bir hayat tarzına bağlamak isteyen kişi, en azından kendisini ilgilendiren bu hukuk prensiplerini yaşamak/uygulamak durumundadır.

Kaynağı ilahi olan İslam Hukuku, sadece altı bin küsur ayet ve on binlerce Hadis-i Şerif'ten kaynağını almakla belki de hukuk sistemleri içerisinde en zengin malzemeye sahip olan hukuk sistemi unvanına sahiptir. Bu zenginlik, insanın a'dan z'ye her davranışına fitri bir yön vermesini sağlamıştır. Bunun sonucu olarak da Müslüman, her davranış ve düşüncesinde Allah'ın rızasının var olmasını ister. Toplumlar, bireylerden meydana gelir. Nitelikli bir toplumun varlığı, tabiidir ki böyle düşünen bireylerin varlığına muhtaçtır.

Mezheplerin oluşum süreçlerine bakıldığında görülecektir ki, ferdin bağlı bulunduğu mezhebin gereklerine göre hayatını kontrol altına almaya çalışmasının en büyük gayesi Allah'ın rızasına nail olma, kendi kültür ve bilgi modeli çerçevesinde doğruyu bulabilmedir. Bu da tabii olarak, ta çekirdekten başka bir deyişle bireysel bazdan bazı farklılıkların olmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Ancak güçlü dinamikler ve insan fitratının bir yansımasını teşkil ederek insana, "ahseni takvim" değer ve yargısını getiren modeller ve prensipler

üzerine kurulu mezhep ekolleri, varlığını ve güncelliğini her zaman korumuştur. Özellikle sünni mezhep ekolleri içerisinde bugün yaşayanlarda bu özellikleri açıkça görmek mümkündür.

Dünyanın dört bir yanında, değişik coğrafya ve kültürlere sahip bölgelerde yaşayan Müslümanların en çok özümstedikleri, kabul ettikleri mezhepler, Hanefi, Şafii, Maliki ve Hambeli mezhepleridir.¹ Müslümanların çoğu, bu mezheplerin prensipleri ile hareket etmekte, bu “araçlarla” asıl gayeye, Allah’ın rızasına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Mezhepler, hiçbir zaman müntesibi için asıl gaye olmamış, daima kendisini yaratana karşı kulluk vazifesini yerine getirmeye çalışan Müslüman için bir “yol” olmuştur. Yine hiçbir Müslüman, mezhebin kurucularını Peygamber gibi telakki etmemiş, onlara ismet sıfatını vermemiş, onları tartışmasız insan olarak kabul etmemiştir. Ancak her Müslüman, mezhep önderlerini saygı ile anmış, yaptıkları çalışmalarını takdirle karşılamış, Ebu Hanife’ye, İmam Şafii’ye, İmam Malik ve Ahmet bin Hambel’e hayranlık duymuş, rahmetle anmıştır. Çünkü, her birimizin islami daha iyi anlamada, yaşamada ve islamın zenginliklerini bilmede onların payı vardır. Bizler, hangi mezhebin müntesibi olursak olalım, Kur’an ve Sünnet’in çerçevesinde kalan her mezhebe ve önderlerine kalbimizde onlara yer veriyor ve onları rahmetle anıyoruz.

Şüphesiz, ülkemizdeki Müslümanların büyük çoğunluğu Hanefi ve Şafii mezhebine mensupturlar. Bunun için, islami öğretiler daha çok bu iki kanaldan yoğrularak, sonraki alimlerce daha da berraklaştırılmış, fırında kıvamında pişirilerek soframıza konmuştur. Özellikle ibadetlerle alakalı bilgilerimiz daha çok bu iki kanal vasıtasıylaadır. Çünkü ibadetler her gün her saat hayatımızı ilgilendirdiğinden konu ile alakalı bilgileri öğrenmek bizim için kaçınılmaz olmuştur.

¹ Bkz. İbrahim, Muhammed, *el-Mezhep İnde'l-Hanefiyye el-Mezhep İnde'ş-Şafiiyye*, Terc. Faruk Beşer, Risale Yay. İst. 1989. s. 7, 116-121. Karaman, Hayreddin, *İslam Hukuk Tarihi*, Nesil Yay. İst. 1989. (2.Bsk.) s. 244- 247.

Abdest, namaz ve oruç ibadeti zengin-fakir her Müslüman'ı yakından ilgilendirmektedir. Günümüzün belli bir bölümü abdestli geçirilmek durumundadır. Beş vakit farz namazlar, günün belli vakitlerine serpiştirilmiş bunun yanında haftada, yılda ve özel durumlarda kılmamız gereken namazlar bulunmaktadır. Her yılımızın en az bir ayı oruç ibadeti ile geçirilmesi gerekmektedir. Bunlar, hayatımızın vazgeçilmez dinamikleridir. Bir Müslüman'ın bunlardan ayrı yaşaması düşünülemez.

Hal böyle olunca bu ibadetlerimizin en büyük referans kaynakları Hanefi ve Şafii Mezhebinin konu ile alakalı eserleri olacaktır. Mezhep Müntesibi, bu kaynaklarla bu ibadetlerine bir yön vermeye çalışacaktır. Ancak, ibadetlerdeki bazı belirgin farklılıkların sebebi Müslümanın kafasında bir soru işaretinin oluşmasına neden olmaktadır. Çoğu zaman; "acaba bu farklılıklar olmasaydı olmaz mıydı?" gibi dolaylı önermeler insanın kafasında oluşmaktadır. Ancak bu farklılıkların nedenleri, farklılık noktaları üzerinde kısa bir araştırma yapıldığında görülecektir ki bir konu hakkında farklı hüküm veren fakihler öyle kolay hüküm vermemişler aksine büyük bir zorluğun üstesinden gelmişlerdir. Yine görülecektir ki mezhep alimlerinin gecelerini gündüzlerine katarak yaptıkları gayretlerin tek amacı Allah rızasını elde etmektir.

Çalışmamız, abdest, namaz ve oruç konusunda iki mezhebin farklı görüşler ve getirdikleri deliller açısından bir örneklemedir. Hepimizi ilgilendiren bu ibadetlerin farklı noktalarının bir araya getirilmesi ve delillerinin zikredilmesi, her farklılığın bir kaynağının olduğunu ve mezhep alimlerinin bu konuda nasıl büyük zorlukları başardıklarının bir örneğidir.

Abdest, namaz ve oruç konusunda iki mezhebin farklı görüşlerini ele alırken, iki mezhep arasında bir meselenin farz/vacip olup olmaması konusundaki farklılığı ele aldık. Nitekim bir meselenin farz olup olmaması önemli bir farklılıktır. Çünkü farz veya vacibin terkinde günah vardır. Yine farzın terki her halükârda o ibadeti iptal eder. Konuyu işlerken öncelikle giriş mahiyetinde bir genel bilgi verdik. Sonra konuyla alakalı farklılık noktalarını alt dallara ayırarak incelemeye çalıştık. Her meselede öncelikle mezhebin görüşünü, ardından da bu konudaki delillerini aktardık. Konuyla ilgili delilleri öncelikle varsa Kur'an-ı Kerim, Hadis-i Şerif, icma Kıyas... sırasına göre ele aldık.

1. BÖLÜM

ABDEST KONUSUNDA HANEFİ VE ŞAFİİ MEZHEBİNİN FARKLI GÖRÜŞLERİ VE DELİLLERİ

1-GİRİŞ

Abdest, Arapça'da **Vudu'** (وُضُوْء) diye ifade edilir. Vudu', sözlükte güzellik, parlaklık manaların gelir. **Vedu'** (وُضُوْء) olarak okunduğu zaman, abdest için kullanılan su manasında kullanılır.¹ Terim olarak abdestin bir takım tanımları yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Abdest, hususi azaların su ile yıkanmasıdır.²

Abdest, niyet ile başlayan bir takım hususi fiillerdir.³

Abdest, bazı azaların yıkanması veya meshedilmesidir.⁴

Abdestin hangi dönemde farz kılındığı konusunda iki görüş vardır. İbn Abdilberr'e göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) hiçbir zaman abdestsiz namaz kılmamıştır; şu halde namaz gibi abdest de Mekke döneminde gerekli kılınmıştır. İbn Hazm'e göre abdest, Medine'de farz kılınmıştır; çünkü abdest ve teyemmümü anlatan ayetin Medine'de nazil olduğu kesin olarak bilinmektedir. Buna karşı bazı hadislerde, daha Mekke döneminde iken abdestten bahsedildiği ileri sürülmüş, bazıları da abdestin Mekke döneminde teşvik edildiğini (mendub olduğunu),

¹ İbn Manzur, , Ebu Fadl Cemaluddin, Muhammed Mükrim *Lisanü'l- Arab*, Daru's – Sadr, Beyrut 1990, I/462

² Zeydan, Abdulkerim, *el-Veciz fi Usuli'l-Fıkıh*, Müessesetü'r-Risale, 4.b., Ürdün 1994. I/45.

³ Mevsili, Abdullah bin Mahmud bin Mevdud, *el-ihiyar li Ta'lili'l-Muhtar*, Çağrı Yay., ist. 1987, 1/8.

⁴ Şirbini, Şeyh Muhammed. *Muğni'l-Muhtac ila Ma'rifeti Meani Elfazi'l-Minhac*, Matbaatu Hazendar, İst. 1958. I/47.

Medine’de ise farz kılındığını ileri sürerek bu iki görüşü uzlaştırma yoluna gitmişlerdir.⁵

Abdest almak duruma göre farz, vacip, mendub veya israf olabilir.⁶ Örneğin namaz için abdest almak farzdır. Kur’an-ı Kerim’de abdest ayeti namaz ile beraber zikredilmiştir. Ayet mealen şöyledir: “Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın...”⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.) de şöyle buyurmaktadır: “Abdesti olmayanın namazı yoktur.”⁸

2-ABDESTİN FARZLARI

Kur’an-ı Kerim’de abdestin dört farzı açıkça belirtilmiştir.⁹ Bunlar; yüzü yıkamak, dirseklerle beraber kolları yıkamak, başı meshetmek ve ayakları topuklarla beraber yıkamak. Hanefiler abdest için sadece bu dört farzı kabul ederken¹⁰ Şafiiler bunlara niyet ve tertibi de eklemişlerdir.¹¹ İki Mezhebin bu konudaki farklılıkları ve delilleri şu şekildedir :

2.1.Niyet

2.1.1.Hanefi Mezhebi : Abdest için niyet getirmek farz değil, sünnettir.¹²

⁵ Karaman, Hayreddin, *İslam Hukuk Tarihi*, Nesil Yay. İst.1989 ,2. Bsk. S.79-80.

⁶ Bu konudaki görüşler ve örnekler için bkz., Zuhayli, Vehbe, *el-Fikhu'l İslamiyye ve Edilletuh* Terc. Komisyon, Risale yay. İst. 1994 . 3. Bsk. 1/146-149.

⁷ Maide, 5/6.

⁸ Ebu Davud, Süleyman es- Sicistani, *es-Sünen*, Çağrı, yay.İst.1993., Taharet 48.

⁹ Maide 5/6

¹⁰ Mevsili, *el-ihiyar*, 1/8, Merginani, Ali bin Ebu Bekir, *el-Hidaye*, Kahraman Yay., İst. Trs.2. Bsk. Terc. Ahmat Meylani 1/21-24

¹¹ Nevevi, Muhyiddin bin Şeref, *Kitabu'l-Mecmu'*, Mektebetü'l-İrşad, Cidde trs.,1/353 Şirbini, *Muğnil-Muhtac*. 1/50.

Delilleri: Hanefiler abdest için niyetin farz olmadığı konusundaki delillerini Kitap, Sünnet ve Kıyas'a dayandırmışlardır. Bu delilleri şöyle sıralayabiliriz:

a-Kur' an-ı Kerim

Cenabı Allah şöyle buyurmaktadır: *“Ey iman edenler; Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar elleriniz, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın.”*¹³

Bu ayette, üç organının yıkanması ve başın meshedilmesi emredilmiştir. Ayet, niyet için herhangi bir hüküm getirmemiştir.¹⁴

b-Hadisi Şerif

Hz.Peygamber abdest almasını bilmeyen bir bedeviye nasıl abdest alınacağını öğretirken niyeti öğretmemiş, sadece dört farzın uygulamasını öğretmiştir. *Hadis mealen şöyledir : “Resulullah (s.a.v.)’ e bir bedevi gelerek abdestten sordu. Resulullah ona uzuvlarını üçer kere yıkamasını gösterdi. Sonra da, “Abdest işte böyle alınır. Kim buna bir ziyadede bulunursa fena bir iş yapmış olur. Haddi aşar ve zulmeder.”*¹⁵ buyurdu.

c-Kıyas

¹² Mevsili, a.g.e.I/9, Haskefi, *Durrul -Muhtar*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut trs., 1/98 Semerkandi, Alaaddin, *Tuhfetu'l-Fukaha*, Thk. Muhammed Zeki Abdu'l-Berr, Camiatu Dimeşk, h. 1377., 1/13.

¹³ Maide, 5/6.

¹⁴ Mevsili, *el-İhtiyar*, 1/8 Kuduri, Ahmed bin Muhammed, *Metnu'l-Kuduri fi Fıkhı ala Mezhebi'l-İmami Ebu Hanife*, Şirketu Mustafa Halebi, 2. b., Mısır h. 1379, 1/12.

¹⁵ Ebu Davud, , Taharet, 51, Nesai, Ebu Abdurrahman bin Şuayb, *Sünen*, Çağrı Yay., İst. 1993. Taharet 105

Herhangi bir necasetin giderilmesi için niyet şart değildir. Abdest de su ile temizliktir. Onun için de niyet gerekmez.

d-Abdest namaz için bir vesiledir. Maksuda götüren araçtır. Ama bizatihi maksut değildir. Maksut namazdır. Niyet ise maksutlarda istenen bir şarttır.¹⁶

2.1.2.Şafii Mezhebi: Abdest için niyet getirmek farzdır. Yüze su vurmadan hemen önce niyet getirilmelidir.¹⁷

Delilleri : Şafiiler abdest için niyetin şart olduğu konusunu Kitap, Sünnet ve Kıyas' tan delil getirmişlerdir. Delilleri şöyle sıralayabiliriz :

a-Kur'an-ı Kerim

Cenab-ı Allah ayet-i kerimede "*Dinde ihlasla Allah' a ibadet etmekle emrolundular*"¹⁸ buyurmaktadır. Burada bir emir vardır, o da her ibadette ihlasın olmasıdır. Abdest bir ibadettir. Bunun için de ihlas emredilmiştir. İhlas ise kalple olur, yani kalbin amelidir. Bu amel de niyetle olur.¹⁹

b-Sünnet

Hz. Peygamber (s.a.v.): "*Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey vardır.*"²⁰ buyurmaktadır. Şer' an kabul edilen ameller

¹⁶ Haskefi, Muhammed Alauddin bin Ali, *ed-Durrul Muhtar Şerhu Tenvirî'l-Ebsar*, Daru'l-Tabaati'l-Amire, Mısır ts. 1/98

¹⁷ Nevevi, *el-Mecmu*,1/361, Şirbini, *Muğnil-Muhtac*1/47

¹⁸ Beyyine 98/5

¹⁹ Nevevi, *el-Mecmu*,1/356, İbn Rüşd, el-Hafız Ahmed bin Muhammed, *Bidayetül-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesit*, Mustafa Halebi, Mısır ts., 1/21

²⁰ Buhari, Ebu Abdillah Muhammed bin İsmail, *el-Camiu's-Sahih*, Çağrı Yay., İst. 1993. Bed'ul Vahy 1, Nikah 5, Eymen 2, Hiyel 1, Müslim, Ebu'l-Hüseyin bin Haccac el-Kuşeyri, *el-Camiu's-Sahih*, Çağrı Yay., İst. 1993., İmaret 155, Ebu

niyetle olur. Abdest de bir amel olduğuna göre ancak niyetle sabit olur.²¹

c-Kıyas

Teyemmümde niyet şarttır. Teyemmümün asıl gayesi namazı mübah hale getirmektir. Abdestin gayesi ayette geçtiği gibi : “Namaza kalktığınızda...” (Maide 5/6) namazın mübahlığıdır. Öyleyse teyemmüm gibi abdestte de niyet şart olmalıdır.²²

Şafiiler Kur’ an ve Sünnet’ ten getirdikleri delillerle bütün ibadetlerde niyetin şart olduğunu söylemişlerdir. Beyyine 92/5 ayetin manasını umumi manada almışlar, delil getirdikleri Ahad Hadisi ise hüküm kabul etmişlerdir. Nitekim Şafiilerde Ahad Hadis bir hüküm getirebilir veya ayetin umumiliğini tahsis edebilir. Hanefiler Şafiilerin delil olarak getirdikleri ayeti emir mahiyetinde algılamamışlar, hukuk metodolojileri açısından da Ahad Hadisin yeni bir hüküm koymayacağını ve Kur’ an’ ın ayetini tahsis edemeyeceğini kabul etmişlerdir. İki mezhep arasında niyet konusundaki görüş ayrılığı özellikle takip ettikleri hukuk metodolojileriyle alakalıdır.²³

Abdestle alakalı hadislerde niyetten bahsedilmemektedir. Hz. Osman (r.a) ve Hz. Ali (r.a)’ nın Peygamberimizin nasıl abdest aldığını cemaata öğretmek için kendileri abdest alırken²⁴ niyeti açıkça söylememişlerdir. Yine Peygamberimizin abdesti alış ve öğretişiyle

---

Davud, Talak 11, Tirmizi, Ebu İsa Muhammed bin İsa, *Sünen*, Çağrı Yay. İst. 1993., Fedailul-Cihad 6, Nesai, Taharet 60

²¹ Nevevi, a.g.e, a.y. Şirbini, *Muğnil Muhtac* I/47

²² Nevevi, a.g.e, a.y. Şirbini, *Muğnil Muhtac* a.y.

²³ Görüşler için bkz. Zeydan, Abdulkerim, *el-Veciz fi Usuli'l-Fıkıh*, Müessetü'r-Risale, Beyrut 1994. s.171-177

²⁴ Buhari, Vudu' 7,22, Ebu Davud, Taharet, 51,53 v.d.

alakalı hadislerde niyet söz konusu edilmemektedir.²⁵ Bunun sebebi niyetin yerinin kalp olmasından ve eli-yüzü yıkamak gibi bir eylem olmayışından dolayı mı niyet açıkça belirtilmemiştir. Veya “Her kasıttaki bir niyet vardır” misali abdest eylemi yapan zaten kalben niyetlenmiştir düşüncesiyle mi niyetin belirtilmesine gerek duyulmamıştır. Yoksa niyet gerçekten şart değil midir? Ancak kesin olan bir şey vardır ki, yaptığımız her hareketin veya eylemin zihnimize yatan bin nedeni vardır. Kalben düşündüğümüz veya planladığımız bir gayesi vardır. Kalbimizde geçen o ön düşünce veya zihnimize yatan gaye herhalde bir nevi niyettir. Abdest alan bir kimse bir gaye için abdest aldığı farkındadır. En azından Allah’ın emri olduğu için bu hareketi yaptığının idrakindedir.

2.2.Tertib

Tertib; abdest alırken azaları ayette belirtildiği gibi önce yüzü, kolları yıkamak, başı mesh etmek ve ayakları yıkamaktır. Bu tertibe riayet konusunda iki mezhebin farklı görüşleri vardır.

2.2.1.Hanefî Mezhebi : Abdestte tertibe riayet etmek farz değil, sünnettir.²⁶

Delilleri : Hanefiler, bu konuda şu ayet ve Sahabe Kavlini delil almışlardır:

a-Kur’ an-ı Kerim

Cenab-ı Allah Maide suresi 6. ayette abdestin farzlarından bahsederken farz olan hareketleri “Vav” atıf hareketiyle birbirine

²⁵ Buhari, Vudu 7,22,

²⁶ Haskefi, *Durrul Muhtar*, 1/113, Mevsili, *el-İhtiyar* 1/9, Semerkandi, *Tuhfetu'l-Fukaha*, 1/16.

atfetmiştir. Atıf harfi olan “Vav” bütün nahivcilerin görüşüne göre mutlak bir toplamı ifade eder. “Vav” harfi eşler arasında tertibi gerektirmez. Tertibi gerektiren atıf harfleri “La” yada “Sümme” edatlarıdır. Eğer tertip gerekseydi, Cenab-ı Allah “Vav” yerine bu iki edattan birisini zikrederdi.²⁷

b-Sahabe Kavli

Mezhep alimleri tertibin farz olmadığı konusundaki görüşlerini Hz. Ali, İbn Abbas ve İbn Mesud’ un sözleriyle kuvvetlendirmişlerdir. Hz. Ali abdestin alınışı konusunda; “*Hangi uzvumla başladığıma aldırmam*” , İbn Abbas “*Ellerden önce ayaklardan başlamada bir beis yoktur*”, İbn Mesud “*Abdeste ellerden önce ayakları yıkamada herhangi bir sakınca yoktur*” buyurmuşlardır.²⁸

2.2.2.Şafii Mezhebi

Tertip abdestin farzlarındandır.²⁹

Delilleri: Şafiiler, bu konuda aşağıdaki ayet ve hadisten delil getirmişlerdir:

a-Kur’an-ı Kerim

Tertibin farziyeti Maide Suresinin 6. ayetinin nazımından anlaşılmaktadır. Ayette üç uzvun yıkanması, birinin de mesh edilmesi

²⁷ Merginani, el-Hidaye, Terc. A. Meylani, I/26, Atıf Harfleri için bkz. İbn Hişam, Abdullah Cemaluddin el-Ensari, *Şerhu Katri'n-Neda ve Bellu's-Sada*, Matbaatu's-Saade, Mısır ts. s. 301-306.

²⁸ Haskefi, *Durrul-Muhtar*, I/113-116, İbnu'l-Humam, Kemaluddin Muhammed bin Abdulvahid, *Fethul-Kadir Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi*, Beyrut ts. I/23

²⁹ eş-Şirazi, Ali bin Yusuf el-Firuzabadi, , *el-Muhezzeb fi Fikhi'l-İmami's-Şafii* Mustafa Halebi, , 2. b., Mısır 1963. 1/19, Şirbini, *Muğnil Muhtac*, I/54, Gazali, Muhammed bin Muhammed, *el-Veciz fi Fikhi'l-İmami's-Şafii*, Matbaatu'l-Adab, Mısır h. 1317, I/13,

emredilmiştir. Meshi emredilen uzuv yani baş, yıkanması emredilen ellerle ayaklar arasında zikredilmiştir. Bu sıralanış biçimi tertibin gerekliliğine açık bir işarettir. Yoksa; Cenab-ı Allah “Yüzünüzü, dirseklere kadar ellerinizi, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayınız ve başınızı meshediniz” buyuracaktı ki bu belağata da uygun olurdu.³⁰

b-Sünnet

Abdest ile ilgili hadislerde geçtiği gibi Hz. Peygamber hep tertibe riayet etmiştir. Sahabelerde Hz. Peygamberin abdest alış şeklini naklederken hep tertibe riayet ederek nakletmişlerdir.³¹ Sahabeler Hz. Peygamberin azalarını birer, ikişer, üçer defa yıkadığını (abdest alırken) rivayet ettikleri halde³² tertibe riayet etmeksizin abdest alınışını nakletmişlerdir. Eğer tertibin terkedilmesi caiz olsaydı, caiz olduğunun bilinmesi için Hz. Peygamber bazı durumlarda tertibe riayet etmeyi terkederdi. Tıpkı abdest azalarını bazı vakitlerde bir, bazı vakitlerde iki, üç defa yıkadığı gibi.³³

3.ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

Abdesti bozan şeyler konusunda iki mezhep beş konuda farklı görüşler belirtmişlerdir. Bunlar, mutad olmayan yollardan kanın akması, kusma, namazda gülme, ön veya arka avret mahalline eliyle dokunma, kadına dokunmadır.

³⁰ Nevevi, *el-Mecmu*, I/430, Şirbini, *Muğnil Muhtac* I/54

³¹ Konuyla alakalı hadisler için bkz. Buhari, Vudu, Müslim, Taharet, Ebu Davud, Taharet, Nesai, Taharet bölümleri.

³² Örneğin bkz. Buhari, Vudu, 7,23, Ebu Davud, Taharet, 51,52, Nesai, Taharet, 84,85

³³ el-Hin, Mustafa, el-Buğa, Mustafa, eş-Şerbeci, Ali, *el-Fıkhul-Menhec ala Mezhebi'l-İmami Şafii*, Daru'l-Kelam, Dimeşk 1996, I/56.

akması, kusma, namazda gülme, ön veya arka avret mahalline eliyle dokunma, kadına dokunmadır.

3.1.Mutad Olmayan Yollardan Kan, İrin ve Cerahatin Akması

Bundan kasıt, kişinin ön ve arka abdest yerlerinin (fercin ve duburun) dışında, vücudun herhangi bir yerinde kan, irin ve cerahatin akmasıdır. Ön ve arkadan çıkan her şey dört mezhebe göre abdesti bozar. Peygamberimizin “iki yoldan çıkan herşey abdesti bozar”³⁴ hadisini bu konuda delil getirmişlerdir. İhtilafli olan konu, mutad olmayan yollardan kan ve benzeri şeylerin akmasıdır.

3.1.1. Hanefi Mezhebi

Mutad olmayan yollardan çıkan kan, cerahat ve irinin temizlenme hükmüne tabi bir yerden çıkıp akması abdesti bozar. Temizlenme hükmüne tabi olmayan yerlerden kanın ve benzeri şeylerin akması (gözün içinden kanın çıkıp akması gibi), veya kan vücuttan çıktığı halde yerinden taşmaması abdesti bozmaz.³⁵

Delilleri : Mezhebin konuyla alakalı delilleri Hadis ve Kıyas’ tır.

a-Hadis

³⁴ Görüşler için bkz., Zuhayli, Vehbe, *el-Fıkhul-İslami ve Edilletuh*, Trc. Komisyon, 3. Bsk., Risale Yay. İst. 1989.. I/187-188.

³⁵ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/9-10, İbnu’l-Humâm, , *Fethul-Kadir*, I/26-29.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur : “Her akan kandan dolayı abdest almak gerekir.”³⁶ “Her kim namazda kusar veya burnundan kan gelirse, namazdan ayrılın ve gidip abdest alsın.”³⁷ “Akan bir kanın akması müstesna, bir-iki damla kan çıkmasından dolayı abdest almaya gerek yoktur.”³⁸ “Abdest yedi sebepten dolayı tazelenir, (bunlardan biri de) akan kan (dır).”³⁹

b-Kıyas

Ön ve arkadan çıkan şeylerin abdesti bozmasının bir nedeni vardır. O da bunların necis oluşlarıdır. Kan, irin ve cerahatte necislik vasfı vardır. Ön ve arkadan çıkan şeylerle kan ve cerahat necislik sıfatında müşterektirler. Öyleyse kan ve cerahat ve irinin de abdest bozucu olması gerekir.⁴⁰

3.1.2.Şafii Mezhebi :Kan, irin ve cerahatin yerlerinden çıkması, yerlerinden çıkıp taşmaları abdesti bozmaz.⁴¹

Delilleri : Şafiiler bu konuda aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

Hz. Cabir (r.a) anlatıyor :... Resulullah (s.a.v.) (Zatur-Rika gazvesinde) bir yerde mola verdi ve “Kim bizi (nöbet tutup) koruyacak? buyurdu. Muhacir ve Ensar’ dan birer adam vazifeyi üzerlerine aldılar. Resulullah (s.a.v.) onlara :Şu geçidin girişini tutun,

³⁶ Darekutni, Ali bin Ömer, Sünenü'd-Darekutni, Beyrut 1986, Taharet 56, C. S. 157.

³⁷ Darekutni, Taharet 56.

³⁸ Darekutni, Taharet 64.

³⁹ Darekutni, Taharet 53.

⁴⁰ Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/27-28

⁴¹ Konuyla ilgili görüşler ve deliller için bkz. Nevevi, *el-Mecmu*, I/3-68, İbni Rüş, *Bidayetül-Muctehid*, I/168-196.

diye emir verdi. Bu iki zat geçidin ağzına gelince Muhacirden olanı yattı. Ensari de namaz kılmaya başladı. Derken onları takip eden biri (müşrik) oraya geldi. Derhal bir ok attı ve ok eliyle atmışcasına hedefini buldu. Ensari oku çıkarıp namazına devam etti. Müşrik isabet ettirmedim düşüncesiyle ok atmaya devam etti. Öyle ki üçüncü okunu da attı. Ensari de (yaraya aldirmeden) namazına devam ediyordu. Bir müddet sonra arkadaşı uyandı. Müşrik bunun üzerine kaçtı. Muhacirden olan zat Ensari arkadaşındaki kanı görünce :SübhaneAllah! Sana ilk oku atınca beni niye uyandırmadın? diye sordu. Arkadaşı da: Öyle bir sure okuyordum ki kesmek istemedim” diye cevap verdi.⁴²

Hz. Peygamberin bu olaydan habersiz olması düşünülemez. Eğer kan abdesti bozsaydı, Hz. Peygamber o sahabiye abdestini yeniden almasını ve namazı yenilemesini isterdi.⁴³

Hz. Enes anlatıyor :”Hz. Peygamber kan aldırdı ve abdest almaksızın namaz kıldı. Kan aldırdığı yerleri yıkamaktan başka bir şey yapmadı.”⁴⁴

3.2.Kusma

3.2.1.Hanefi Mezhebi : Ağız dolusu kusma abdesti bozar. Ağız dolusu olmayan kusmalar, ağız dolusu kadar olmayan ayrı-ayrı birden fazla kusmalar, toplam ağız dolusu kadar bile olsa abdesti bozmaz.⁴⁵

Delilleri: Hanefiler, bu konuda aşağıdaki hadislerden ve Kıyastan delil getirmişlerdir:

⁴² Ebu Davud, Taharet 79-35, Nevevi, *el-Mecmu* 1/67-68

⁴³ Bu hadisin şerhi için bkz. Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara 1990, 1/458-460.

⁴⁴ Tirmizi, Taharet 64.

⁴⁵ Merginani, *el-Hidaye* Terc. A. Meylani 1/28-29, Mevsili, *el-İhtiyar* 1/9-10.

a-Hadisi Şerif

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur : “Kim ki namaz içinde kusar veya burnundan kan gelirse namazdan ayrılıp abdest alsın ve eğer konuşmamışsa namazının geri kalan kısmını tamamlasın.”⁴⁶

Ebu'd-Derda (r.a) anlatıyor : “Resulullah (s.a.v.) (bir keresinde) kustu ve abdest aldı. Merden der ki :Resulullah (s.a.v.) in azatlısı Sevban (r.a)' a Şam Mescidinde rastladım. Bu meseleyi O' na hatırlattım. Ondan (işin mahiyetini) sordum. Şu cevabı verdi : (Ebu'd-Derda) doğru söylemiş. O zaman Resulullah (s.a.v.) in kendisine abdest suyunu ben dökmüştüm.”⁴⁷

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur : “Abdest yedi sebepten dolayı yeniden alınır: (bunlardan biri de) ağız dolusu kusmak (tır).”⁴⁸

Hz. Ali (r.a) abdesti bozan şeyleri sayarken : “Eğer kişi ağız dolusu kusarsa abdesti bozulur” buyurmuştur.⁴⁹

b-Kıyas

Ön ve arkadan çıkan şeylerin abdesti bozucu olmasının nedeni necis olmalarıdır. Kusmada da necislik vasfı vardır. Bu iki şey necislik vasfında müşterektirler. Öyleyse kusma da, ön ve arkadan çıkan şeyler gibi abdest bozucudur.⁵⁰

⁴⁶Şevkani, *Neylul-Evtar* I/187.

⁴⁷Ebu Davud, *Savm* 32, Tirmizi, *Taharet* 63.

⁴⁸Darekutni, *Taharet* 53.

⁴⁹Merginani, *el-Hidaye* Terc. A. Meylani I/29.

⁵⁰Merginani, *a.g.e*, I/28-29.

3.2.2.Şafii Mezhebi : Kusma ister ağız dolusu olsun, ister olmasın abdesti bozmaz.⁵¹

Delilleri: Şafiiler, bu konuda aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

*Bir Sahabi Resulullah (s.a.v.)' e "Ey Allah' ın Resulu ! Kusmaktan dolayı abdest gerekir mi? diye sordu. Resulullah şöyle cevap buyurdular : "Eğer gerekseydi sen bunu Allah' ın Kitabında görecektin."*⁵²

*Bir rivayete göre Hz. Peygamber kusmuş ve bundan dolayı - abdestli olduğu halde- abdest almamıştır.*⁵³

3.3.Namazda Gülme

2.3.1.Hanefi Mezhebi: Rükü ve secdeli olan namazlarda kahkaha ile gülmek hem abdesti hem de namazı bozar. Kahkaha ile (sesli) gülmek ; hem gülen hem de gülenin yanında duran kimse tarafından duyulan gülmedir. Bayağı gülmek, yani yalnız gülen tarafından işitilen gülmek veya tebessüm –namazda iken- abdesti bozmaz.⁵⁴

Delilleri: Hanefiler, bu konuda aşağıdaki Hadisleri delil almışlardır:

⁵¹ Nevevi, *el-Mecmu*, II/68, İbni Rüşd, *Bidayetül Müctehid*, I/168-190.

⁵² Darekutni, Taharet 64.

⁵³ Darekutni, Taharet 64

⁵⁴ Mevsili, *el-İhtiyar* I/9-10, Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani I/31, Kuduri, *Metnu'l-Kuduri*, s. 2, Semerkandi, *Tuhfetu'l-Fukaha*, I/39.

*Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "İçinizden kim sesli olarak güldü ise abdest alsın ve namazı yeniden kılsın."*⁵⁵

Hadis mutlak namazdan bahsettiği ve mutlak namazdan da rükulu, secdeli namaz anlaşıldığı için hüküm bu tür namazlarla alakalıdır.⁵⁶

*Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur : "Yedi sebepten dolayı abdest yenilenir: (bunlardan biri de) Namazda kahkaha ile gülmek."*⁵⁷

3.3.2.Şafii Mezhebi: Her ne şekilde olursa olsun namazda gülmek abdesti bozmaz.⁵⁸

Delilleri: Şafiiler, Hanefilerin delil olarak gösterdikleri hadisleri "mürsel" kabul etmişlerdir. Namazın dışında gülmek abdesti bozmadığına göre, namazın içinde de bozmaması lazım gelir, demişlerdir.⁵⁹

Kan, kusma ve gülme ile alakalı hadislerin tümü hakkında tenkit söz konusudur. Yine hadis usulcülerine göre bu hadislerin tümünde zayıf düşürücü bir takım sebepler vardır.⁶⁰ Nitekim Nevevi : "*Kanama, kusma, namazda gülme sebebiyle abdestin bozulacağı veya bozulmayacağı hususunda sahih bir hadis yoktur*" demektedir.⁶¹ Öyle ise ister Şafiilerin ister Hanefilerin delil olarak ileri sürdükleri hadislerin sıhhatine mani bir takım sebepler vardır denilebilir.

⁵⁵ Darekutni, Taharet 65

⁵⁶ Merginani, *el-Hidaye*, a.y.

⁵⁷ Darekutni, Taharet 53.

⁵⁸ Şafii, İmam Muhammed b. İdris, *el-Umm*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut ts. I/21, Gazali, *el-Veciz*, I/15, Şirazi, *el-Muhezzeb*, I/22-24.

⁵⁹ bkz.İbni Rüşd, *Bidayetul-Müctehid*, I/39.

⁶⁰ Hadisler için bkz. Şevkani, *Neylul-Evtar* I/186-217, Zeylai, *Nasbur-Raye* I/38/54.

⁶¹ Canan, *Kütübi Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 10/455.

Şafiiler ön ve arkadan çıkan şeylerin abdest bozucu olmasının teabbudi bir emir olduğunu söyleyerek, kan, irin, kusmanın bunlara kıyas olunamayacağını, gülmenin de abdesti bozmayacağını söylemişlerdir. Çünkü kıyas bir sebebe, illete dayanır. Teabbudi hükmün nedeni ise meçhuldür. Mutad olan yollardan necasetin çıkmasıyla yüz, el ve ayaklar bir daha yıkanmaktadır. Öyleyse şeriatın emri hangi yer hakkında varid olmuşsa o yer üzerinde durmak gerekir görüşünden yola çıkarak kan, kusma ve gülmenin abdesti bozmayacağı hükmüne varmışlardır.⁶³

3.4. Ön ve Arka Tarafa Eliyle Dokunmak

Bundan kasıt kişinin erkeklik organına, duburuna veya kadının fercine, duburuna eliyle dokunmasıdır.

3.4.1. Hanefi Mezhebi: Ön ve arka tarafa eliyle dokunmak abdesti bozmaz.⁶⁴

Delilleri: Hanefiler, bu konuda şu hadisi delil almışlardır:

*Sahabeden biri "Erkeklik organına dokunan bir kimse abdest alması gerekir mi? Diye sorduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: O senden bir parçadır. Veya senden bir et parçasıdır."*⁶⁵

3.4.2. Şafii Mezhebi: Kişinin kendisinin veya başkasının erkeklik organına, duburuna, kadının kendi duburuna, fercine dokunması abdesti bozar. Yine kişi küçük veya ölü birisinin ferclerine (ön ve arka taraflarına) dokunursa abdesti bozulur. Ancak dokunma elin içi dediğimiz el ayası veya parmakların iç tarafıyla olmalıdır. Elin

⁶³Kuduri, Ahmed bin Muhammed, *el-Muhtasar*, Matbaatu Sübuyh, 4. b., Kahire 1962, 1/6, İbni Rüşd, *Bidayetül-Müctehid* 1/39.

⁶⁴ İbnu'l-Humam, *Fethul Kadir* 1/28-36.

sırtıyla, parmakların kenarlarıyla veya parmak uçlarıyla dokunma abdesti bozmaz.⁶⁶

Delilleri : Şafiiler bu konuda aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

*Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmaktadır: "Erkeklik organına dokunan kimse abdest alıncaya kadar namaz kılmasın."*⁶⁷

*"Her kim eliyle erkeklik organına arada bir örtü olmaksızın dokunursa abdest alması gerekir."*⁶⁸ Bu hadisin başka bir lafzı *"Fercine dokunursa"* şeklindedir.⁶⁹ Ferc hem ön hem de arkayı ifade ettiği için dubura dokunmakta abdesti bozar.⁷⁰

*"Hangi erkek, organına dokunursa abdest alsın. Hangi kadın, fercine dokunursa abdest alsın."*⁷¹

Hz. Ömer, Abdullah b. Ömer, Ebu Eyyüb el-Ensari, Ebu Hüreyre, Hz. Aişe, İbn Abbas, Süleyman bin Yesar, Said ibn el-Museyyeb, Ahmed b. Hanbel, İmam Malik ve İmam Şafii ön ve arka taraflara eliyle dokunmanın abdesti bozacağı görüşünde birleşmişlerdir. Hz. Ali Ammar b. Yasir, Abdullah b. Mesud, Said İbn Cübeyr, Süfyan es-Sevri ve İmam Ebu Hanife ise ön ve arka taraflara değmekle abdestin

⁶⁵ Ebu Davud, Taharet 71, Tirmizi, Taharet 62, Nesai, Taharet 120.

⁶⁶ İmam Şafii, *el-Umm*, I/19, Nevevi, *el-Mecmu'*, II/39-48, Bacuri, İbrahim, *Haşiyetu'l-Bacuri ala İbni Kasım*, Matbaatu Haznedar, İst. ts.1/70-71.

⁶⁷ Tirmizi, Taharet 61, Muvatta, Taharet 58, Ebu Davud, Taharet 70, Nesai, Taharet 118.

⁶⁸ İbni Mace, Ebu Abdillah Muhammed bin Yezid el-Kazvini, *Sünenu İbni Mace*, Çağrı Yay., İst. 1993, Had. No: 470.

⁶⁹ İbni Mace, Had. No: 471.

⁷⁰ Bacuri, *Haşiyetu'l-Bacuri*, I/71.

⁷¹ İbni Mace, Had. No: 472.

bozulmayacağına hükmetmişlerdir.⁷² İmam Ebu Hanife' nin delil olarak getirdiği Talk İbn Ali' nin rivayet ettiği hadisi hadis münekkidleri, Şafiilerin delil olarak gösterdikleri ve Busre binti Safvan' ın rivayet ettiği hadisten daha sıhhatli bulmuşlardır.⁷³

Busre hadisini esas alanlar ise, Talk hadisinin mensuh olduğunu söylemişlerdir. Gerekçeleri de Talk'ın, Busre'ye nazaran çok önceleri Müslüman olmasıdır. Ama bu konu kesin değildir. Üç mezhep aliminin Busre hadisini kabul eden üç mezhep alimlerinin asıl tercihi bu hadisin turukunda ravilerin çokluğudur.⁷⁴ Nitekim çağdaş fıkıhçılardan Vehbe Zuhayli bu konuda cumhurun görüşünü paylaşmaktadır.⁷⁵

3.5.Kadına Dokunmak

Kişinin annesi, kız kardeşi, kızı, halası gibi mahremi olan kadınlara dokunması abdesti bozmaz. Başka bir deyişle nesep, süt emme ve sıhriyyat sebebiyle nikahlanması ebedi haram olan kadınlara dokunmanın abdesti bozmayacağı konusunda ittifak vardır. İhtilafli olan konu, mahremi olmayan kadınlara dokunmanın abdesti bozup bozmayacağı ve abdesti bozan dokunmanın şeklidir.

3.5.1. Hanefi Mezhebi : Fahiş bir mübaşeret olmaksızın kadının tenine arada bir perde olmaksızın dokunma abdesti bozmaz.⁷⁶ Ancak fahiş bir mübaşeret olursa her iki tarafın abdesti bozular. Fahiş mübaşeret ; erkeklik organının sertleşmesiyle erkek ve kadının arada bir

⁷² Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, X/465.

⁷³ Zeylai, *Nasbur-Raye* I/160, Şevkani, *Neylul-Evtar* I/198.

⁷⁴ Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, X/465.

⁷⁵ Zuhayli, *el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuh*, Terc. Komisyon, I/199

⁷⁶ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/10, Kasani, *Alauddin Ebu Bekir bin. Mes'ud. Bedaiü's-Sana' fi Tertibi Şerai*, Matbaatu Zekeriyya Yusuf, Mısır ts. I/148.

perde olmaksızın avret yerlerinin veya açık bulunan tenasül uzuvlarının birbirine dokundurulmalarıdır. ⁷⁷

Delilleri: Hanefiler, görüşlerine Kur' an ve Hadisten delil getirmişlerdir.

a-Kur' an-ı Kerim :

"... Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız, yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahut kadınlara dokunup ta (ev lamestum) su bulamadıysanız o zaman bir toprakla teyemmüm edin." ⁷⁸

Ayette geçen "lamestum" kelimesinden kastedilen, fahiş mübaşeret ve cimadır. İbn Abbas da ayette geçen "lamestum" kelimesinden maksadın "cima" olduğunu söylemişlerdir. ⁷⁹

b-Hadis

"Hz. Aişe şöyle demiştir: "Hz. Peygamber hanımlarından birisini öper, sonra da abdest almaksızın namaz kıları. " ⁸⁰

Hz. Aişe anlatıyor : "Bir gün Resulullah (s.a.v.)' i yatakta göremedim. (karanlıkta sağı-solu) yoklarken elim ayaklarının

⁷⁷ Halebi, İbrahim, *Multeka'l-Ebhur*, Sağlam Yayınevi, İst. Trs., Terc. Ahmed Davudoğlu, 1/36

⁷⁸ Nisa, /43, Maide 5/6

⁷⁹ Mevsili, *el-İhtiyar*, 1/10, Halebi, *Multeka*, Terc. A. Davudoğlu, 1/37-38

⁸⁰ Ebu Davud, Taharet 69, Tirmizi, Taharet 63, Nesai, Taharet 121, İbn Mace, Taharet 69

altına rastladı. Secdede idi ve şöyle diyordu : “Rabbim gazabından sana sığınırım.”⁸¹

Hz. Aişe anlatıyor : “Ben Resulullah’ ın önünde bir cenaze gibi boylu boyunca yatmış olduğum halde O, namaz kıları. Vitir kılmak isteyince ayağıyla bana dokunurdu.”⁸²

3.5.2. Şafii Mezhebi : Mahrem olmayan kadın ile erkeğin aralarında bir engel olmaksızın dokunmaları, tenlerinin birbirlerine değmeleri her iki tarafında abdestini bozar. İki taraftan birinin ölü olması, çok yaşlı olması durumu değiştirmez. Saç, diş, tırnak veya arada bir engel ile dokunmak abdesti bozamaz. Yine örfen çoğunlukla kendilerine karşı arzu duyulmayan küçük çocuklara dokunmak abdesti bozamaz.⁸³

Delilleri : Şafiiler, görüşlerine Kur’ an ve Sünnet’ ten delil getirmişlerdir.

a-Kur’an-ı Kerim :

“... Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız, yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahut kadınlara dokunup ta (ev lamestum) veya (ev lemestum) su bulamadıysanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin.”⁸⁴

Ayette geçen “ lamestum” kelimesinin sözlükteki hakiki manasıyla amel etmek gerekir. Kelimenin sözlük manası : “el ile

⁸¹ Müslim, Salat, 217, Ebu Davud, Salat, 85,

⁸² Ebu Davud, Salat, 85, Tirmizi, Salat, 277.

⁸³ Nevevi, *el-Mecmu’*, II/34, Bacuri, *Haşiyetü’l-Bacuri*, I/69-70, el-Bekri, Seyyid, *Janetu’t-Talibin*, Matbaatu Haznedar, İst. trs. I/64.

⁸⁴ Nisa, 4/43, Maide 5/6

yoklamak, el ile dokunmak veya tenlerin birbirine değmesi demektir. “*Lamestum*” kelimesini başka bir manada kullanma ile alakalı herhangi bir karine mevcut değildir. Hz. Aişe’ nin Peygamberimizin ayağına dokunması hadisinde, Peygamberimizin ayağının çıplak olduğu konusunda bir kesinlik yoktur.⁸⁵

Ayetteki “*lamestum*” kelimesini Kisai, Halef-i Aşir okuyuşlarında “*lemestum*” şeklinde yani “*lamı*” elifsiz okumuşlardır.⁸⁶ Ayet “*lamestum*” şeklinde okunduğu zaman bir karineyle “*cima*” manasına gelebilir, ancak “*lemestum*” şeklindeki okuyuşta el ile dokunmak manası daha da açıklık kazanmaktadır.⁸⁷

b-Hadisi Şerif

İbn Ömer şöyle demiştir : “Erkeğin hanımını öpmesi ve ona eliyle dokunması hep mülamese sayılır. Öyleyse kim hanımını öperse veya eliyle dokunursa abdest alması gerekir.”⁸⁸

⁸⁵, Nevevi, *e-Mecmu’* III/12-57, Şirbini, *Muğnil- Muhtac* , I/47.

⁸⁶ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ an Dili* , Çelik-Şura Yay. İst. 1993. II/522.

⁸⁷ Nevevi, *el-Mecmu*, a. y.

⁸⁸ Muvatta, Taharet, 64.

II. BÖLÜM

NAMAZ KONUSUNDA HANEFİ VE ŞAFİİ MEZHEBİNİN FARKLI GÖRÜŞLERİ VE DELİLLERİ

1-GİRİŞ

Namaz (es-Salat), lugatte dua etmek, hayır duada bulunmak¹ manalarına gelir. İstilahi manada fakihler, namazın bazı tariflerini yapmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

“Namaz, iftitah tekbiriyle başlayıp selamla sona eren ve kendine mahsus şartları bulunan söz ve fiillerdir.”²

“Namaz, ef’alî ma’lume, erkânî mahsuseden ibarettir. Yani bilinen bir takım fiiller ve hususi bir takım rükünlerdir.”³

“Namaz, vakit, taharet, kıyam, kraat, rükü’, secde tabirleriyle ifade edilen, Müslümanlara has, muayyen zamanlarda, belli şartlar altında, bilinen şekiller ve hareketler çerçevesinde yapılan ibadetlerdir.”⁴

Namazın meşruluğu ve farzıyeti Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir.

Kur’an-ı Kerimde çeşitli şekilleriyle namazdan bahseden birçok ayeti kerime vardır.⁵ Bunlardan, namazın meşruiyeti ile ilgili birkaç ayet şöyledir:

¹ Ibn Manzur, , *Lisanu’l-Arab*, XIV/464.

² Nevevi, *Muğni’l-Muhtac*, I/20.

³ Halebi, *Mülteka Tercümesi*, Terc. A. Davutoğlu, I/111.

⁴ Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, VIII.207.

“Onlara ancak, dini yalnız O’na has kılarak ve hanifler olarak Allah’a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emir olunmuştur. Sağlam din de budur.”⁶

“...Öyle ise namazı kılın, zekâtı verin ve Allah’a sınıksız sarılın. O, sizin mevlanızdır.”⁷

Kur’an-ı Kerim’de namaz vakitleri konusunda da ayeti kerimeler vardır.⁸ Örneğin; *“Muhakkak ki namaz, müminlere vakitleri belirlenmiş olarak farz kılınmıştır.”⁹ “Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırınca kadar (belli vakitlerde namaz) kıl; birde sabah namazını. Çünkü sabah namazı şahitlidir.”¹⁰ “Haydi siz, akşama ulaştığınızda (akşam ve yatsı vakitlerinde) sabaha kavuştuğunuzda, gündüzün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde Allah’ı tesbih edin (namaz kılın) ki göklerde ve yerde hamd O’na mahsustur.”¹¹ “Namazlara ve bir de orta namazlara devam edin.”¹²*

Namazın meşruluğu, keyfiyeti, sıfatı ve vakitleri konusunda birçok hadisi şerif bulunmaktadır.¹³ Örneğin namazın meşruluğu konusunda Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“İslam beş esas üzerine kurulmuştur: Allah’ın varlığına ve birliğine Hz. Muhammed’in O’nun resulu olduğuna iman etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacc farzasını yerine getirmek ve oruç tutmak.”¹⁴* Beş vakit namazın farziyeti hakkında da şu hadis örnek verilebilir: *“Bir adam Hz.*

⁵ Bu konudaki ayetler için örneğin bkz. Bakara 2/3, 43 45, 83, 110, 152, 177, 238, 239, 277, Nisa, 4/162,177. Ayrıca bkz. Abdülbaki, *Mu’cemü’l-Müfehres li Elfazi’l-Kur’an*, s. 524-525.

⁶ Beyyine, 98/5.

⁷ Hacc, 22/78.

⁸ Vakıtlar konusunda bkz. Nisa, 4/103, İsrâ, 17/78, Taha, 135/14, 132, Rum, 60/17, 18.

⁹ Nisa, 4/103.

¹⁰ İsrâ, 17/78.

¹¹ Rum, 30/17, 18.

¹² Bakara, 2/238.

¹³ Hadisler için bkz. Buhari, Mevakit, Ezan, Müslim, Mesacid, Ebu Davud, Salat, Nesai, Mevakit, Tirmizi, Salat bölümleri.

Resulullah (s.a.v.)'e: "Allah adına soruyorum. Gece ve gündüz, beş vakit namaz kılmayı Allah mı emretti?" diye sordu. Hz. Puygamber de: "Allah'a yemin olsun ki evet." buyurdular." ¹⁵

Beş vakit namaz farz kılınmadan önce Peygamberimiz (s.a.v.) kendisine peygamberlik geldiği günden itibaren sabah ve akşam olmak üzere günde iki vakit namaz kılmıştır. Beş vakit namazın miraç hadisesiyle birlikte kılındığında ittifak vardır. Miraç da hicretten bir yıl önce vaki olduğuna göre bütün Müslümanların kılmakla yükümlü oldukları beş vakit namazın hicretten bir yıl önce farz kılındığı ortaya çıkmaktadır. Miraç hadisesini takip eden günlerde Cebrail (a.s.) gelip Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte birinci gün, beş vakit namazı ilk vakitlerinde, ikinci gün ise son vakitlerinde kılmış ve böylece namazların vakitlerinin başlangıç ve sonunu açıklamıştır. ¹⁶

2-FARZ NAMAZLARININ VAKİTLERİ

Beş vakit farz namazlarının vakitlerini Hz. Peygamber (s.a.v.) tayin etmiştir. Bu vakitlerin tayin şekliyle ilgili birçok hadisi şerifler mevcuttur. Kur'an-ı Kerim de değişik ayetlerde yukarıda belirttiğimiz gibi beş vakit namazlardan bahsetmiştir. Ancak vakit namazların başlangıç ve bitiş zamanlarının kesin bir biçimde tesbiti hadisi şeriflerde belirtildiği gibi, vahiy yoluyla bizzat Peygamberimiz tarafından yapılmıştır. Vakitlerin başlangıç ve sonunu ince bir şekilde birbirinden ayıran ve fakihlerce de delil olarak kabul edilen bir hadisi şerif şöyledir:

"Cabir b. Abdullah rivayet etmiştir: Cebrail (a.s.) Hz. Peygambere gelerek: "Kalk namaz kıl." demiş, Hz. Peygamber de

¹⁴ Buhari, İman 1, Müslim, İman 8, Nesai, Siyam 8, Ebu Davud, Salat 1.

¹⁵ Buhari, İlim 6, Müslim, İman 10, Tirmizi, Zekât 2, Ebu Davud, Salat 23.

güneş zevalı aşınca öğle namazını kılmıştır. Sonra Cebrail (a.s.), ikinci vaktinde gelerek: “Kalk namaz kıl” demiş, Hz. Peygamber de her şeyin gölgesi kendisi kadar olunca kalkıp ikinci namazını kılmıştır. Sonra akşam vaktinde gelerek: “kalk namaz kıl” demiş O’da güneş batınca akşam namazını kılmıştır. Sonra yatsı vaktinde gelip: “Kalk namaz kıl” demiş, Hz. Peygamber de akşam şafağı kaybolunca yatsı namazını kılmıştır. Sonra Cebrail, sabah vaktinde gelerek: “Kalk namaz kıl.” demiş ve Hz. Peygamber de tan yeri ağarınca sabah namazını kılmıştır.

Ertesi gün, öğle vaktinde (Cebrail) gelerek: “Kalk namaz kıl” dedi. Hz. Peygamber de her şeyin gölgesi bir misli uzadığı zaman öğle namazını kıldı. Sonra ikinci vakti gelerek: “Kalk namaz kıl” dedi. O da ikinci namazını her şeyin gölgesi iki misli uzadığı zaman kıldı. Sonra akşamleyin aynı vakitte geldi ve bir önceki günün vaktinde kıldırdı. Sonra yatsı vaktinde gecenin yarısı veya üçte biri geçtikten sonra geldi ve Hz. Peygambere yatsı namazını kıldırdı. Sonra sabah, ortalık iyice aydınlandığı zaman geldi ve: “Kalk namaz kıl” dedi. O da sabah namazını kıldı. Sonra Cebrail (a.s) şöyle dedi: “bu ikişer vakitlerin arası namaz vakitleridir.”¹⁷

Fakihler, bu hadise ve değişik rivayetlerle gelen konuyla ilgili diğer hadislerle dayanarak namaz vakitlerini belirlemişler ve bu konuda aralarında fazla ihtilaf bulunmamaktadır. Ancak öğle ve ikinci namazlarının vakitleri konusunda Hanefi ve Şafii mezhebinde farklı görüş bulunmaktadır. Bu konuda iki mezhebin farklı görüşleri ve delilleri şu şekildedir:

¹⁶ Karaman, *İslam Hukuk Tarihi*, s. 78-79.

¹⁷ Bu hadis ve benzeri lafızlarla rivayet edilen hadisler için bkz. Buhari, *Mevakit* 11, 12, 13, 18, 21, 39, *Ezan* 104, *Müslim*, *Mesacid* 6, 176, 177, 178, 234, 237,

2.1.Öğle Namazının Vakti

2.1.1.Hanefi Mezhebi: Öğle namazının vakti, güneşin zevalinden itibaren başlar. Zeval; her şeyin gölgesinin doğu tarafına doğru düşmeye başladığı vakittir. Öğle namazı vaktinin sonu ise her şeyin gölgesinin -zeval vaktindeki gölgesinin dışında- iki misline (katına) vardığı zamana kadardır.¹⁸

Delilleri: Hanefiler, öğle namazının başlangıcı konusunda, “Güneşin zevalı vaktinde namaz kıl” (İsra /78) ayetini ve yukarıda zikrettiğimiz Cabir bin. Abdullah’ın rivayet ettiği hadisi delil getirmişlerdir.

Öğle namazının vaktinin sonuyla alakalı olarak şu hadis delil getirilmiştir. “Öğle namazını havanın serinleştiği vakte bırakın. Zira sıcağın şiddeti, Cehennemden savurduğu yakıcı nefesindedir.”¹⁹ Arabistan’da sıcağın şiddeti her şeyin gölgesi bir katı kadar oluncaya dek sürer. Bundan da öğle namazı vaktinin her şeyin gölgesi bir katı kadar olduğu zaman bitmediği anlaşılır.²⁰

2.1.2.Şafii mezhebi: Öğle namazının vakti, güneşin zevalinden itibaren başlar, her şeyin gölgesi kendi boyuna ulaştığı zamana kadar devam eder. Zeval gölgesi de buna dahildir. Başka bir deyişle öğle namazının vakti, zeval gölgesi dahil olmak üzere, her şeyin gölgesi bir katı oluncaya kadar devam eder.²¹ Bu görüş Maliki ve Hambeli

Tirmizi, Salat 1, 114, 115, Ebu Davud, Salat 2, 3, Nesai, Mevakit 2, 7, 10, 12, 15, 18, 20, Muvatta, Mevakit 6, 7, 8.

¹⁸ Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyye*, Terc. M.Efe, I/178, Halebi, *Mülteka*, Terc. A.Davudoğlu, I/112-113, Kasani, *Bedai’ü’s-Sana’*, I/351, Tahavi, Ebu Cafer Ahmed bin Muhammed bin Selame el-Hanefi, *Muhtasaru’t-Tahavi* (thk. Ebu’l-Vefa Afgani), Daru’l-Kitabu’l-Arabi, Kahire h. 1370, s. 23.

¹⁹ Buhari. Mevakit 9,10, Bed’ul-Halk, 10, Ebu Davud, Salat, 4, Tirmizi, Salat 5, Ibn Mace, Salat 4, İmam Malik bin Enes, *Muvatta*. Çağrı Yay. İst. 1993. Vüküd 27, 29.

²⁰ Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A.Meylani, I/84, Mevsili, *el-İhtiyar*, I/38.

²¹ İmam Şafii, *el-Umm*, Şirbini, *Muğni’l-Muhtac*, I/121, Şirazi, *el-Mühezzeb*, I/52.

mezhebi ile İmam Muhammed ve Ebu Yusuf'un da kabul ettiği görüştür.²²

Delilleri : Şafiiler, öğle namazı vaktinin başlangıcı konusunda İsra Suresi 78. Ayet ile Cabir bin Abdullah ve benzeri rivayetlerle gelen hadisi şerife dayanarak görüş belirtmişlerdir. Nitekim bu hadisi şeriflerde : "...hz. Peygamber, güneş zevalı aşınca öğle namazını kılmıştır." buyurulmaktadır.²³

Öğle namazı vaktinin sonu konusunda şu hadisler delil getirilmiştir:

*"...Cebrail geldi güneş zevali aşınca bana öğle namazını kıldırıldı ...ertesi gün yine geldi, her şeyin gölgesi bir misli olunca öğle namazını kıldırıldı...Sonra: "Bu ikişer vakitlerin arası namaz vakitleridir." dedi."*²⁴

*"Öğle namazının vakti güneşin zevaliyle başlar. Kişinin gölgesi bir misli oluncaya kadar devam eder."*²⁵

Öğle namazının vaktinin bitimi konusunda iki mezhep arasında farklı görüşler olunca, doğal olarak ikindi namazının vaktinin başlaması konusunda da farklı görüşler olacaktır. İkindi namazının vaktinin başlaması konusunda mezhep alimleri yukarıda zikrettiğimiz öğle namazının vaktinin sonuyla alakalı hadisleri delil getirmişlerdir. Buna göre Hanefi mezhebinde ikindi namazı vaktinin başlangıcı; her şeyin gölgesi –zeval gölgesi hariç- iki misli olunca başlarken, Şafii mezhebinde, her şeyin gölgesi –zeval gölgesi dahil- bir misli olduktan sonra başlar.

²² Mevsili, *el-İhtiyar*, I/38-39, Makdisi, *Muğni*, I/376, Ceziri, *Kitabu'l-Fıkıh*, I/167.

²³ Müslim, Mesacid 178, Ebu Davud, Salat 2, Nesai, Mevakid 15.

²⁴ Tirmizi, Salat 1, Ebu Davud, Salat 2.

Akşam namazının vakti konusunda üç mezhep ile Ebu Yusuf ve İmam Muhammed aynı görüşü paylaşırlar. Bunlara göre akşam namazının vakti güneş batınca başlar, şafağın kaybolmasıyla yani ufuktaki kırmızılığın kaybolmasıyla biter. Ebu Hanife'ye göre ise akşam namazının vakti şafaktaki kırmızılıktan sonra meydana gelen beyazlığın kaybolmasıyla biter. Ancak fetva Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'in kavline göredir.²⁶

2-NAMAZIN SIHATİNİN ŞARTLARI

Şart; kelime olarak hiç ayrılmaksızın mutlaka birlikte bulunan alamet demektir. Terim manada Şart; bir şeyin varlığının, başka bir şeyin varlığına dayanan, varlığının o şeyin varlığını zaruri kılmayan fakat, yokluğu ile o şeyin yokluğu zaruri olan, o şeyin hakikatinden hariç, dışarıda bulunan şeydir.²⁷ Başka bir ifade ile Şart; bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olmakla beraber, onun yapısından bir parça teşkil etmeyen iş veya vasıftır. Namaz için abdest almak buna bir örnektir. Namaz kılmak için mutlaka abdest alınmalıdır. Ancak abdest, namazın mahiyetinden bir parça değildir. Abdest almak namaz kılmayı mecbur hale getirmez.²⁸

Namazın sahih olabilmesi için bir takım şartların yerine getirilmesi gerekir. Bu şartlar gerçekleştirilmeden namaz olmaz. Bu konuda iki mezhep de hadesten taharet, necasetten taharet, avret yerlerinin örtülmesi, kibleye yönelme, vaktin girmesi ve niyeti

²⁵ Müslim, Mesacid 173, Ebu Davud, Salat 2, Nesai, Mevakit 15.

²⁶ Bu konudaki görüşler için bkz. Merginini, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/178-179. Kasani, *Bedaiü's-Sana'*, I/353, Zuhayli, *el-Fıkhü'l-İslami ve Edilletuh*, Terc. Komisyon, I/394-396.

²⁷ Zeydan, *el-Veciz, fi Usuli'l-Fıkıh*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1993, s. 59.

²⁸ Şaban, Zekiyüddin, *Usulu'l-Fıkıh*, Terc. İ.K.Dönmez, T.D.V.Yay., Ankara 1996, s. 265, Şatibi, Ebu İshak, *el-Muvafakat fi Usuli's-Şeria*, Terc. Mehmed Erdoğan, iz Yay. İst. 1990, I/261.

namazın sıhhatının şartlarından saymışlardır. Ancak Şafiiler niyeti namazın rükünlerinden saymışlardır. Avret yerlerinin örtülmesi, kibleye yönelme ve niyet konusunda teferruatlarda farklı görüşler belirtmişlerdir. İki mezhebin bu konudaki görüşlerini ve delillerini şöyle açıklayabiliriz.²⁹

3.1. Setri Avret (Avret Yerlerinin Örtülmesi)

Avret sözlükte “noksanlık, eksiklik”³⁰ manalarına gelir. Şer’i bir terim olarak avretin şu tanımları yapılmıştır:

*Avret; bakılması haram olup örtülmesi farz olan uzuvlardır.*³¹

*Avret; görüldüğü takdirde utanılan her yerdir.*³²

*Avret; şer’an örtünmesi vacip olan veya bakılması haram olan beden parçasıdır.*³³

Avret yerleri ve örtülmesi konusunda ayeti kerimeler, hadisi şerifler ve bunlara dayalı olarak alimlerin teferruatlı açıklamaları vardır. Bu açıklamalar doğrultusunda şer’an örtülmesi gereken vücudun bazı kısımlarının örtülmeden namazın sahih olamayacağı konusunda icma vardır.³⁴ Ancak özellikle namazda erkek ve kadınların nerelerini örtmelerinin gerekli/farz olduğu konusunda alimler arasında bir takım farklılıklar vardır. Bu konuda Hanefi ve Şafii mezhebinin bir birinden farklı görüşlerini ve delillerini şöyle izah edebiliriz.

3.1.1. Hanefi Mezhebi: Erkeğin namazda avret yerleri, göbeğin altından diz kapağının altına kadardır. Erkeğin diz kapakları avret olup göbek kısmı ve daha yukarısı avret değildir. Kadının avret

²⁹ Örneğin görüşler için bkz. Halebi, *Mülteka, Terc.* A. Davudoğlu, I/130-132, Şirbini, *Muğni’l-Muhtac*, I/148-150, 184-201.

³⁰ İbni Manzur, *Lisanu’l-Arab*, V/368.

³¹ Haskefi, *Durru’l-Muhtar*, I.375.

³² Canan, *Kütüb’ı Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, VIII/520.

³³ el-Hin, *el-Fıkhü’l-Menhec*, I/124.

yerleri, el, yüz ve mezhep içerisinde kabul edilen görüşe göre ayaklar hariç bütün bedenleridir. Kadın namaza durduğunda bütün bedenini saç dahil olmak üzere örtmek zorundadır. Ancak el,yüz ve ayaklar müstesnadır.³⁵

Delilleri: Hanefiler, erkeklerin avret mahalliyle alakalı delilleri hadisten, kadınların avret mahalliyle alakalı delilleri de Kur'an-ı Kerim'den getirmişlerdir.

*Hz. Peygamber (sa.v.) şöyle buyurmaktadır: "Bir erkek başka bir erkeğin avret yerine bakmasın bir kadın da başka bir kadının avret yerine bakmasın."*³⁶

*Behz ibn Hakim anlatıyor: "Bir gün Hz. Peygambere dedim ki: "Ey Allah'ın Resülü! Hangi avretimizi açıp hangi avretimizi örtelim?" Hz.peygamber: "Zevcen ve sağ elinin sahip oldukları dışında herkese karşı avretini koru" buyurdu. Ben: " Ya kişi tek başına olursa" dedim. O da: "Kendisine karşı haya edilmeye Allah daha layıktır." buyurdular.*³⁷

Avret konusunda iki mezhep alimleri de bu hadisleri delil olarak getirmişlerdir. Erkekler için avretin sınırını vücudun hangi kısımları olacağı konusunda Hanefiler şu hadisleri delil getirmişlerdir:

*"Erkeğin avreti göbeğin altından diz kapağının altına kadardır."*³⁸

*"Diz kapakları avrettendir."*³⁹

³⁴ Bkz. Zuhayli, *el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuh*, Terc. Komisyon, I.453-466.

³⁵ Mevsili, *el-İhtiyar*, I.45, Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyye*, Terc. M. Efe I/204, 205.

³⁶ Müslim, Hayz 74, Ebu Davud, Hamam 3, Tirmizi, Edeb 39.

³⁷ Ebu Davud, Hamam 3, Tirmizi, Edeb 22, İbn Mace, Nikah 28.

³⁸ Ebu Davud, Hamam 5.

Namazada kadının yüz ve ellerinin avret olmadığı konusunda iki mezhep aynı görüştedirler. Ancak, Şafiilerden farklı olarak yukarıda belirttiğimiz gibi mezheplerinde iki görüşten biri olan ve amel edilen görüşe göre ayakların avret olmadığını kabul etmektedirler. Bu görüşlerini de örtünme ile ilgili ayete dayanarak çıkarmaktadırlar. Ayeti kerimede: “ *Mümin kadınlara söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar. Namus ve iffetlerini korusunlar. Kendiliğinden görünen kısımları müstesna olmak üzere zinetlerini teşhir etmesinler.*”⁴⁰ buyurulmaktadır. Ayaklar, yüz ve eller gibi ayette geçen “ kendiliğinden görünen kısımlar müstesna” kısmına dahildir. Çünkü ayaklar da eller gibi hizmet içindir. Yürümek, evde iş görmek için onlara ihtiyaç vardır. Bu açıdan onların örtülmesi çok zordur.⁴¹

3.1.2.Şafii Mezhebi: Erkeğin namazda avret yerleri göbek ile dizleri arasındır.⁴² Mezhep içerisinde kabul edilen görüşe göre, erkeğin göbeği ile diz kapakları avretten değildir. Kadının namazda avret yeri; yüz ve elleri hariç bütün bedenleridir.⁴³

Delilleri: Şafiiler, erkeğin namazda avret yerleri ile ilgili görüşlerine şu hadislerden delil getirmişlerdir:

“*Haris bin Ebu Usame'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır: “Mümin erkeğin avret yeri, göbeği ile diz kapakları arasındır.”*”⁴⁴ Burda Hz. Peygamber, iki bölüm arasını zikretmiştir. Bu hadisten anlaşılan, göbek ve diz kapağının avret olmadığıdır.⁴⁵

³⁹ Tirmizi, Edeb 39.

⁴⁰ Nur, 24/31

⁴¹ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/46, *Merginani*, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/96-97.

⁴² Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/185, *Bacuri*, *Haşiyetü'l-Bacuri*, I/139.

⁴³ Nevevi, *el-Mecmu'*, III/173-175.

⁴⁴ Darekutni, II/3.

“Ebu'd-Derda (r.a.) anlatıyor: “Biz Hz. Peygamberin yanında oturuyorduk. O anda Hz. Ebu Bekir (r.a.) gelince Hz. Peygamber (s.a.v) O’nu karşılamak üzere elbisesinin her iki tarafından tutup kaldırdı. Öyle ki her iki dizleri de gözükiyordu...”⁴⁶

“Ebu Musa (r.a.)’dan rivayet edilmiştir: “Hz. Peygamber (s.a.v.) su bulunan bir yerde oturmuştu. O esnada bir dizi veya her iki dizinin üzeri açılmıştı. Hz. Osman (r.a.) yanına girince iki dizini de örttü.”⁴⁷

Bu hadislerde görüldüğü gibi, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in dizlerinin gözükiğini, ve sahabe tarafından görüldüğünü anlıyoruz. Eğer dizler avretten olsaydı Hz. Peygamber’in bunların gözükiğine müsaade etmezdi.⁴⁸

Şafiiler, kadınların namazda avret yerleri ile ilgili görüşlerine Kur’an ve hadisten şu delilleri getirmişlerdir:

“...kendiliğinden görünen kısımları müstesna, zinetlerini teşhir etmesinler.” (Nur Suresi 24. Ayet). Bu ayete dayanılarak, yüz ve ellerin namazda avretten sayılamayacağı, bunun dışında kalan bütün bedeninin avret olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla ayaklar, “...kendiliğinden görünen kısımlar müstesna...” ayetine dahil edilmemiştir.⁴⁹

Hz. Aişe den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur. “Hayız gören ve baliğa olan bir kadının namazı ancak başını örtmesiyle sahih ve makbul olur.”⁵⁰

⁴⁵ Nevevi, a.g.e. a.y.

⁴⁶ Buhari, Salat 42.

⁴⁷ Buhari, Fedailü Ashabi Nebi 7.

⁴⁸ Nevevi, el-Mecmu’, III/175.

⁴⁹ Nevevi, a.g.e. a.y.

⁵⁰ Ebu Davud, Salat 85, Tirmizi, Salat 277.

Bu hadiste başın örtülmesi emredilmiştir. Saçın gözükmemesi haram olduğuna göre beden diğer kısımlarının gözükmemesi de haliyle haramdır.⁵¹

*Muhammed ibn Zeyd ibn Kunfuz'un annesinden yaptığı nakle göre, anne Ümmü seleme(r.a.)'ya : "Kadın hangi giysiler içinde namaz kılmalı" diye sorulmuş, O da: "Başörtüsü ve ayağın üzerini örtecek kadar uzun entari içerisinde." Diye cevap vermiştir."*⁵² Bu hadise göre, kadının namazının kabul olması için azalarının hiç birinin görülmemesi şartı koşulmuştur.⁵³

3.2.İstikbali Kible

Namazın sahih olabilmesi için kibleye doğru namaz kılmak gerekir. Bu konuda fakihler ittifak halindedirler.⁵⁴ Mekke döneminde Müslümanlar Beytü'l-Makdis'e yönelerek namaz kılıyorlardı. Ancak namaz kılarken Kabe'yi kendileri ile Beytu'l-Makdis'in arasına alıyorlardı. Bu yolla Kâbe'ye de yönelmiş oluyorlardı. Çünkü, gerek Hz. peygamber (s.a.v.) gerek sahabeler namazda Kâbe'ye yönelmek istiyorlardı. Medine'de h. 2. Yılda ayeti kerime ile Kâbe'ye yönelerek namaz kılınması emredildi. Bu emirle Müslümanların ebedi kiblesi belirlenmiş oldu. Müslümanlar arasında da büyük bir sevinçe vesile oldu.⁵⁵

Namazda Kâbe'ye yönelmenin farzıyeti, Kur'an,Sünnet ve İcma ile sabittir. Kur'an-ı Kerimde, Cenabı Allah şöyle buyurmaktadır:

⁵¹ El-Hin, el-Fikhu'l-Menhec, I/124.

⁵² Muvatta, Salatu'l-Cama'a 36, Ebu Davud, Salat 84.

⁵³ Nevevi, el-Mecmu', I/175.

⁵⁴ Nevevi, a.g.e., I/194.

⁵⁵ Karaman, İslam Hukuk Tarihi, s. 84-85.

“(Ey Muhammed) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu görüyoruz. İşte şimdi seni memnun olacağın bir kibleye dönderiyoruz. Artık yüzünü Mescidi Haram tarafına çevir.(Ey Müslümanlar) Siz de nerede olursanız olun (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin.”⁵⁶

“Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescidi Haram tarafına çevir. Bu emir, Rabbinden sana gelen gerçektir. (biliniz ki) Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.”⁵⁷

Berra ibn Azıb anlatıyor:”...(Hz. Peygamber) Kiblenin Kabe'ye doğru olmasını istiyordu. Kâbe'ye doğru kıldığı ilk namaz, ikinci namazı idi. Bu namazı Resulullah ile birlikte bir grup Sahabi de kılmıştı. Bu namazı kılanlardan biri ordan ayrılınca bir mescide rastladı. Cemaatle namaz kılıyorlardı ve tam rükû halinde idiler. Adam onlara: “şahadet ederim ki Peygamber (s.a.v.)'le beraber Kabe'ye doğru namaz kıldık.” dedi. Cemaat, oldukları yerde Kâbe'ye yöneldiler.”⁵⁸

“Enes (r.a.) anlatıyor: “Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kim bizim namazımızı kılar, bizim kiblemize yönelir, bizim kestiğimizi yerse işte o müslümandır.”⁵⁹

Hz. Peygamberin bu ve benzeri hadislerde belirttiği Kiblenin Mekke'deki Kâbe olduğu konusunda icma' vardır. Nitekim, hiçbir alim bu konuda aykırı görüş beyan etmemiştir.⁶⁰

⁵⁶ Bakara, 2/144.

⁵⁷ Bakara, 2/149.

⁵⁸ Buhari, İman 30, Salat 31, Müslim, Mesacid 11. Benzer rivayetlerle gelen ve konuyla ilgili diğer hadisler için bkz. Buhari, Salat 81,96,

⁵⁹ Buhari, Salat 28, Nesai, İman 9.

⁶⁰ Bkz .zuhayli, *el-Fıkhu'l-islami ve Ediletuh*, Terc. Komisyon, I/468.

Mekke'de bulunan birisinin Kâbeyi görüp O'na yönelmesi ve namaz kılması son derece kolaydır. Ancak, Kâbeyi görmeyen, kilometrelerce uzakta bulunan müslümanların Kâbeyi görmesi ve O'na yönelerek namaz kılmaları son derece zordur. Bu durumda Müslüman namaz kılarken kibleye ne şekilde yönelecektir? Kâbenin bulunduğu yöne dönmesi, mesela Kâbe batı yönüne düşüyorsa batıya, kuzey doğu istikametine düşüyorsa bu tarafa dönerek namaz kılması kiblenin tayini için yeterli midir? Yoksa bizzat Kâbenin kendisine mi yönelip namaz kılınmalıdır? Kiblenin yönünü bilemediğinden, kiblenin yönünü kendi ichtihadi neticesinde tesbit eden ve bu şekilde namaz kılan kişi, namaz vakti içerisinde içtihadında kesin yanlış olduğunu fark ettiyse namazını bir daha iade etmek zorunda mıdır? Bu konularda iki mezhebin birbirinden farklı şu görüşleri ve delilleri bulunmaktadır.

3.2.1. Hanefi Mezhebi: Mekke'de bulunanların Kiblesi, Kâbe-i Muazzama'nın kendisidir. Mekkelî biri evinde namaz kılsa, duvar kaldırıldığında yönünün tam Kâbe'ye olması gerekir. Ancak Kâbe'den uzak olan, O'nu göremeyen birisinin kiblesi, Kâbe'nin olduğu yöne dönmesidir.⁶¹ Kâbeyi göremeyen, başka başka memleketlerde yaşayan ve Kâbeye kilometrelerce uzakta bulunan biri, Kâbe'nin olduğu yöne doğru namaz kılar.

Herhangi bir sebepten dolayı Kiblenin hangi tarafta olduğunu bilmeyen kişi, bunu başkalarından sorup araştırır. Bundan bir sonuç alınamadıysa veya sorma imkânı yoksa, kendisi araştırır ve içtihat ettiği yöne doğru namaz kılar. Kişi namaz kıldıktan sonra namaz vakti çıkmadan içtihadında yanlış olduğunu kesin olarak bilse bile namazını yeniden iade etmesine gerek yoktur.⁶²

⁶¹ Halebi, *Mülteka*, Terc. A. Davudoğlu, I/134, Mevsili, *el-ihthiyar*, I/46.

⁶² Halebi, a.g.e. I/135, , Mevsili, *el-ihthiyar*, I/46-147, Haskefi, *ed-Durru'l-Muhtar*, I/397-398.

Delilleri: Hanefiler, Mekke dışında olup Kâbeyi göremeyenlerin, Kâbe'nin olduğu yöne doğru yönelmelerinin yeterli olacağı konusunda şu hadisleri delil getirmişlerdir:

“Doğu ile batı arası kibledir.”⁶³

Ebu Hureyre (r.a.) anlatıyor: “Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: “Doğu ile batı arasında bir tek kible vardır.”⁶⁴

Nafi (r.a.) anlatıyor: “Hz. Ömer (r.a.) dedi ki: “Kişi Beytullah istikametine yöneldi mi doğu ile batı arasında bir tek kible vardır.”⁶⁵

Bu hadislerde de belirtildiği gibi Kâbe istikametine yönelme yeterli olmaktadır. Zira Kâbe'nin bizzat kendisine isabet ettirmek son derece zordur. Böyle olsaydı bir camide saf duranların hafif bir yay çizmeleri gerekirdi. Kible duvarı kadar uzun olan saf ancak Kâbeyi isabet ettirebilirdi ki böyle bir gereklilik insanın gücünün dışındadır.

İctihadı yönünde Kibleyi tayin edip namaz kılan sonra da kible yönünde hataya düştüğünü anlayan kimsenin vakit içerisinde namazı tekrar iade etmesinin gerekmediği konusunu Hanefiler, *“teklifi mala yutak”* ile açıklamışlardır. Nitekim, emri yerine getirme, insanın gücünün yettiği kadar olur. İnsanın gücünün dışında *“teklif”* olmaz.⁶⁶ Kâbe'nin yönünü bilmeyen kişi, bunu araştırıp sormuş, yönü bulamamış ve kendi bilgisi yettiği kadarıyla ictihad etmiş ve bir yön tesbit etmeye çalışmıştır. Bu konuda bütün gücünü harcamıştır. Yani bütün imkânını kullanmıştır. Ancak, ictihadında hata etmesi onun gücünün/imkânının dışında olmuştur. Bunun için ister vakit içinde ister vakit dışında olsun Kiblenin yönü konusunda yanıldığını bilse

⁶³ Tirmizi, Salat 250.

⁶⁴ Tirmizi, Salat 256.

⁶⁵ Muvatta, Kible 8.

⁶⁶ Mevsili, *el-İhtiyar*. I/46.

bile namazını yeniden iade etmesine veya daha sonra kaza etmesine gerek yoktur.⁶⁷ Çünkü ayeti kerimede; “Nereye döner yönelerseniz, Allah’ın Kiblesi oradadır.”⁶⁸ buyurulmaktadır. Bu ayetin nuzul sebebi şudur: “Amir bin Rebia rivayet etmiştir: “Karanlık bir gecede Hz. Peygamber ile beraberdik. Kible’nin ne tarafta olduğunu bilmiyorduk. Her birimiz kendi çevresinde bir yöne doğru namaz kıldık. Sabah olunca durumu Hz. Peygamber’e haber verdik. Bunun üzerine: “nereye döner yönelerseniz Allah’ın Kiblesi oradadır.” ayeti kerimesi indi.”⁶⁹ Bu ayet ve hadisle de belirtildiği gibi Kiblenin yönü konusunda ihtihadında yanılan kimsenin namazını namazını tekrar iade veya kaza etmesine gerek yoktur.⁷⁰

3.2.2.Şafii Mezhebi: Namaz kılan kişi, ister Kâbeyi görsün ister görmesin Kâbenin bizzat kendisine (aynına) yönelerek namaz kılmalıdır. Kâbeyi gören kimse, O’na yüzünü çevirir. Kâbeyi göremeyen, O’ndan uzak olan kimse araştırır, bir takım delillere başvurur ona göre Kâbe’nin aynına doğru yönelir ve namaz kılar.⁷¹

Delil ve soruşturma sonucunda Kâbenin kesin yönünü tesbit edemeyen kişi, ihtihad eder ve ihtihad ettiği yöne doğru namaz kılar. Vakit içerisinde ihtihadında kesin yanıldığını bilen kimse, namazını yeni ihtihadına veya tesbitettiği yöne doğru kılar. Vakit çıktıktan sonra ihtihadında kesin yanıldığını anlayan kimse önceki namazını kaza etmez. Ancak vakti giren namazı yeni ihtihadı/tespiti yönünde kılar. İhtihadında yanıldığını zanneden kimse, vakit içinde namazını yeniden iade etmez. Çünkü namazın yeniden iade edilebilmesi için ihtihadda yanılığının kesinlik arzemesi gerekir.⁷²

⁶⁷ Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyye*, Terc. M. Efe, I/224.

⁶⁸ Bakara, 2/115.

⁶⁹ Tirmizi, *Salat*, 354, Ayetin nüzül sebebi hakkında bkz. Sabuni,

⁷⁰ Halebi, *Mülteka*, Terc. A. Davudoğlu, I/134-135.

⁷¹ Nevevi, *el-Mecmu’*, III/193-194. Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/142, Müzeni, *Muhtasaru'l-Müzeni*, s. 3.

Delilleri: Şafiiler bu konudaki görüşlerine Kur'an-ı Kerim, sünnet ve Kıyastan şu delil getirmişlerdir:

a- Kur-an'ı Kerim:

“Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-ı Haram'a çevir. Bu emir Rabbinden sana gelen gerçektir. Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.”⁷³

“Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-ı Haram'a doğru çevir. Nerede olursanız olun yüzünüzü o tarafa çevirin ki aralarında haksızlık edenler müstesna, insanların aleyhinize (kullanabilecekleri) bir delil bulunmasın.”⁷⁴

“Artık yüzünü Mescid-ı Haram tarafına çevir.” (Bakara Suresi, 2/144)

Yukarıdaki ayetlerde geçen “Mescid-i Haram” ve hadisi şerifte geçen “kible” den maksat Kâbe'dir. “Mescid-ı Haram” ifadesi Kur'an-ı Kerim'de başka mekânlar için de kullanılmıştır. İsrâ Suresi birinci ayette, Fetih Suresi 25 ve 27. Ayetlerde “Mekke” anlamında, Tövbe Suresi 28. Ayette de “Harem Bölgesi” anlamında kullanılmıştır.⁷⁵ Şafiilere göre yukarıdaki ayetlerde geçen “Mescid-i Haram”, özellikle “Kâbe” anlamında kullanılmış ve bu nedenle her nerede olunursa olunsun Kâbe istikametine yönelmek şart koşulmuştur.⁷⁶

b-Hadisi Şerif

⁷² Nevevi-*Mecmu'*, III/200-206, Şirazi, *el-Muhezzeb*, I/33, Gazali, *el-Veciz*, I/14.

⁷³ Bakara, 2/149.

⁷⁴ Bakara, 2/50

⁷⁵ Bkz. Sabuni, *Ravai'l-Beyan Tefsiru Ayati'l-Ahkam*, I/123-124.

⁷⁶ Nevevi, *el-Mecmu'*, III/193-194, 202.

*Hz .Peygamber (s.a.v.) namaz kılmayı öğrettiği bir kişiye şöyle demiştir: "Namaza kalktığın zaman, abdestini tam al sonra Kibleye yönel ve tekbir al."*⁷⁷

*"Hz. Peygamber (s.a.v.) Kâbenin her bir köşesine gitmiş, her birini tekbir, tehlil, tesbih ve Allah'a sena, dua ve istiğfarla karşılamış sonra çıkıp Beytullah'ın ön yüzünde iki rekât namaz kılmış, namazdan çıkınca da; "İşte bu (beyt) kibledir" buyurmuştur."*⁷⁸

Kâbe'den uzakta bulunan ve O'nu göremeyen kimse, Kibleyi bazı delillerle tayin edebilir. Güneş, ay, yıldızlar, kişiye Kâbeyi tayin edebilecek delillerdir. Nitekim ayette şöyle buyurulmuştur: *"Daha nice alametler (yarattı). Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar."*⁷⁹ Kişi her hangi bir sebeple veya bu delillerle Kibleyi tayin edemiyorsa kendisi icthad eder. Ancak vakit içerisinde icthadında kesin hata ettiğini anlarsa, namazını yeni icthadına göre yeniden iade eder. Şafiiler, bunu hâkimin verdiği yanlış fetvaya Kıyas etmişlerdir. Şöyle ki: Bir hakim, bir konu hakkında hüküm vermek için nassları araştırır. Nass bulunmadığı zaman, icthad eder. Ancak, icthadından sonra kesin nass bulunduğu zaman, o konunun hükmü, bulunan nassa göre olur, önceki hüküm geçersiz olur.⁸⁰

Günümüzde bir çok yerde ve zamanda kiblenin yönü veya kiblenin bizzat tayini icthada gerek kalmayacak şekilde tesbit edilebilir. Özellikle teknolojik alet ve teknik imkânlardan faydalanılarak Kible yönünün isabeti yüzde yüz civarında isbat ettirilebilir ki günümüz imkânlarından bu yönde yararlanmak

⁷⁷ Nevevi, *el-Mecmu'*, III/201.

⁷⁸ Buhari, Hacc 51, 52, 54, Megazi 77, Salat 30, 81, 96, Müslim, Hacc 388, 397, Ebu Davud, Menasik 93, Nesai, Mesacid 5, Kible 6.

⁷⁹ Nahl, 16/16.

⁸⁰ Nevevi, *el-Mecmu'*, III/202, 206.

dinimizin de gereğidir. Teknik imkânlardan yararlanmak suretiyle şu şekilde Kible yönü tespit edilebilir:⁸¹

a-Mekke, Ekvator'un $21^{\circ}26'$ kuzeyinde yani Yengeç Dönencesi'nin 2° güneyinde bulunmaktadır. Dünyanın etrafında döndüğü iki kutup noktası arasındaki eksen, güneş etrafındaki yörünge düzlemine $23^{\circ} 27'$ eğik olduğu için Ekvator'un güney ve kuzeyindeki iki dönence arasında yer alan bütün beldeler gibi yılda iki defa, 29 Mayıs'ta ($II^h16^m14^s$) ve 16 Temmuz'da ($II^h24^m45^s$) güneş tam Mekke'nin üzerinde bulunur. İşte bu tarih ve saatlerde, dünyanın neresinde olursa olsun, güneşe dönen kişi kibleye yönelmiş olur.

b-Bulunan yerin coğrafi konumuna göre, her gün değişik saatlerde gölge istikameti kible istikametiyle çakışır. "kible saati" denilen bu zamanın hesaplanması ile kible istikameti doğru olarak tespit edilebilir.

c-Mekke, $21^{\circ}26'$ kuzey enleminde ve $32^{\circ}49'$ doğu boylamında yer almıştır. Kiblesi bulunmak istenen yerin koordinatları da bilindiğinde, bu iki noktayı bağlayan doğru ile coğrafi veya manyetik kuzey arasındaki açı ölçülerek kible istikameti doğru olarak belirlenebilir.

d-Bulunulan yerin kuzey yönü ile kible istikameti arasındaki açı bilirse, kible cihetini tespitite pusuladan faydalanılabilir.

Namaz kılan kişi günde en az beş defa kibleye yöneleceğinden ve bu eylem her gün tekrar edeceğinden, her zaman günümüzün bize sunduğu teknik imkânlardan faydalanma imkânı olmayabilir. Yolculuk esnasında, yerleşim birimi dışında her hangi bir yerde, camii ve

⁸¹ Bkz. Yücel, İrfan, *II. Avrasya İslam Şurası, "Dini Bayramlar Namaz Vakitleri ve Kible Yönünün Tesbitinde Usul ve Metod Birliği"*, D.İ.B. Yay., Ankara 1998,

mescitlerin olmadığı yerlerde, namaz kılan kişinin kible istikametini tam manasıyla kestirmesi oldukça zordur. Ancak yönlere bakarak veya belli delillere dayanarak tahmini bir yön kestirilebilir. Özellikle bu durumlarda Hanefi Mezhebi'nin görüşü bir kolaylıktır. Bu mezhebe göre; musalliyi Kâbe'ye bağladığı kabul edilen mevhum bir hattı dık açı ile kesen ikinci mevhum bir hattın her hangi bir kısmına yönelmiş olan musalli Kâbe cihetine yönelmiş sayılır.⁸² Nitekim ayette; “yüzünün Mescid-ı Haram'a çevrilmesi”⁸³ istenmiş olup, insanın yüzü kavisli olduğundan namaz kılan kişi yüzünü Kâbe'nin istikametinden bir miktar sağa veya sola çevirse bile Kâbe cihetinden tamamen ayrılmış sayılmaz.⁸⁴

3.3.Niyet

Namaza başlayan kişi için niyet etmek gerekir. Niyetsiz ibadet olmaz. Nitekim Cenabi Allah şöyle buyurmaktadır: “*Oysa onlar, dinde ihlasla Allah'a ibadet etmekle emir olundular.*”⁸⁵ İhlas ise niyetle olur. Yine Hz. Peygamber (s.a.v.): “*Ameller, niyetlere göredir...*”⁸⁶ buyurmaktadır. Namaz için niyet getirmenin zorunluluğu konusunda mezhep alimleri ittifak halindedirler. Ancak niyet, namazın şartlarından mıdır, yoksa rükünlerinden midir konusunda farklı görüşler vardır. İki mezhep bu konuda şöyle görüş beyan etmişlerdir:

3.3.1.Hanefi Mezhebi: Niyet, namazın şartlarındandır. Bunun nedeni de, niyetin tekbirden önce getirilmesidir. Namaz, tekbir ile başladığından ondan önce yapılan şeyler, namaz için bir hazırlık mahiyetindedir. Rükün ise, namazın içinde farz koşulan şeylerdir.⁸⁷

s. 516.

⁸² Haskefi, *ed-Durru'l-Muhtar*, I/75.

⁸³ Bakara, 2/144, 149, 150.

⁸⁴ İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, I/288.

⁸⁵ Beyyine, 93/5.

⁸⁶ Buhari, Bediü'l-Vahy 1, Nikah 5, Eyman 2, Hiyel 1, Müslim, İmaret 155, Ebu Davud, Talak 11, Tirmizi, Fedailü'l-Cihad 6, Nesai, Taharet 60.

⁸⁷ Merginani, *el-Hidaye*, II/99

Niyet namazın şartlarından olduğu için, niyet ile namaz arasında, namazla alakalı yapılan bir takım hareketler niyetin sıhhatine bir zarar vermez. Örneğin; kişi, her hangi bir farz namaza niyet ettikten sonra camiye gider ve namaz kılsa veya niyetten sonra abdest alırsa bir daha niyet getirmeksizin namaz kılabilir.⁸⁸

3.3.2.Şafii Mezhebi: Niyet, namazın rükünlerindedir. Bu, oruçta niyetin rükün oluşu gibidir. Nitekim oruç bahsinde de göreceğimiz gibi Şafiiler, Hz. Peygamberin “*Fecirden önce niyet etmeyenin orucu yoktur.*” Hadisine dayanarak niyeti orucun rükünlerinden saymışlardır. Namaz da oruç gibi ibadet olduğu için namaz için niyetin hükmü oruç niyeti gibi rükündür.⁸⁹ Bundan dolayı Şafiilere göre niyet ile tekbirin birbirine yakın hatta bitişik olması gerekir. Niyet ile namaz tekbir arasına giren her hangi bir fiil veya söz, niyeti iptal eder.⁹⁰

4.NAMAZIN RÜKÜNLERİ

Şer’i manada rükün; bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olan ve onun yapısından bir parça teşkil eden unsurdur. Namaz için Kur’an tilaveti gibi.⁹¹Bir şeyin, şer’i olarak var olmasının kendilerine dayanması bakımından şart ve rükün ittifak ederler. Ancak şart, bir şeyin hakikatinden ve mahiyetinden ayrı olması bakımından rükünden ayrılır. Çünkü rükün, bir şeyin hakikatinden ve mahiyetinden bir parçadır. Namazda rükü gitmek gibi. Rükü, namazın hakikatinden bir cüzdür ve rükü olmaksızın namaz da olmaz.

Namazın rükünleri, sıfatları konusunda mezhep alimleri farklı tasnifler yapmışlardır. Hanefiler, diğer durumlarda olduğu gibi

⁸⁸ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/48.

⁸⁹ Nevevi, *el-Mecmu’*, III/241

⁹⁰ Nevevi, *a.g.e.*, III/242.

namazda yapılması gereken fiil ve hareketlerden bahsederken bunları farz (rükün), vacip ve sünnet olarak sınıflandırmışlardır. Namazda farzın her halükarda terkinde, namazın yeniden iadesi gerekirken, vacibin terkinde ise namazın sonunda sehiv secdesi yapmak gerekir.

Şafiiler ise diğer durumlarda olduğu gibi namazda yapılması gereken fiil ve okumaları farz ve sünnet diye iki ayrı ana konuya ayırmışlar, farzın her hangi bir şekilde terkinden dolayı namazın yeniden iade etmesi gerektiğini söylemişlerdir. Sünneti de genel olarak “Eb’az ve Heyet” olarak ikiye ayırmışlar, Eb’az sünnetlerinin terkinde, Sehiv secdesinin yapılmasını sünnet olarak kabul etmişlerdir. Heyet sünnetlerinin terkinde ise Sehiv Secdesinin yapılmasının sünnet olmadığı görüşünü benimsemişlerdir.

Konu işlenirken namazın fiilleri ve okumaları hakkında iki mezhebin bir konu hakkında ayrı hüküm bildirdikleri konular ele alınacak, bunların iki mezhebe göre farz (rükün), vacip veya sünnet olduğu belirtilecek ve bunun hükümleri hakkındaki deliller ele alınacaktır.

4.1.Kraat

İki mezhep alimleri besmele, fatiha ve zammi surenin okunmasının farz (vacip), mı yoksa sünnet mi olduğu konusunda farklı görüşler belirtmişlerdir. Bu konularla ilgili iki mezhebin görüşleri ve delilleri aşağıdaki şekildedir:

4.1.1.Besmele

Besmelenin Kur’an’dan bir ayet olduğu konusunda İslam alimleri arasında ittifak vardır. Ancak, besmele her sureden veya

⁹¹ Şaban, Zekiyüddin, *Usulu'l-Fıkıh*, Terc. İ.K.Dönmez, s. 265, Zeydan, *el-Veciz*, s. 59.

Fatiha Süresinden bir ayet midir? Dolayısıyla namazda Fatiha Suresini okurken besmele getirilmeli midir?

4.1.1.1.Hanefi Mezhebi: Neml Suresi içinde geçen besmele dışında, Fatiha ve diğer surelerin başındaki besmeleler, o surelerden birer ayet değillerdir.⁹² Her işte olduğu gibi namazda besmele ile başlamak sünnettir. Kişi Fatihaya başlarken euzu besmeleyi gizlice (sessizce) söyler ve Fatihayı okur. Fatihadan hemen önce besmele getirmek farz veya vacip değil sünnettir.⁹³ Fatiha bittikten sonra, Zammi Sure için bir daha besmele getirilmez.⁹⁴

Delilleri: Hanefiler bu konuda şu hadisleri delil getirmişlerdir:

*H. Enes (r.a.) anlatıyor: "Ben Resulullah (s.a.v.), h. Ebu Bekir, h. Ömer ve h. Osman ile namaz kıldım. Onlardan hiç birinin "Bismillahirrahmanirrahim"i okuduklarını işitmedim."*⁹⁵

Ibn Abdullah ibn Muğaffel (r.a.) anlatıyor: "Ben, (namazda) "Bismillahirrahmanirrahim"i okumuştum. Babam işitti, bana; "Oğulcuğum, (bu yaptığın) bir bid'attır. Bid'attan sakın. Ben, Resulullahın ahabından kiminle karıştıysam hepsinin de bid'atten nefret ettikleri kadar bir başka şeyden nefret etmediklerini gördüm." dedi. Babam, sözlerine şöyle devam etti: "ben, Resulullah'la, h. Ebu Bekir'le, h. Ömer'le, h. Osman'la (r.a.), namaz kıldım. Onlardan hiç birisinin O'nu okuduklarını işitmedim. O'nu, sen de okuma. Namaz kıldığında, sadece "Elhamdulillah Lillahi Rabbi-l Alemin" de."⁹⁶

⁹² Haskefi, *ed-Durru'l-Muhtar*, I/415, İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-Kadir*, I/194- 202. Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyye*, I/253, Serahsi, Ebu Bekir Muhammed bin Ahmed bin Ebi Sehl, *el-Mebcut*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut ts., I/15.

⁹³ *Fetavayi Hindiyye*, I/253

⁹⁴ Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/107.

⁹⁵ Buhari, Ezan 89, Müslim, Salat 50, Ebu Davud, Salat 124, Tirmizi, Salat 182, Nesai, İftitah 21, 22, İbn Mace, İkamet 4, İmam Malik, Muvatta, Salat 30.

⁹⁶ Tirmizi, Salat 180, Nesai, İftitah, 22.

4.1.1.2.Şafii Mezhebi: Besmele, Fatiha Suresinden bir ayettir. Fatiha Süresi namazın rükünlerinden (farzlarından) olduğundan, fatihaya besmele ile başlamak farzdır.⁹⁷

Delilleri: Şafiiler de bu konuda şu hadisleri delil getirmişlerdir:

"İbn Abbas (r.a.) : "Andolsun ki biz sana Seb'ı Mesani'yi ve Büyük Kur'an'ı indirdik" ⁹⁸ayetinde geçen "Seb'ı Mesani'nin Fatiha Suresi olduğunu söylemiştir." Bunun üzerine İbn Abbas'a.: "Peki yedinci ayeti nerede?" diye sorulmuş, İbn Abbas da: "O, Bismillahirrahmanirrahimdir" demiştir."⁹⁹

Ayette geçen "Seb'ı Mesani'nin", "Seb'ı Tival" denilen yedi sure, Ali İmran Suresi ve Kur'an'ın yedi ana konusu olduğu konusunda bir takım görüşler varsa da Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Mes'ud, İbn Abbas ve daha bir çok sahabeye göre, "Seb-ı Mesani" Fatiha Suresidir. Bu görüş, daha muteber kabul edilmiştir.¹⁰⁰

İbn Abbas (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), kaaatını "Bismillahirrahmanirrahim" ile başlatıyordu."¹⁰¹

"Hz. Peygamber (s.a.v), Fatiha Suresini yedi ayet olarak sayardı. Bismillahirrahmanirrahim'i Fatihadan bir ayet sayardı."¹⁰²

Ebu Hureyre (r.a.)'nın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Elhamdülillah (Fatiha)'ı okuduğunuz zaman,

⁹⁷ İmam Şafii, *el-Umm*, I/107, Nevevi, *el-Mecmu'*, III/288, Şirazi, *el-Muhezzeb*, I/79.

⁹⁸ Hicr, 15/87

⁹⁹ Darekutni, Salat 29.

¹⁰⁰ Bkz. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV/57-58.

¹⁰¹ Tirmizi, Salat 181

¹⁰² Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/157, Şirbini, bu rivayetin , İmam Buhari'nin "Tarih" adlı eserinde geçtiğini söyler.

Bismillahirrahmanirrahim'i de okuyun. (Fatiha), Ümmü'l-Kur'an, Ümmü'l-Kitab ve Seb'ü'l-Mesanidir. Bismillahirrahmanirrahim de, O'ndan bir ayettir."¹⁰³

Besmelenin Fatiha suresinden ya da her süreden bir ayet olup olmadığı konusunda bir birinden farklı oldukça fazla hadisi şerifler vardır¹⁰⁴. Leh vealeyhteki deliller öylesine dengeli ki, bir kısım alimler bu rivayetlerin "muzdarip" olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁵

4.1.2.Fatiha Suresi veya Kur'an'dan Bir Ayet Okumak

4.1.2.1.Hanefi Mezhebi: Yalnız başına namaz kılan kimsenin, nafile namazları ile Vitir Namazının bütün rekâtlarında, farz namazlarının ilk iki rekâtlarında, kıyamda, Kur'an'ı Kerim'den en az bir ayetin okunması farzdır. Kur'an'ı Kerim ayetlerini Arapçadan başka bir dille, Farsça okumak, bir özür sebebiyle caiz olarak kabul edilmiştir. Gücü yeten bir kimsenin veya herhangi bir özü olmayan kişinin namazda Fatiha Suresini okuması vaciptir. Bu vaciplik, üç ve dört rekatlı namazların ilk iki rekâtı içindir. Vitir ve sünnet namazlarda ise, tüm rekâtlarda Fatiha Suresini okumak vaciptir. Namazda herhangi bir vacibin terki Sehv Secdesiyle telafi edilir. Kişi, eğer cemaatle namaz kılıyorsa, hangi namaz olursa olsun namazda Fatiha Suresini veya Kur'an ayetlerinden okuması gerekmez.¹⁰⁶

Delilleri: Hanefiler,namazda Kraat olarak Kur'an'dan en az bir ayetin okunmasının farz olduğu konusunda Kur'an ve Hadisten şu delilleri getirmişlerdir:

¹⁰³ Darekutni, Salat 32.

¹⁰⁴Örneğin İki Mezhebin bu konuda ele aldığı hadisler için krş. Haskefi, *Durru'l-Muhtar*, I/415-426, Nevevi, *el-Mecmu'*, III/292-312.

¹⁰⁵ Canan *Kütüb'i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, VIII/401.

¹⁰⁶ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/50, Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyye*, Terc. M. Efe, I/247-252 el-Kasani, *Bedaiü's-Sana'*, I/329.

a-Kur'an-ı Kerim

“(Namazda) Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun.”¹⁰⁷

Bu ayette, Kur'an okumanın farzıyeti vardır ve bu farzıyet ise namazda olur¹⁰⁸

b-Hadisi Şerif

Hiz. Peygamber (s.a.v.), namazı iyi kılmayan birisine: “Namaza kalktığın zaman abdestini tam al, sonra kibleye yönel ve tekbir al sonra, bildiğin, kolayına gelen Kur'an ayetlerini oku.” buyurmuştur.¹⁰⁹

Yukarıdaki ayet ve hadise göre Kur'an'dan bir şeyler okumanın yeterli olduğu görülmektedir.

Fatiha Suresini okumanın vacip olması Hz. Peygamberin şu hadisine dayanmaktadır: *“Faithayı okumayan kimsenin namazı yoktur.”¹¹⁰* Bu hadis, Fatihanın vacip olduğuna delalet eder. Nitekim Müzzemmil Suresi 20. Ayette, namazda bir ayetin okunması farz kılınmıştır. Bu hadis ise Ahad Hadistir. Ahad Hadise dayanarak bundan fazla bir şeyin farzıyetine hükmetmek caiz olmaz. Ancak, Ahad Hadisle amel etmek vacip olduğu için, Fatiha okumanın vacip olduğuna hükmedilir.¹¹¹

İmama uyan kimsenin , Kur'an'dan bir ayet, Fatiha veya Zammi Surenin okunması gerekmediği konusunda Hanefiler şu delilleri getirmişlerdir:

¹⁰⁷ Müzzemmil, 73/56.

¹⁰⁸ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/56.

¹⁰⁹ Tirmizi, Salat 226, Ebu Davud, Salat 148, Nesai, İftitah 105, 167.

¹¹⁰ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/56, Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/107.

*Cenabi Allah şöyle buyurmaktadır: "Kur'an okunduğu zaman, O'nu dinleyin ve sukut edin ki size merhamet edilsin."*¹¹²

Ibn Abbas, Ebu Hureyre ve müfessirlerden bazıları, bu ayetin cemaatle kılınan namazlarda okunan kraat hakkında indigini söylemişlerdir. Dinlemek, açıktan kraat yapılan namazlara, susmak, hem gizli hem de açıktan kraat olunan namazlara mahsustur.¹¹³

*Hız. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: "Her kim imamın arkasında namaz kılar, imamın okuyuşu, onun da okuyuşudur."*¹¹⁴
*"İmamın arkasında namaz kılan için kıraat yoktur."*¹¹⁵ "İmam, kendisine uymak için meşru kılınmıştır. O, okuduğu zaman siz susun."¹¹⁶ "Hız. Peygamber (s.a.v.) öğle namazını kıldırdı. Bu esnada biri arkasında namaz kılar, "Sebbihisme Rebbike'l-A'la" suresini okuyordu. Namaz bitince hız. Peygamber şöyle buyurdu: "Hanginiz kıratında bulundu veya hanginiz okudu?" Bir adam: "ben" cevabını verdi. Bunun üzerine hız. Peygamber şöyle buyurdu: "sizden birinizin benim okuyuşuma karıştığını zannettim."¹¹⁷

4.1.2.2.Şafii Mezhebi: namazda, kıyamda iken Fatiha okumak, namazın rükünlerindedir. Namazda Fatiha okuma terk edildiği zaman namazın yeniden iadesi gerekir. Kişinin, ister tek başına, ister cemaatle olsun Fatiha okuması farzdır. Öyle ki; Fatiha Suresini bir harf, hareke ve şedde eksikliğine yer vermeden tam okumalıdır.¹¹⁸ Her namazın bütün rekâtlarında Fatiha okumanın hükmü aynıdır yani

¹¹¹ Merginani, *el-Hidaye*, I/107.

¹¹² A'raf, 7/204.

¹¹³ İbnu'l-Humam, *Fethu'l-Kadir*, I/193, 205, 322, Mevsili, *el-İhtiyar*, /50.

¹¹⁴ İbn Mace, *Salat* 850.

¹¹⁵ Darekutni, *Salat* 35.

¹¹⁶ Müslim, *Namaz* 63, Ebu Davud, *Salat* 68, Nesai, *İftitah* 30, İbn Mace, *İkame* 13, Ahmed bin Hambel, *Müsned*, 2/376, 420, 4/415.

¹¹⁷ Müslim, *Salat* 47, Ebu Davud, *Salat* 138, Nesai, *İftitah* 27, 28.

¹¹⁸ Daha fazla bilgi için bkz. Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/156-162.

farzdır. Fatiha Suresini geçerli bir sebepten (özürden) dolayı (Mushaf bulunmadığından, öğretene olmadığından v.b.) öğrenme imkânını bulmayan ve bundan dolayı Fatiha okuyamayan kimse, Fatihanın yerine geçebilecek yedi ayet okur. Kişi bunu da yapamıyor veya bilemiyorsa, zikir, tesbih veya duayı Arapça olarak okur. Her halûklarda kıraat Arapçanın dışında başka bir dille okunamaz.¹¹⁹

Delilleri: Şafiiler, tek başına namaz kılan kişinin Fatiha Suresini okumanın farziyeti konusunda şu hadisleri delil almışlardır:

“Nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız, öyle namaz kılın,”¹²⁰

“Namazda, Fatiha okumayanın namazı yoktur.”¹²¹

“Kim ki Fatiha Suresini okumadan namaz kılsa, bilsin ki bu namaz eksiktir.”¹²²

Ebu Said (r.a.) anlatıyor. “(Namazda) Fatiha Suresi ile kolayımıza gelen bir miktar (Kur’an ayetlerini) okumakla emrolunduk.”¹²³

Ebu Katade (r.a.) anlatıyor: “Resulullah (s.a.v.), öğle namazında ilk iki rekâta Fatiha ile iki sure okurdu. Son iki rekâta da Fatihayı okur , bazen de ayeti bize işittirirdi.”¹²⁴

¹¹⁹ Nevevi, *el-Mecmu'*, III/317-321, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/156.

¹²⁰ Bu hadis ve Peygamberimizin teferruatlı namaz kılışı konusundaki rivayetler için bkz. Buhari, Ezan 145, Ebu Davud, Salat 117, Tirmizi, Salat 227.

¹²¹ Müslim, Salat 38, Muvatta, Salat 39.

¹²² Müslim, Mesacid 148.

¹²³ Ebu Davud, Salat 136.

¹²⁴ Buhari, Ezan 97, 107, 109, Müslim, Salat 154, Ebu Davud, Salat 129.

Cemaatle namaz kılan kimsenin de her rekâta Fatiha Suresini okumasının farziyeti konusunda Şafiiler, aşağıdaki hadisleri delil göstermişlerdir:

Ubade bin Samit (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), bize içinde Kur'an'ın cehren okunduğu bir namaz kıldırdı. Namazda iken kıratta bir iltibasta bulundu. Namazda çıkınca yüzünü bize çevirdi ve, "Kıraatı cehren okuduğum zaman siz de okuyor musunuz?" diye sordu. Bazılarımız: "Evet, bunu yapıyoruz." dediler. Resulullah (s.a.v.): "Sakin ha! Ben kendi kendime: "Kim, ben okurken okuyarak benden okumayı kapmaya çalışıyor?" diyordum. Kur'an'ı cehren okuduğum zaman Kur'an'dan Fatiha hariç hiçbir şeyi okumayın." buyurdular.¹²⁵

Fatiha Suresini geçerli bir mazeret sebebiyle bilmeyen ve okuyamayanın zikir, tesbih veya dua okuyabileceği konusunda Şafiiler şu hadisi delil almışlardır:

Bir adam: "Ya Resulellah, ben Kur'an'dan bir şey alma gücüne sahip değilim. Bana Kur'an yerine geçecek bazı şeyler öğret." Diye istekte bulununca Hz. Peygamber (s.a.v.) ona: " Subhanellahi ve'l-Hamdulillahi vela ilahe illallahu vellahu Ekber vela Havle vela Kuvvete illa billahi'l-Aliyyi'l-Azim de." buyurdu.¹²⁶

Kur'an'ı ve özellikle namazda Fatihayı Arapçadan başka bir dille okumanın caiz olmadığı konusunda şu ayetler delil getirilmiştir:

"Anlayasınız diye biz O'nu Arapça bir Kur'an olarak indirdik."¹²⁷

¹²⁵ Ebu Davud, Salat 136, Tirmizi, Salat 232, Nesai, İftitah 29.

¹²⁶ Zuhayli, el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuh, Terc. Komisyon, I/514.

¹²⁷ Yusuf, 12/2

“(Resülüm) O’nu, Ruhü’l-Emin, bu Kur’an’ı senin kalbine uyarıcılardan olman için açık bir Arap dili ile indirdi.”¹²⁸

Dört rekâtlı namazlarda da Fatihanın okunması gerektiği konusunda şu hadisler delil getirilmiştir:

Ebu Hureyre (r.a.) anlatıyor: “Resulullah (s.a.v.), ikinci rekâttan kalktığı zaman , “Elhamdu lillahi Rabbi’l-Alemin” ile başlıyor ve sukut etmiyordu.”¹²⁹

Ebu Katade (r.a.) şöyle rivayet etmiştir: “Resulullah (s.a.v.), öğle ve ikindinin ilk iki rekâtında, Fatiha ve birer sure okurdu. Son iki rekâta ise sadece Fatihayı okurdu. Bazen de ayetleri bize işittirirdi.”¹³⁰

Resulullah (s.a.v.), mescitte namazı eksik kılan birisine: “git tekrar namaz kıl ve her rekâta Fatihayı oku.” buyurmuştur.¹³¹

4.1.3.Zammi Sure

Hanefi Mezhebi: Namazda, Fatiha Suresinden sonra Zammi Sure veya O’nun yerini tutacak üç ayeti okumak vaciptir. Zammi Sure, iki rekâtlı namazların, Vitir ve nafilâ namazlarının bütün rekâtlarında, üç ve dört rekâtlı farz namazların ilk iki rekâtında okunur.¹³²

Delilleri: Hanefiler bu konuda şu hadisleri delil getirmişlerdir:

¹²⁸ Şuara, 26/193, 294, 195.

¹²⁹ Müslim, Mesacid 148.

¹³⁰ Bkz. Dipnot 124.

¹³¹ Tirmizi, Salat 226, Ebu Davud, Salat 148, Nesai, İftitah 105, 167.

¹³² Mevsili, el-İhtiyar, I/56, Merginani, el-Hidaye, Terc. A. Meylani, I/107.

“Faitiha ve O’nunla birlikte bir sure okunmaksızın namaz olmaz.”¹³³

“Farz olan namazların ilk iki rekâtında okumak, son iki rekât için de okumaktır.”¹³⁴

Ebu Said (r.a.) anlatıyor: “(Namazda) Fatiha Suresi ile kolayca gelen bir miktar (Kur’an Ayetini) okumakla emrolunduk.”¹³⁵

Ebu Katade (r.a.) anlatıyor: “Resulullah (s.a.v.), öğle namazında, ilk iki rekâtta, Fatiha ile iki sure okurdu. Son iki rekâtta da Fatiha okur, bazen ayeti bize işittirirdi.”¹³⁶

Yukarıdaki hadislerde ve daha bir çok diğer hadislerde görüldüğü gibi¹³⁷ Resulullah (s.a.v.)’in Fatihadan sonra farz namazların ilk iki rekâtında Kur’an okuduğu ve bunu terk etmediği görülmektedir.¹³⁸ Ancak, bu konuda gelen hadislerin hiç biri Ahad Hadis’in üstüne çıkmamışlardır. Fatihadan sonra Kur’an’dan ayetler okumanın hükmü, Ahad Hadislerle sabit olduğundan, farz olmayıp vacip olur.¹³⁹

4.1.3.2.Şafii Mezhebi: Farz namazların ilk iki rekâtında, nafîle namazların bütün rekâtlarında Fatihadan sonra ne kadar kısa olursa olsun Kur’an’dan her hangi bir sure okumak veya peş peşe üç ayet okumak sünnettir.¹⁴⁰

¹³³ Merginani, *a.g.e.* a.y., Bu hadisin değişik lafzı ile gelen diğer bir rivayet için bkz. Ebu Davud, Salat 136.

¹³⁴ Darekutni, Salat 37.

¹³⁵ Ebu Davud, Salat 136.

¹³⁶ Bkz. Dipnot 124.

¹³⁷ Örneğin bkz. Buhari, Ezan 97, 107, 109, Ebu Davud, Salat 123, 126, Tirmizi, Salat 186, 232, Nesai, İftitah 29, İbn Mace, İkamet 112.

¹³⁸ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/56.

¹³⁹ Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A.Meylani, I/107.

¹⁴⁰ Nevevi, *el-Mecmu’*, III/343, Şirbini, *Muğni’l-Muhtac*, I/161-162.

Delilleri: Şafiiler, bu konuda aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

*Ebu Katade (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), bize namaz kıldırıldı. Öğle ve ikindi namazlarında ilk iki rekâtta "Fatihatu'l-Kitap"tan sonra birer sure okurdu."*¹⁴¹

*Cübeyr bin Mut'im (r.a.), babasından şöyle rivayet etmektedir: "Ben Hz. Peygamberin, akşam namazında Tur Suresini okuduğunu işittim."*¹⁴²

*Berra bin Azib şöyle rivayet etmiştir: "Hz. Peygamberin, yatsı namazında, Tin Sureini okuduğunu işittim. O'ndan daha güzel sesli birisini dinlemiş değilim."*¹⁴³

Fatihadan sonra Kur'an'dan bir şeyler okuma konusunda bunların dışında bir çok hadisi şerifler daha bulunmakta ve bunlar fıkıh kitaplarında etraflıca ele alınmaktadır.¹⁴⁴ Ancak, Şafiiler bu hadislerin hiç birisinde Fatihadan sonra Kur'an'dan bir şeyler okumayı farziyet derecesinde ele almamışlar, bu hadislerden yola çıkarak Kur'an'dan bir şeyler okumanın "Heyet Sunnet"lerden olduğu kanısına varmışlardır.¹⁴⁵

4.2. Teşehhud ve Salat

Üç veya dört rekatlı namazların ikinci rekatında oturmaya "Ka'de-i ula" iki üç veya dört rekatlı namazların son rekatında oturmaya "Ka'de i ahire" denir, Oturma esnasında tahhiyat okumaya teşehhud veya teşehhude bulunmak denir. Teşehhudden sonra da Hz,

¹⁴¹ Ebu Davud, Salat 131.

¹⁴² Buhari, Ezan 99.

¹⁴³ Buhari, Ezan 102.

¹⁴⁴ Daha geniş bilgi için bkz. Nevevi, *el-Mecmu'*, III/343-354.

Peygambere ve ailesine selam göndermeye “*Salat ve selam*” veya “*salavat*” denmektedir.¹⁴⁶ Bu fiil ve okumaların hükmü konusunda iki mezhep arasında farklı görüşler bulunmaktadır. İki mezhebin konuyla ilgili görüşleri ve delilleri aşağıda zikredilmiştir.

4.2.1.Üç Ve Dört Rekatlı Namazlarda Birinci Oturuş ve Teşehhüd

4.2.1.1.Hanefi Mezhebi: Üç ve dört rekatlı namazların ikinci rekatında oturmak vaciptir. Oturma, kişinin başını ikinci secdeden kaldırması ile başlar. Oturma esnasında teşehhüdü okumak ta vaciptir.¹⁴⁷

Delilleri: Hanefiler, bu konuda aşağıdaki hadisleri delil getirmişlerdir:

*“Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız, öyle namaz kılın.”*¹⁴⁸

*Ibn Mes’ud (r.a.) anlatıyor: “Resulullah (s.a.v.), ilk iki rekâta oturunca (çabuk) kalkmak için sanki kızgın taş üzerine oturmuş gibiydi.”*¹⁴⁹

*Ebu Humeyd es-Saidi anlatıyor: “Resulullah (s.a.v.), teşehhüd için oturdu, sol ayağını yayıp sağ göğsünü kibleye çevirdi.”*¹⁵⁰

¹⁴⁵ Nevevi, a.g.e. a.y.

¹⁴⁶ Halebi, *Multeka*, Terc. A. Davudoğlu, I/141-142, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/171.

¹⁴⁷ Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/114-115. Halebi, *Multeka*, Terc. A. Davudoğlu, 141.

¹⁴⁸ Bkz. Dipnot 120.

¹⁴⁹ Abu Davud, *Salat* 188, Tirmizi, *Salat* 270, Nesai, *İftitah* 195.

¹⁵⁰ Tirmizi, *Salat* 219.

Teşehhüd okuma konusunda ise şu hadis delil alınmıştır: “İbnü Mes’ud (r.a.) anlatıyor: “Resulullah (s.a.v.), bana avucum, avuçlarının içinde olduğu halde Kur’an’dan sure öğretir gibi teşehhüdü öğretti.”¹⁵¹

Hanefiler, bu hadislere, Peygamberimizin bu konudaki diğer hadislere ve Sahabelerin tatbikatına dayanarak ikinci rekâta oturmanın ve oturma esnasında teşehhüdde bulunmanın vucubiyetine hüküm vermişlerdir. Peygamberimizin, namazda ikinci rekâta oturma ve oturma şekli ve teşehhüdü okuma ile alakalı olarak değişik rivayetlerden gelen oldukça fazla hadisi şerifler mevcuttur.¹⁵²

4.2.1.2.Şafii Mezhebi: Üç rekâtlı veya dört rekâtlı namazların ikinci rekâtında oturmak ve oturma esnasında teşehhüd okumak sünnettir. Ancak bu sünnet, terki halinde Sehv Secdesi ile telafi edilebilen sünnetlerdendir. Bir başka deyişle, “Eb’az Sünnet”lerdir.¹⁵³

Delilleri:Şafiiler, bu konuda şu hadisi delil almışlardır:

Abdullah bin Buhayne şöyle rivayet etmiştir: “Hz. Peygamber (s.a.v.) öğle namazının ilk iki rekâtını tamamlamıştı. (Oturması gerektiği halde oturmadan) Kalktı. Cemaat (O’na uyararak) ayağa kalktı. Namazını tamamladığı zaman biz selam vermesini beklerken, selam vermeden önce tekbir aldı ve oturduğu halde iki secde daha yaptı. Sonra selam verdi.”¹⁵⁴

Şafiiler, Peygamberimizin ikinci rekatta oturmada kalkmasını ve bunu sehir secdesi ile telafi etmesini, bu hareketin farz olmamasına

¹⁵¹ Behari, Ezan 148, 150, Müslim, Salat 55, 61, Ebu Davud, Salat 182.

¹⁵² Örneğin bkz. Buhari, Salat 4, İstizan 3, 28, Da’avat 17, Tevhid 5, Müslim, Salat 55, 61, Ebu Davud, Salat 181,189, Tirmizi, Salat 216.

¹⁵³ Şirbini, Muğni’l-Muhtac, I/172, Erdebili, Yusuf, el-Envar li A’mali’l-Ébrar, Matbaatu Mustafa Muhammed, Mısır trs. I/76.

bağlamışlardır. Eğer ikinci rekatta oturma ve teşehhüd namazın rükünlerinden olsaydı, Hz. Peygamber onu yerine getirir, sehiv secdesiyle telafi etmezdi.¹⁵⁵

4.2.2.Son Oturuş ve Teşehhüd

4.2.2.1.Hanefi Mezhebi: Hanefi Mezhebi iki üç veya dört rekatlı namazların son rekatında teşehhüd miktarı oturmak farz ve teşehüde bulunmak ise vaciptir. İki secde arasındaki oturuş, ilk oturuş ve son oturuş aynı şekildedir. Sol ayak yere yatırılır, sağ ayağın baş parmağı kibleğe doğru döndürülerek, sağ ayak dikilir ve öylece oturulur.¹⁵⁶

Delilleri : Hanefiler bu konuda şu hadisi şerifleri zikretmişlerdir:

*İbn Mes'ud-n rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) kendisine teşehhüdü öğrettiği zaman şöyle buyurmuştur : "Bunu söylediğin yada yaptığın zaman namazın tamam olmuştur"*¹⁵⁷

*Ebu Humeyd es-Saidi'nin rivayet ettiği bir hadisi şerif şöyledir: "Hz. Peygamber (s.a.v) teşehhüd için oturdu, sol ayağını yayıp sağ gösünü kibleye çevirdi"*¹⁵⁸

Hanefiler Peygamberimizin ister birinci, ister ikinci teşehhüd olsun her ikisini de devamlı yaptığını, bunları hiçbir zaman

¹⁵⁴ Buhari, Sehv 1-5, Ezan 145, 147, Eyman 15, Müslim, Mesacid 85, İmam Malik, Muvatta, Salat 65, Ebu Davud, Salat 200, Tirmizi, Salat 288, Nesai, Sehv 21.

¹⁵⁵ Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/172, Erdebili, *a.g.e. a.y.*, el-Hin, *el-Fıkhü'l-Menhec*, I/145.

¹⁵⁶ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/53. Haskefi, *Reddü'l-Muhtar*, I/432, İbnu'l-Humam, *Fethu'l-Kadir*, I/113,

¹⁵⁷ Hadis bu şekliyle Darekutni'de geçmektedir. Ebu Davud ile Ahmed bin Hambel'in Sünenlerinde bu hadis değişik bir lafızla ancak aynı manada geçmektedir. Şevkani, *Neylu'l-Evtar*, II/298, Zeylai, *Nasbu'r-Raye*, I/424.

¹⁵⁸ Tirmizi, Salat 219.

terketmediğini söyleyerek, “Bnim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız öyle namaz kılın” hadisiyle oturmanın ve teşehüd okumanın vucubiyetine hüküm vermişlerdir. Birinci teşehüd için getirdikleri delilleri ikinci teşehüd için de getirmişler, hüküm konusunda bir farklılık göstermemişlerdir.¹⁵⁹ Teşehüdün okuma şekli olarak İbn Mesudun rivayet ettiği teşehüdü daha muteber bulmuşlardır.¹⁶⁰

4.2.2.2.Şafii Mezhebi : İki , üç veya dört rekatlı namazlarda, son rekatta ikinci secdeden sonra oturmak ve teşehüd okumak farzdır. Başka bir deyişle bunlar namazın rükünlerindedir. Bunun terki sehiv secdesi ile telafi edilemez. Birinci oturuşta iftiraş, ikinci oturuşta teverruk şeklinde oturmak da sünnettir.¹⁶¹

Delilleri: Şafiiler, bu konuda şu hadisleri delil getirmişlerdir:

İbni Mes'ud (r.a.) şöyle rivayet etmiştir: “ Teşehüd bize farz kılınmadan önce bizler; “ es-Selamu ala Cibrile ve Mikaile es-Selamu ala fulanin.” Verdik Hz. Peygamber şöyle buyurdu : “ Allah'ın üzerine selam olsun (es-Selamu ala'l-lahi) demeyin. Çünkü Allah'ın kendisi selamdır. Fakat “et-Tahiyatu lillahi” deyin.”¹⁶²

İbni Mus'ud (r.a.)'nın: “bize farz kılınmadan önce” tabirinden ve Hz. Peygamberin “Fakat “et-Tahiyatu lillahi” deyin” hadisinden, oturmanın ve teşehüd okumanın farz olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim oturmak, okumanın mahallidir ve oturarak teşehüd okumak, kıyamda iken kıraatte bulunmak gibidir.¹⁶³

¹⁵⁹ Örneğin bkz. Merginani, *el-Hidaye*, Terc . A. Meylani, I/115-118.

¹⁶⁰ Bkz. Buhari, Ezan 148, 150, Müslim, Salat 55, 61, Ebu Davud, salat 182.

¹⁶¹ Nevevi, *el-Mecmu'*, III/432-433, 443, Bacuri, İbrahim, *Haşiyetu'l-Bacuri*, I/155.

¹⁶² Darekutni, Ali bin Ömer, *Sunenu'd-Darekutni*, (Tashih, Seyyid Abdullah Haşim el-Yemani) Daru'l-Mehasin, Kahire ts. I/350.

¹⁶³ Nevevi, *el-Mecmu'*, III/444.

Şafiiler, İbn Abbas'ın rivayet ettiği teşehhüd lafzını daha muteber kabul etmişler ve bu lafızla okumanın uygun olacağını söylemişlerdir. ¹⁶⁴

4.2.3. Teşehhüden Sonra Peygamberimize Salat ve Selam Getirmek

4.3.2.1. Hanefi Mezhebi: İlk oturuşta teşehhüd okunduktan sonra, buna bir şey ilave edilmeden üçüncü rekâta kalkılır. İlk teşehhüde Peygambere salat ve selam getirilmez. Son oturuşta teşehhüden sonra Hz. Peygambere salavat getirmek sünnettir. ¹⁶⁵

Delilleri: Hanefiler, ilk teşehhüden sonra hemen kalkmanın gerekliliği konusunda şu hadisleri delil olarak almışlardır:

“Hz. Aişe (r.a.) şöyle buyurmuştur: “Hz. Peygamber (s.a.v.) ikinci rekatta teşehhüde bir şey eklemedi.”¹⁶⁶

Son teşehhüden sonra Hz. Peygamber'e salavat getirmenin sünnet olduğu konusunda da şu hadisler delil getirilmiştir:

İbn Mes'ud (r.a.) anlatıyor: “Hz. Peygamber (s.a.v.), bedevi bir araba teşehhüdü öğrettikten sonra şöyle buyurdu: “Bunu söyledikten veya yaptıktan sonra namazın tamam olur. Kalkmak istersen kalkabilirsin, oturmak istersen oturabilirsin.”¹⁶⁷

Bu hadisi şerife göre salavatı teşehhüden sonra getirmek, farz olmayıp sünnettir. Namaz dışında Peygambere salavat getirmek, Ahzap

¹⁶⁴ Bkz. Nevevi, a.g.e. III/435-440

¹⁶⁵ Mevsili, *el-İhtiyar*, 1/53-54, Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyye*, Terc. M. Efe, I/264.

¹⁶⁶ Buhari, İsti'zan 27..

¹⁶⁷ Ebu Davud, Salat 182.

Suresi, 56. Ayeti gereğince vaciptir. Bunu namaz içinde getirmek ise sünnettir.¹⁶⁸

4.3.2.2.Şafii Mezhebi: Birinci oturuşta teşehhüdden sonra Hz. Peygamber'e salavat getirmek sünnettir. Ancak son oturuşta teşehhüdden sonra Hz. Peygamber'e salavat getirmek farzdır. Salvatın en azı, "*Allhumme Salli ala Muhammed*" dir.¹⁶⁹

Delilleri: Şafiiler, bu konuda Kur'an ve Sünnetten şu delilleri getirmişlerdir:

a-Kur'an-ı Kerim:

*"Allah ve melekleri Peygambere salat ederler. Ey iman edenler, siz de O'na salat edin."*¹⁷⁰

İmam Şafii, Cenabı Allah'ın bu ayette namazda Peygamberimize salat getirmenin farz kılındığını söylemiştir. Yine Nevevi, ayetin, namazda Peygamberimize salavat getirmenin farz kıldığını ve bu konuda alimler arasında İcma olduğunu söylemiştir.¹⁷¹

b-Hadisi Şerif

*Hız. Aişe'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cenabı Allah, temizlik olmadan ve bana salavat getirilmeden kılınan namazı kabul etmez."*¹⁷²

¹⁶⁸ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/54.

¹⁶⁹ Nevevi, *el-Mecmu'*, III/445-446, Bacuri, *Haşiyetu'l-Bacuri*, I/156.el-Hin, *el-Fıkhu'l-Menhec*, I/139.

¹⁷⁰ Ahzab 33/56

¹⁷¹ Nevevi, *el-Mecmu'*, III/450

¹⁷² Bu hadis için bkz. Nevevi, *el-Mecmu'*, III/445.

*Sahabiler, Hz Peygamber'e: "Ey Allah'ın Resulü! Namazda sana salat etmek istediğimizde nasıl yapalım?" dediler. Hz Peygamber (s.a.v.): "Allahümme Salli ala Muhammed deyin." buyurdu.*¹⁷³

*Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Biriniz namaz kıldığı vakit, Rabbine hamd etmekle, O'nun üzerine senayla başlasın. Sonra Peygambere salat getirsin, sonra da dilediği şekilde dua etsin."*¹⁷⁴

4.3.Selam Vermek

4.3.1.Hanefi Mezhebi: Namazın sonunda sağa ve sola selam vermek vaciptir. Farz olan, teşehhüd miktarı oturduktan sonra kendi isteği ile namazdan çıkmadır. Selam sığasının en azı, "selam", en mükemmeli ise, "es-Selamu aleykum ve rahmetullah" dır.¹⁷⁵

Delilleri: Hanefiler, bu konuda şu hadisleri delil almışlardır:

*İbn Mes'ud (r.a.) anlatıyor: Resulullah (s.a.v.), (namazı bitince) sağına ve soluna selam verir ve şöyle derdi: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah, es-Selamu aleykum ve rahmetullah"*¹⁷⁶

Cabir ibn Semure (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), ile beraber namaz kılınca, (ellerimizle işaret ederek): "es-Selamu aleykum ve rahmetullah" demiştik –ve elleriyle iki tarafına işaret etti- Resulullah (s.a.v.), bunun üzerine: "Ellerinizi niye işaret ediyorsunuz? Niye ellerinizi hırçın atların kuyruğu gibi (kıpırdak) görüyorum? Namazda sakın olun. Her birinize, ellerinizi dizlerinize

¹⁷³ Hakim, Muhammed bin Abdullah en-Nisaburi, *el-Müstedrek, ala Sahihayn fi'l-Hadis*, Mektebetu'n-Nasr, Riyad ts. I/268

¹⁷⁴ Hakim, Müstedrek I/267..

¹⁷⁵İbnu'l-Humam, *Fethu'l-Kadir*, I/225, İbn Abidin, *Durru'l-Muhtar*, I/418.

¹⁷⁶ Ebu Davud, Salat, 189, Tirmizi, Salat, 221, Nesai, Sehv 71.

koyup, sonra sağındaki ve solundaki kardeşine selam vermesi yeterlidir.” dedi.¹⁷⁷

Namazın sonunda, teşehhüd miktarı kadar oturduktan sonra, kendi isteği ile her hangi bir hareketle namazdan çıkmanın yeterli olduğu konusunda Hanefiler teşehhüd konusunda da zikredilin şu hadisi delil getirmişlerdir:

İbn Mes'ud (r.a.) anlatıyor: Resulullah (s.a.v.), bir bedeviye teşehhüdü öğrettikten sonra şöyle buyurdu: “Bunu söyledikten veya yaptıktan sonra namazın tamam olur. Kalkmak istersen kalkabilirsin, oturmak istersen oturabilirsin.”

Bu hadiste bir muhayyerlik bulunmaktadır. Muhayyerlik ise farziyete aykırıdır. Nitekim, yukarıda geçen hadislerden de anlaşılacağı gibi namazdan teşehhüd miktarı oturduktan sonra musallinin kendi isteği ile çıkması farz, sağa ve sola selam vermesi ise vaciptir.¹⁷⁸

4.3.2.Şafii Mezhebi: Namazın sonunda, namazdan çıkmak için birinci selamı vermek farzdır. Birinci selam, sağa verilen selamdır. Selam sığasının en azı; “*es-Selamu aleykum*”dır. Selamın efdalı, sağa ve sola selam vermek ve her iki selamda da; “*es-Selamu aleykum ve rahmetullah*” demektir.¹⁷⁹

Delilleri: Şafiiler, namazın sonunda birinci selamı vermenin farz olduğu konusunda aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

¹⁷⁷ Müslim, Salat 119, ebu Davud, Salat 189, Nesei, Sehv 5.

¹⁷⁸ Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/118.

¹⁷⁹ Nevevi, *el-Mecmu'*, III/445-456, Bacuri, *Haşiyetü'l-Bacuri*, I/156-157. El-hin, *el-Fıkhu'l-Menhec*, I/141.

“Namazın anahtarı temizlik, tahrimi (dışarı ile ilgiyi kesen kısmı) kekbir, tahlili (dışarı ile ilgilenmeyi helal kılan kısmı) selamdır.”¹⁸⁰

Şafiiler bu hadise dayanarak, selamın tekbir gibi namazın farzlarından olduğunu söylemişlerdir. Farz olan selamın birinci selam olduğu konusunda ise şu hadis delil getirilmiştir:

Hz. Aişe (r.a.) rivayet etmiştir: “Hz. Peygamber, önüne doğru bir tek selam verirdi.”¹⁸¹

Seleme bin Ekves şöyle demiştir: “Resulullah (s.a.v.)’in tek bir selam verdiği gördüm.”¹⁸²

Şafiiler, ikinci selamın sünnet olduğu konusunda, Hanefilerin bu konuda zikrettikleri hadisi delil almışlardır.¹⁸³

5.NAMAZI BOZAN ŞEYLER.

Namaz İbadet kendisine has bir takım fiilleri ve hareketleri ihtiva eder. Namazın sahih ola bilmesi için namazın fiil ve sözlerinden ibret alan şartlarını ve rükünlerini yerine getirmek gerekir Namazın şartlarının ve rükünlerinin, Hanefi ve Şafii mezhebine göre neler olduğu ve bu konuda ne gibi farklılıkların olduğu yukarıda açıklandı. Her iki mezhepte de namazın rükünleri veya şartlarından birinin terki halinde namazın bozulacağını kabul etmektedirler.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Ebu Davud, Taharet 31, Tirmizi, Taharet 3.

¹⁸¹ İbni Mace, Salat 919.

¹⁸² İbni Mace, Salat 918.

¹⁸³ Geniş bilgi için bkz. Nevevi, *el-Mecmu'*, III/460-464.

¹⁸⁴ Haskefi, *Durru'l-Muhtar*, I/574-575, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/195.

Hiz. Peygamber (s.a.v.) namaz konusunda “*Nasıl namaz kılıyorsam sizde öyle namaz kılın*”¹⁸⁵ buyurmaktadır. Mezhep alimleri namazın eksiksiz ve tam bir namaz olabilmesi için Hz. Peygamber (s.a.v.) bu konudaki namaz kılma şeklini gerekli görmüşlerdir. Ancak Peygamberin her hareketini farz mesabesinde görmemişler, namazla ilgili ayetlerin durumlarını hadislerin sıhhat derecelerini . Peygamberimizin bu konudaki tavrını göz önünde bulundurarak, namaz için şart veya farz olan hususları, namazın sünnetlerini, mekruhlarını ve namazı bozan şeyleri tasnif etmişlerdir. Namazı bozan şeyler hakkında Hanefiler, altmıştan fazla mesele zikrederken, Şafiiler yirmi civarında meseleden bahsetmişlerdir.¹⁸⁶

Hanefî ve Şafîî mezhebinin bu konudaki ortak noktaları, namazın şartlarından veya farzlarından birisinin terki, namazla alakası olmayan işleri namazda yapılması durumunda namazın bozulacağıdır Her mezhep namaz için şart veya farz olan hususları belirtirken, bunlardan birin terki durumunda namazın bozulacağını söylemişlerdir. Dolayısıyla namazın şartı ve sıhhatı için ileri sürülen deliller namazı bozan hususlar için de ileri sürülmüştür. Bundan dolayı ayrı ayrı her iki mezhebe göre namazı bozan şeyleri belirtilmesi yeterli olacaktır.

5.1.Hanefî Mezhebi:¹⁸⁷ Namazı bozan hususlar şunlardır: Bilerek veya yanılarak konuşmak, ameli kesir yapmak, namazla alakası olmayan sesleri özürsüz çıkarmak (ah, of, inleme gibi), bir felaketten dolayı sesli ağlamak, kendisine her hangi bir şekilde soru sorana cevap vermek, dışardan her hangi bir şey yemek, dişleri arasında nohut tanesi kadar bir kırıntıyı yutmak, abdesti bozan şeylerden birinin olması, namazın şartlarından veya farzlarından birini

¹⁸⁵ Bkz. Dipnot 120.

¹⁸⁶ Bkz. Haskefi, *Durru'l-Muhtar*, I/574-575, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/195.

ihlal etmek, namazda teşehhüd miktarı kadar oturmadan önce teyemmümlü kişinin suyu görmesi, mestleri üzerine mesh etme süresinin bitmesi, mestlerin çıkarılması, ümmi kişinin Kur'an'dan bir şey öğrenmesi, özürlü kişinin özrünün ortadan kalkması namazı bozar.

5.2.Şafii Mezhebi:¹⁸⁸ Namazı bozan hususlar şunlardır: Büyük veya küçük abdestsizliğin meydana gelmesi, namaz esnasında niyetin değişmesi, namazın rükünlerinden veya şartlarından birini terk etmek, zorunlu olarak çıplak namaz kılarken elbisenin bulunması, affedilmeyecek kadar bir pisliğin bedene, elbiseye veya namaz kılınan yere bulaşmış olması, bilerek konuşmak, yeme, içme, ameli kesir yapma, namaz esnasında mürted olmak, deli olmak, namazı tamamlamadan namazdan çıkmaya niyet etmek, namazı kesmek ile namaza devam etmek arasında tereddüt göstermek, rükünlerden birini eğlence kastı ile yapmak, mest müddetinin sona ermesi , kendisine uyulması caiz olmayan bir imama uymak namazı bozar.

6.SEHİV SECDESİ.

Sehiv: lügatte,bir şeyde yanılmak,bir şeyi bilmeyerek terk etmek demektir.¹⁸⁹ Sehiv Secdesini Hanefi ve Şafiiler ayrı ayrı tarif etmişlerdir. Hanefilere göre Sehiv Secdesi; namazda bir vacibi terk etmek, namazda bir ziyadeden, bir farzın tehirinden veya yanılmaktan dolayı son teşehhüdde birinci selamdan sonra iki kere secde etmek ve secdeden sonra teşehhüd okuyup selam vermektir.¹⁹⁰ Şafiilere göre Sehiv Secdesi; namazda Eb'az Sünnetlerden birini terk etmekten, namazın rekatlarında şüphe etmekten, farzı tehir etmekten dolayı son

¹⁸⁷ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Merginani, *el-Hidaye*, I/137-142, Haskefi, *Durru'l-Muhtar*, I/574- 593, İbnu'l-Humam, *Fethu'l-Kadir*, I/280-286, Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyeye*, Terc. M.efe, I/338-348.

¹⁸⁸ Daha geniş bilgi için bkz. Nevevi, *el-Mühezzeb*, I/76-77, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/194-200, Bacuri, *Haşiyetü'l-Bacuri*, 176-180.

¹⁸⁹ İbni Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XIV/406.

¹⁹⁰ Ceziri, Abdurrahman, *Kitabu'l-Fıkıh ala Mezahibi'l-Erbaa*, Daru'l-Kütübi'l-ilmiiye, Beyrut 1990. I/408,

teşehhüdü okuduktan sonra selamdan önce niyet getirilerek yapılan iki secdedir.¹⁹¹

Tariflerden de anlaşılacağı gibi Sehiv Secdesinin şekli ve sebepleri konusunda farklı görüşler mevcuttur. İki mezhep arasında Sehiv Secdesinin sebepleri konusunda şu noktada ayrılık bulunmaktadır. Hanefiler, namazda bir vacibin terkinden dolayı Sehiv Secdesinin gerektiğini söylerler. Şafiiler ise, namazın “Eb’az Sünnet” diye tanımladıkları sünnetlerden birinin terki halinde Sehiv Secdesinin gerektiğini söylerler. İki mezhep arasında Sehiv Secdesinin sebepleri konusundaki diğer farklılıklar da bu iki farklı noktadan kaynaklanmaktadır.¹⁹² İki mezhep Sehiv Secdesinin sebeplerine paralel olarak farklı hükümler vermişlerdir.

6.1. Sehiv Secdesinin Hükümü ve Şekli

Hanefi Mezhebi: Sehiv Secdesini yapmak vaciptir. Sehiv Secdesini yapan kişi, son teşehhüdde sağına selam verir sonra iki kere secde eder ve teşehhüdde bulunur, Hz. Peygamber (s.a.v.)’ e salavat getirir, duada bulunur sonra sağına ve soluna selam verir. Sağa selam verdikten sonra teşehhüd okumak vacip, salavatta bulunmak ve dua etmek ise sünnettir.¹⁹³ Sehiv Secdesini selamdan önce de yapmak caizdir.¹⁹⁴

Delilleri: Hanefiler, Sehiv Secdesinin vücübü ve şekli ile ilgili aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

¹⁹¹ Ceziri, *a.g.e.* I/409.

¹⁹² Krş. İbnu’l-Humam, *Fethu’l-Kadir*, I/358-362, Şirbini, *Mugni’l-Muhtac*, I/204,215.

¹⁹³ Tahavi, *Muhtasaru’t-Tahavi*, s 30, Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyye*, Terc. M. Efe, I/421-423.

¹⁹⁴ Merginani, *el-Hidaye*, Tarc. A. Meylani, I/166

*Ibn Mes'ud (r.a.) anlatıyor: "...Biriniz namazda şekke düşecek olursa doğruyu araştırırsın ve onun üzerine, kalanı bina etsin, sonra selam versin ve iki secde yapsın."*¹⁹⁵

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Her bir sehiv için selamdan sonra iki secde yapmak gerekir."*¹⁹⁶

*Ibn Mes'ud (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Namaz kılariken, üç mü kıldım dört mü kıldım diye şüpheye düşersen, eğer zannı galibin dört ise hem en teşehhüd yap, sonra sen daha otururken ve selam vermemişken iki secde daha yap sonra aynı şekilde teşehhüd oku, sonra selam selam ver."*¹⁹⁷

*İbran bin Hüseyin ve sahabeden bir cemaat şöyle rivayet etmişlerdir: "Resulullah (s.a.v.), selamdan sonra Sehiv Secdesi yaptı."*¹⁹⁸

Şafii Mezhebi: Sehiv Secdesinin hükmü sünnettir.¹⁹⁹ Sehiv Secdesi, namaz secdeleri gibi iki secdedir ve namazın sonunda selamdan önce niyet getirilerek yapılır. Namaz kılan kişi Sehiv Secdesi yapmadan önce sehven selam verirse ve aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Sehiv Secdesini yapmadığını hatırlarsa, artık Sehiv Secdesini yapmaz. Eğer ondan sonra kısa bir zaman geçmişse hemen Sehiv Secdesini yapabilir.²⁰⁰

Delilleri: Şafiiler , Sehiv Secdesinin hükmü ve şekli konusunda aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

¹⁹⁵ Buhari, Sehv 2, Salat 31, 32, Müslim, Mesacid 89, Ebu Davud, Salat 196, Nesai, Sehv 26.

¹⁹⁶ Ebu Davud, Salat 199,

¹⁹⁷ Ebu Davud, Salat 198.

¹⁹⁸ Mevsili, *el-ihiyar*, I/72.

¹⁹⁹ Şirazi, *el-Mühezzeb*, I/89, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, 204.

²⁰⁰ İmam Şafii, *el-Umm*, I/130, Şirazi, *el-Muhezzeb*, I/99, El-Hin, *el-Fıkhü'l-Menhec*, I/173.

*Abdullah ibn Malik ibn Buheyne (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), öğle namazının ilk iki rekâtını tamamlamıştı. (Oturması gerektiği halde oturmadan) kalktı. Namazı bitirince iki secde daha yaptı sonra selam verdi."*²⁰¹

*Ebu Sa'id-ı Hudri (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Biriniz namazda iki mi kıldım, üç mü kıldım diye şekke düşerse, şekki atsın yakın kesbettiği hususu esas alsın sonra da selam vermeden önce iki secdede bulunsun. Eğer (bu kıldığı ile) beş rekât kılmışsa namazını onunla (Sehiv Secdesiyle) çift yapmış olur. Dördü tam kılmış idiyse, o iki secdesi şeytanın burnunu sürtme olur."*²⁰²

*Abdurrahman bin Avf (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Biriniz namazında yanılır da bir mi iki mi kıldığını bilmezse, namazını bir üzerine bina etsin. İki mi üç mü kıldığını bilmezse iki üzerine bina etsin, üç mü dört mü kıldığını bilmezse üç üzerine bina etsin sonra da selam vermezden önce iki secde yapsın."*²⁰³

7.VİTİR NAMAZI

Vitir Namazının meşruluğu konusunda fakihler arasında ittifak vardır. Nitekim Resulullah (s.a.v.)'in Vitir Namazını kıldığı ve teşvik ettiği konusunda bir çok hadis mevcuttur.²⁰⁴ Vitir Namazının hükmü konusunda ise Mazhep Alimleri iki farklı görüş belirtmişlerdir. Maliki, Hambeli ve Şafii Mezhebi ile Hanefi Mezhebinden İmam

²⁰¹ Buhari, Sehiv 1,5, Ezan 145, 147, Eyman 15, Müslim, Mesacid 85, İmam Malik, Muvatta, Salat 65, Ebu Davud, Salat 291.

²⁰² Müslim, Mesacid 88, İmam Malik, Muvatta 62, Ebu Davud, Salat 197, Tirmizi, Salat 291.

²⁰³ Tirmizi, Salat 291.

²⁰⁴ Bkz. Buhari, Vitir 1, 2, 3, 4, Salat 24, Müslim, Müsafirin 147, 149, 155, Tirmizi, Salat 333, 340, Ebu Davud, Salat 336, 337, Nesai, Kıyamu'l-Leyl 6, 27, Muvatta, Salatu'l-Leyl 14.

Muhammed ve İmam Ebu Yusuf'a göre Vitir Namazı sünnet, İmam Ebu Hanefi'ye göre ise vaciptir.²⁰⁵ Bu konuda Hanefi Mezhebinde amel edilen görüş, Ebu Hanefi'nin görüşüdür.²⁰⁶

7.1.Vitir Namazının Hükümü ve Rekât Miktarı

7.1.1.Hanefi Mezhebi: Vitir Namazı her Müslüman'a vaciptir. Vitir namazı üç rekât olup bu rekâtların arası selam ile ayrılmaz. Vitir Namazının kılınışı, Akşam Namazının kılınışı gibidir. Ancak, üçüncü rekâta, zammi sureden sonra eller kaldırılır, rükûdan önce Kunut Duası okunur. Namazın sonunda sağa ve sola selam verilir.²⁰⁷

Delilleri: Hanefiler, Vitir Namazının vucubiyeti hakkında aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

Hz. Bureyde (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), buyurdu ki: "Vitir Namazı haktır. Kim bunu kılmazsa bizden değildir."208

Resulullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Allah size namazlarınıza bir tane daha eklemiştir. O da Vitir Namazıdır. O'nu Yatsı ile fecrin doğuşu arasında kılın."209

Resulullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Vitir Namazı her Müslüman'a hak ve vaciptir. Beş rekât kılmak isteyen kılsın, üç rekât kılmak isteyen kılsın, bir rekât ile Vitir kılmak isteyen kılsın."210

²⁰⁵ Zuhayli, *el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuh*, Terc. Komisyon, II/129.

²⁰⁶ Mevsili, *el_İhtiyar* I/54-55, Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyye*, Terc. M. Efe, I/377.

²⁰⁷ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/55, İbnu'l-Humam, *Fethu'l-Kadir*, I/304, Serahsi, *el-Mebsut*, I/155, Kasani, *Bedaiu's-Sana'*, II/285.

²⁰⁸ Ebu Davud, Salat 337.

²⁰⁹ Tirmizi, Vitir 1.

²¹⁰ Tirmizi, Vitir 2.

7.1.2.Şafii Mezhebi: Vitir Namazı Müekked bir sünnettir. En azı bir rekât, en çoğu ise, on bir rekâttır. Uygun olan, üç rekâttan az kılmamaktır. Üç rekât olarak kılındığında, iki rekât kılındıktan sonra selam verilir, son rekât ise müstakil olarak kılınır. On bir rekât olarak kılındığında, iki rekâtte bir selam verilir, son rekât yine tek olarak kılınır.²¹¹

Delilleri: Şafiiler, Vitir Namazının Müekked Sünnet olduğu konusunda aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

*Resulullah (s.a.v.)'e bir bedevi: "Benim üzerimde farz bir namaz var mıdır?" diye sorduğu zaman, Resulullah (s.a.v.): "Beş vakit namaz" diye cevap vermiştir. Bedevi: "Benim üzerimde bundan başka borç var mıdır?" diye sorduğunda ise Resulullah (s.a.v.): "Hayır, ancak nafile kıalarsan bu müstesna." buyurmuştur.*²¹²

*Hz. Ali (r.a.) anlatıyor: "Vitir Namazı, farz namazlar gibi farz değildir. O, Hz. Peygamberin sünnet kıldığı bir ibadettir."*²¹³

*Ebu Muhayriz anlatıyor: "Beni Kinane'den el-Muhdici denen bir adam, Şam'da Ebu Muhammed diye künyesi olan bir adamın: "Vitir Namazı vaciptir:" dediğini işitti. Kinani dedi ki: "Ben, bunu Ubade bin Samit (r.a.)'dan sordum. O, şöyle dedi: "Ebu Muhammed hata etmiş, ben Resulullah'tan dinledim. O, şöyle demişti: "Allah'ın kulları Üzerine yazıp farz kıldığı beş vakit namaz vardır..."*²¹⁴

²¹¹ İmam Şafii, *el-Umm*, I/142, Şirazi, *el-Mühezzeb*, I/83, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/221-223, Bacuri, *Haşiyetü'l-Bacuri*, I/180.

²¹² Zeylai, *Nasbu'r-Raye*, II/114.

²¹³ Tirmizi, *Salat* 333, Ebu Davud, *Salat* 336, Nesai, *Kıyamu'l-Leyl*, 27.

8.BAYRAM NAMAZLARI

Arapça'da bayram, (*îd*) kelimesi ile ifade edilir. “ عيد ”, “ kökünden, geri dönmek manasına gelir.²¹⁵ Bayram her yıl ferahla ve sevinçle döner, peş peşe her yıl tekrar ettiğinden “*îd*” dendiği söylenmiştir.²¹⁶

Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine'de h.2. yılında Müslümanlara Bayram Namazını kıldırılmıştır. Nitekim, Medine'de, halkın eğlenip neşelendiği iki günleri vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine'ye teşrif ettikten sonra. “*Allah, bunların yerine size daha iyi ikisini verdi; Fitir Bayramı ve Kurban Bayramı.*” Buyurarak bu iki bayramı koydu ve halka Bayram Namazlarını kıldırıldı.²¹⁷

Bayram Namazlarının hükmü , tekbir yerleri ve sayıları konusunda Hanefi ve Şafiiler farklı görüş belirtmişlerdir. Bu konudaki görüşler ve delilleri aşağıdaki şekildedir:

8.1.Bayram Namazının Hükmü

8.1.1.Hanefi Mezhebi: Kendisine Cuma Namazı vacip olan kimseye Bayram Namazı vaciptir.²¹⁸

Delilleri: Hanefiler bu konuda Kur'an ve Hadisten delil şu delilleri getirmişlerdir:

a-Kur'an-ı Kerim

²¹⁴ Ebu Davud, Salat 9, İmam Malik, Muvatta, Salatü'l-Leyl 14, Nesai, Salat 6.

²¹⁵ İbni Manzur, , *Lisanu'l-Arab*, III/319.

²¹⁶ Canan, *Kütüb'i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, IX/342.

²¹⁷ Karaman, *İslam Hukuk Tarihi*, s.83.

²¹⁸ Haskefi, *Dürrü'l-Muhtar*, I/774, Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyye*, Terc. M. Efe, I/497.

“...Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık Allah’ı ta’zim etmeniz, (ve li tükëbbirullahe) şükretmeniz içindir.”²¹⁹

Bazı fakihler, ayette geçen Allah’ı tekbirden, ta’zimden muradın, Bayram Namazı ve bu namazdaki tekbirlerin olduğunu söylemişlerdir.²²⁰ Elmalılı Hamdi Yazır, bu ayet hakkında şunları söyler: *“...İtikat ve iman, oruca mahsus olmayıp her ibadette geçerli olduğu ve diğer ibadetten farklı sebeplere bağlı olup Ramazan Orucuna dayalı bulunmadığından, bu ayete münasip olan anlam, bu tekbirin Ramazan Ayı’nın gün sayısını tamamlamayla ilgili olarak bayrama işaret olması ve buna en uygun olanı da tekbir sözünün açıkça ifade edilmesidir.”²²¹*

Başka bir ayette Cenabı Allah, şöyle buyurmaktadır: *“Rabbin için namaz kıl, kurban kes.”²²²*

Tefsir kaynaklarında meşhur olan görüşe göre bu ayetteki namazdan kastedilen mana, Kurban Bayramı Namazı ve Kurbandır.²²³

b-Hadisi Şerif

Hanefiler, Hz. Peygamberin ve Sahabelerin Bayram Namazını kılmalarının tevatür yoluyla sabit olduğunu, Peygamberimizin, Bayram Namazını terk etmediğini delil getirerek Bayram Namazlarının Sunnet ile vacip olduğunu söylemişlerdir ve bu konuda İbni Abbas’tan gelen şu rivayeti nakletmişlerdir:

²¹⁹ Bakara 2?185.

²²⁰ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/85.

²²¹ Elmalılı, *Hak DiniKur’an Dili*, I/518.

²²² Kevser !07/2.

²²³ Zuhayli, *el-Fıkhü’l-İslami ve Edilletuh*, Terc. Komisyon, II/452.

İbni Abbas (r.a.), şöyle anlatmıştır: "Resulullah (s.a.v.), Ebu Bekir ve Ömer ile beraber Ramazan Bayramı Namazlarında bulundum. Hepsi, Bayram Namazını Hutbeden önce kıldırdılar."224

Bayram Namazının vakti, kılınma şekli ve önemi ile ilgili birçok hadisi şerifler mevcuttur. Bunlara yeri geldikçe değinilecektir. Hanefiler, bu konudaki hadislerin Mütevatir derecesine ulaştığını söylerler ve bu konudaki ayet ve hadislerin değerlendirilmesinden sonra Bayram Namazlarının vacip olduğu hükmüne varmışlardır.

8.1.2.Şafii Mezhebi: Kendisine Cuma namazı farz olan kimseye Bayram Namazını kılmak Sünneti Müekkede'dir.²²⁵

Delilleri: Şafiiler, bu konuda aşağıdaki hadisleri delil getirmişlerdir:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir bedevinin farz namazları sorması üzerine: "Gece ve gündüz içerisinde beş vakit namaz var" buyurdu. O zat: "üzerimde bu namazlardan başka namaz var mı?" diye sorunca , Hz. Resulullah (s.a.v.): "Hayır, kendin kıalarsan müstesna" buyurmuştur²²⁶.

Hz. Resulullah (s.a.v.)şöyle buyurmuştur: "Allah, kullarına beş vakit namazı farz kılmıştır. Kim haklarında küçümsemeye bulunmaksızın haklarını zayi etmeksizin onları kıalarsa, Allah o kimseyi cennetine koymaya söz vermiştir."227

²²⁴ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/175, Merjinani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/191.

²²⁵ Şirbini, *Muğn'l-Muhtac*, I/310, Bacuri, *Haşiyetü'l-Bacuri*, 224, Şirazi, *el-Mühezzeb*, I/118.

²²⁶ Buhari, İman 34, Müslim, İman 8, Nesai, Siyam 1, ebu Davud, Salat 1, Muvatta, Kasru's-Salat 94.

²²⁷ Buhari, İman 35, Ebu Davud, Salat 3.

Şafiiler, bu hadislerden, beş vakit namazın farz kılındığını, Peygamberimizin ,Bayram Namazına devam etmesinin sünnet için delil olduğunu söylemişlerdir.

8.2.Bayram Namazları Tekbirleri

8.2.1.Hanefi Mezhebi: Bayram namazlarında zevaid tekbirlerini birinci ve ikinci rekatte üçer tanedir. Birinci rekatta sübhaneleden sonra eller yukarı kaldırılarak tekbir getirilir. Sonra eller aşağıya bırakılır. Birinci rekatta üçüncü tekbirden sonra eller göbeğin altına bağlanır ve kıraat okunur. İkinci rekatta fatiha ve zammi süreden sonra birinci rekattaki gibi tekbir getirilir, dördüncü tekbirde eller yukarı kaldırılmadan rüküya gidilir, çünkü bu tekbir normal namaz tekbiridir.²²⁸

Delilleri : Hanefiler bu konuda ibni Mes-ud'dan nakledilen mezkur hadisi delil gösterirler. Hadis şöyledir :

“ İbni Mes-ud şöyle demiştir : “İmam namaza başlamak için önce bir tekbir alır, sonra 'da üç kere tekbir alır, sonra kıraatte bulunur. Sonra tekbir getirip rukuya varır. Sonra secdeye varır. Secdeden kalkar, sonra kıraatte bulunur, sora üç kere tekbir getirir. Sora tekbir alıp rukuya varır.” ²²⁹

Şafii Mezhebi : Bayram namazlarında zevaid tekbirleri on iki tanedir, birinci rekatta iftitah tekbirinden sonra iftitah duası okunur. Sonra yedi tekbir alınır. Her tekbirde eller omuz hizasına kadar kaldırılır. Sonra fatiha ve zemmi süre okunur. İkinci rekatta intikal

²²⁸ Mevsili, *el-İhtiyar*, 1/85-86, Kemaluddin, *Fethu'l-Kadir*, IV/475.Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/191-193.

²²⁹ Tirmizi, *Salat*, 386.

tekbirinden başka , fatihadan önce beş tekbir alınır. Sonra fatiha , zammı süre rüku ve secde yapılır.²³⁰

Delilleri : Şafiiler bu konuda şu hadisleri delil almışlardır:

Hz. Aişe (r.a) anlatıyor : “ Hz. Resüllullah (s.a.v.) fitir ve kurban bayramlarının namazlarında birinci rekatta yedi de ziyade “ tekbir getirildi, ikinci rekaatte ise iki rüku tekbirinden başka beş (ziyade) tekbir getirirdi.”²³¹

Kesir İbn Abdullah anlatıyor : “ Resüllullah (s.a.v.) bayramlarda birinci rekatta kıraatten önce yedi tekbir getiriyordu ikinci rekâta kıraatten önce beş tekbir getiriyordu ”²³²

9.YOLCU NAMAZI

9.1.Namazların Kısaltılması

Yolculuk esnasında belli şartlar gerçekleştikten sonra farz namazlardan kısaltılması konusunda alimler arasında ittifak vardır.²³³ Bu konuda Cenabı Allah şöyle buyurmaktadır. “ *Yeryüzünde sefere çıkacağınız zaman eğer kafirlerin size zarar vereceğinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda üzerinizde bir günah yoktur*”²³⁴ Ayeti kerime namazın kısaltılmasını korku şartına bağlamıştır. Bunun için mutlak anlamda sefer hükümlerini buradan çıkarmaya kalkışmak doğru değildir.²³⁵

²³⁰ Nevevi, *el-Mecmu'*, V/18, Bacuri, *Haşiyetü'l-Bacuri*, I/226, Erdebili, *el-Envar*. I/108.

²³¹ Ebu Davud, Salat 252.

²³² Tirmizi, Salat 386.

²³³ Ceziri, *el-Fıkhu ala Mezahibi'l-Arba'a*, I/428.

²³⁴ Nisa 4/101

²³⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II/585.

Sefer halinde namazların kısaltılması Hadis ile sabit olmuştur. Nitekim Hz. Peygamberin seferlerinde gerek korku halinde ve gerek güvenlik halinde rekatlarının sayısını kısaltmış olduğundan ihtilaf edilmemiştir.²³⁶ Alimler seferinin -şarlarında ve şekillerinde bazı farklı görüşlere sahip olmalarına rağmen- namazlarını kısaltacağı konusunda ittifak halindedirler. Ancak iki mezhep namazlarının seferde kısaltılması konusunda farklı hüküm vermişlerdir.

Hanefi mezhebi : Seferi kimsenin farz namazlarının kısaltarak kılması bir azimettir. Seferi için farz olan dört rekatlı namazları iki rekat olarak kılması en iyisidir. Seferi, bilerek dört rekatlı namazları yine dört rekat olarak kılması durumunda azimeti terk etmiş olur.²³⁷

Delilleri : Hanefiler bu konuda aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

*Hz. Aişe (r.a.) şöyle buyurmuştur. " Namaz ikişer rekat olarak farz kılındı. Seferde iki olarak ikrar edilmiş hizada ise namaza ilave yapılmıştır. "*²³⁸

*Hz. Ömer (r.a) şöyle buyurmuştur. " Seferinin namazı iki rekattır. Cuma namazı iki rekattır. Bunlar Peygamberimizin lisanıyla bu şekilde tam kılınmış, kısaltılmamıştır. "*²³⁹

*İbn-i Abbas şöyle buyurmuştur. " Allah , namazı peygamberinin dili ile hazırda dört rekat, seferde iki rekat korku halinde bir rekat farz kılmalıdır. "*²⁴⁰

²³⁶ Elmalılı, a.g.e. II/586, Bu konudaki hadisler için bkz. Taksirü's-Salat 5, Hac 24, 25, 27, 117, 119, Müslim, Salatü'l-Müsafirin 11, Ebu Davud, Salat 270, 271, Tirmizi, Salat 39, Nesai, Taksirü'l-Salat 1.

²³⁷ Mevsili, *el-İhtiyar*, 79 İbni Abidin, *Durru'l-Muhtar*, I/735, Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/180, Kasani, *Bedaiu's-Sana'*, I/283.

²³⁸ Buhari, Taksirü's-Salat 5.

²³⁹ Buhari, Taksirü's-Salat 5.

²⁴⁰ Müslim, Salat 5, Ebu Davud, Salat 287, Nesai, Taksir 1.

Şafii Mezhebi : Seferi kimsenin farz namazlardan öğle, ikinci ve yatsı namazını kısaltarak iki rekat kılması ruhsattır. Seferi, bu namazları kısaltarak kılabilceği gibi tam olarak da kılabilir.²⁴¹

Delilleri : Şafiiler bu konuda Kur'an' ve Hadisten şu delilleri getirmişlerdir:

a-Kur'an-ı Kerim

“Eğer kâfirlerin size zarar vermesinden korkarsanız, yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, namazları kısaltarak kılmanızda üzerinizde bir günah yoktur.”²⁴²

Bu ayet, Hz. Ömer (r.a.) aşağıda rivayet ettiği hadisle de anlaşılacağı üzere seferde namazı kısaltmanın bir ruhsat olduğunu, farz olmadığını beyan eder.

b-Hadisi Şerif

Ya'la bin Umeyye anlatıyor: “ Ömer bin Hattab'a: “Ayeti Kerimede: “Eğer kâfirlerin size zarar vermesinden korkarsanız, yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, namazları kısaltarak kılmanızda üzerinizde bir günah yoktur.” buyuruluyor. Şimdi ise halk emniyet içerisinde, buna rağmen sefer halinde niye namaz kısaltılıyor?” diye sordum. Bana şu cevabı verdi: “Senin gibi ben de aynı şekilde merak ederek bu meseleyi Resulullah'a sormuştum. Bana şunu söylemişti:

²⁴¹ İmam Şafii, *el-Umm*, II/213, Şirazi, *el-Muhezzeb*, I/101-102, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/262-271.

²⁴² Nisa 4/101.

“Namazların kısaltılması, Allah’ın sizlere yaptığı bir sadakadır. Rabbinizin sadakasını kabul edin.”²⁴³

Hz. Aişe (r.a.) şöyle buyurmuştur: “Hz. Peygamberle beraber Ramazan Ayında Umreye çıktım. Hz. Peygamber (s.a.v.), iftar etti. Ben ise oruç tuttum. O, namazlarını kısaltarak kıldı, ben ise tam kıldım ve dedim ki: “Anam babam sana feda olsun, sen iftar ettin, ben oruç tuttum. Sen, namazı kısalttın, ben ise tam kıldım.” Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): “Güzel yaptın ya Aişe.” buyurdular.”²⁴⁴

9.2.Namazların Birleştirilmesi (Cem-ı Takdim ve Cem-ı Ta’hir)

Fıkhi bir istılah olarak cem; öğle ile ikindi namazlarını, öğle veya ikindi vaktinde kılmak, akşam ile yatsı namazlarını akşam veya yatsı vaktinde kılmaktır.²⁴⁵ Cem’i Takdim; öğle ve ikindi namazlarını öğle vaktinde, veya akşam ile yatsı,namazlarını, akşam vaktinde namazların tertibine riayet etmek suretiyle birlikte kılmaktır. Cem’i Ta’hir, öğle ile ikindi namazlarını ikindi namazı vaktinde veya akşam ile yatsı namazlarını yatsı vaktinde, tertibe riayet ederek birlikte kılmaktır.²⁴⁶

9.2.1.Cem’ı Takdim ve Cem’ı Ta’hir’in Meşru Olduğu Yerler

Hanefi Mezhebi: Hacıların, Arefe Günü, Cem’ı Takdim’ı yapmaları caizdir. Bu da öğle ile ikindi namazını, öğle vaktinde birleştirmek suretiyle kılmakla olur. Cem’ı Ta’hiri ise, hacılar Müzdelife’de akşam ile yatsı namazını yatsı vaktinde birleştirmek

²⁴³ Müslim, Salatü’l-Müsafirin, 4, Ebu Davud, Salat, 270, Nesai, Taksirü’s-Salat 1.

²⁴⁴ Müslim, Salatü’l-Müsafirin 4.

²⁴⁵ el-Hin, *el-Fıkhü’l-Menhec*, I/184.

²⁴⁶ Ceziri, *el-Fıkhü ala Mezahibi’l-Erba’a*, I/429.

suretiyle kılarlar. Bunların dışında namazlar Cem' edilerek kılınmaz.²⁴⁷

Delilleri: Hanefiler, bu konuda şu Hadis'i Şerifleri delil getirmişlerdir:

*İbni Mes'ud (r.a.) anlatıyor: "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, Resulullah (s.a.v.) hiçbir namazı hiçbir zaman vaktinin dışında kılmamıştır. Ancak iki namaz müstesna: Bunlar da öğle ile ikindi namazı, akşam ile yatsı namazıdır. Öğle ile ikindi namazını Arafat'ta birlikte kılmış, akşam ile yatsı namazını da Müzdelife'de bir arada kılmıştır."*²⁴⁸

*İbni Ömer (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de beraberce kıldı. Bunlardan her biri için ayrı ayrı Kamet okudu. İki namaz arasında nafile kılmadı. Onlardan birinden sonra da nafile kılmadı."*²⁴⁹

*Cafer bin Muhammed bin Seleme (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), öğle ve ikindi namazlarını Arafat'ta tek bir ezan ve iki ayrı kametle kıldı. İki namaz arasında nafile kılmadı. Müzdelife'de de akşam ile yatsıyı bir ezan ve iki kametle kıldı ve aralarında nafile kılmadı."*²⁵⁰

Bunların dışında namazları birleştirmek caiz değildir. Çünkü namazların vakitleri Tevatür yoleyla sabit olmuştur. Sefer ve yağmurlu hallerinde namazları birleştirme ile ilgili hadisler, Ahad Hadislerdir. Ahad Hadislerden dolayı Mutevatir Hadislerin hükmü terk edilmez.

²⁴⁷ Tahavi, *Muhtasar-ı Tahavi*, s. 33, Kuduri, *Muhtasar*, s. 27, Serahsi, *el-Mehsut*, IV/14, Ceziri, *el-Fikhu ala Mezahibi'l-Erba'a*, I/441. Zuhayli, *el-Fikhu'l-İslami ve Edilletuh*, II/441-442.

²⁴⁸ Buhari, Hacc 97, 99, Müslim, Hacc 292, Ebu Davud, Menasik 65.

²⁴⁹ Buhari, Hacc, 93, 96, Müslim, Hacc 286, İmama Malik, Muvatta, Hacc 196, Ebu Davud, Menasik 65.

Şafii Mezhebi: Farz namazlarının, sefer halinde, Hacc'da Arafat ile Müzdelife'de, namaza camide cemaatle devam eden için yağmurlu havalarda cem' edilerek kılınması caizdir ve müslümanlar için bir ruhsattır. Yağmurlu havalarda, namazlar ancak Cem'ı Takdim yapılabilir. Bunun için de Cem'ı Takdim yaptığı namazlarının başlangıcında yağmurun yağması ve devam etmesi gerekir. Yağmur sebebiyle cemaatle namaz kılmak isteyen ve yolu uzak olan için bu bir eziyet olduğundan namazları cem' etmek onun için bir kolaylık olur hacılar Arafat'ta öğle ile ikindi namazını Cem'ı Takdim şeklinde, Müzdelife'de de akşam ile yatsı namazını Cem'ı Ta'hir şeklinde kılarlar. Sefer halineki seferi Cem'ı Takdim veya Cem'ı Ta'hir yapabilir. Örneğin; öğle ile ikindi namazını Cem'ı Takdim şeklinde kılabilceği gibi, öğle ile ikindi namazını ikindi vaktinde Cem'I Ta'hir şeklinde de kılabilir. Ancak, bunun için niyet ve seferilik hali şarttır.²⁵¹

Delileri: Şafiiler, hacıların Arafat ve Müzdelife'deki namazların birleştirilmesi konusunda Hanefilerin bu konudaki delillerin zikrettikleri için onları bir daha tekrar etmeye gerek yoktur. Seferi olan kimsenin namazların birleştirebileceği konusunda Şafiiler, aşağıdaki hadisleri delil almışlardır:

*İbni Abbas (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), yol halinde iken öğle ile ikindiye birleştirirdi. Akşam ile yatsıyı da birleştirirdi."*²⁵²

İbni Ömer (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), eğer acele yola devam ediyorsa akşam namazını te'hir eder, üç rekât kılar ve selam

²⁵⁰ Ebu Davud, Menasik 57.

²⁵¹ Nevevi, *el-Mühezzeb*, I/104, *el-Mecmu'*, IV/249-264, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, /271-274, Müzeni, *Muhtasarü'l-Müzeni*, s 25.

²⁵² Buhari, *Taksirü's-Salat* 13.

verirdi. Az bir zaman sonra yatsı namazı için kâmet getirilir iki rekât kılar, sonra selam verirdi.”²⁵³

*Hz.Enes (r.a) anlatıyor “ Resulullah (s.a.v.) güneş batıya meyletmeden yola çıkınca, öğle namazını ikindi vaktine te’hir eder, ikindi olunca mola verir, ikisini cem ederdi. Yola çıkmadan önce güneş batıya meyletti ise hareketten önce her ikisini de (öğle ve ikindiye) kılar sonra yola çıkardı.”*²⁵⁴

Yağmurlu havada namazın cem’ edilebileceği konusunda şu hadisler delil getirilmiştir.

*İbni. Abbas (r.a.) anlatıyor “Resulullah(s.a.v.) Medine’de yedi ve sekiz (rekât) öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını (cem’ ederek) kıldı.” Ravilerden biri olan Eyyup es-Sahtiyani der ki “ Belki de bu yağmurlu bir geceydi.”*²⁵⁵

*İbni Abbas (r.a.) şöyle rivayet etmiştir “Resulullah(s.a.v.) korku ve yolculuk olmadığı halde öğle ile ikindiye, akşam ile yatsıyı cem’ ederek kılardı.”*²⁵⁶ *İmam Malik bu hadis için: “Ben bunun, yağmurlu günde yapılmış olacağını zannediyorum.” demiştir.*²⁵⁷

²⁵³ Buhari, Taksirtü’s-Salat 14.

²⁵⁴ Buhari, Taksirtü’s-Salat 15, 16, Müslim, Müsafirin 46, Ebu Davud, Salat 274, Nasai, Mevakit 42.

²⁵⁵ Buhari, Mevakit 12, Teheccüd 30.

²⁵⁶ Müslim, Müsafirin 49, Ebu Davud, Salat 274.

²⁵⁷ İmam Malik, Muvatta, Kasru’s-Salat 4.

III. BÖLÜM

ORUÇ KONUSUNDA HANEFİ VE ŞAFİİ MEZHEBİNİN FARKLI GÖRÜŞLERİ VE DELİLLERİ

1. GİRİŞ

Oruç, Arapça'da " الصوم " diye ifade edilir. Lügat olarak mastar olup ----- وصيام ----- صوم ----- بصوم ----- صام ----- mücerret kalıbından gelir. Lügat manada "savm", yeme içme konuşma, yürüme gibi şeylerden kendini tutmak, bir şeyden uzaklaşmak gibi manalara gelir. Araplar, yürümekten kaçınan ata "saim" güneş öğle vakti gün ortasında durunca, "Same'n-Naharu" derler.¹ Oruç, Hüseyin Kazım Kadrinin açıklamasına göre, Azeri Lehçesinden bize geçmiştir ve Farsça "ruze" kelimesinden bozmadır.²

Şeri, bir istilah olarak oruç: Oruç tutmaya ehil kimselerin fecrin doğuşundan güneşin batışına kadar orucu bozan şeylerden kaçınmasıdır.³

Oruç, tutulması gerekli/farz olan ve tutulması farz olmayan nafile oruç olmak üzere iki kısımdır. Tutulması gerekli olan oruçlar da, Ramazan orucu ve kişinin tutmasını nezrettiği belli bir zamana has olan oruçlar ile kazaya kalmış Ramazan orucu, zaman tayin edilmeden adanan oruçlar ve kefarete orucu gibi kişinin boynuna borç olan oruçlardır.⁴

Daha önceki ümmetlere de farz kılındığı Kur'an-i Kerim'de bildirilmiş olan Ramazan orucu, muhtemelen Hz. İsmail ve babası

¹ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XII/351.

² Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, IX/418.

³ Zuhayli, *el-Fikhü'l-İslami ve Edilletuh*, Terc. Komisyon, III/109.

İbrahim (a.s.) şeraitinden kalmış bir gelenek olarak Araplarca tanınırdı ve bazı kimseler bu ayda oruç tutarlardı. Peygamberimiz de bu ayda Hira Dağı'na çekilir burada ibadet ve teffekür ile meşgul olurdu. Nitekim böyle bir Ramazan ayında kendisine ilk vahiy gelmiş ve Kur'an-ı Kerim'in nüzülü başlamıştı. Medine'ye hicret edince, burada Yahudilerin Aşure orucu tutuklarını gören Resulullah s.a.v.: "*Biz, bunu tutmaya onlardan daha lâyükiz*" buyurarak mezkur orucu vacip kılmıştı. Sonra hicri ikinci yılında Ramazan orucu ile ilgili ayetler nazil olmuş bu ayetlerle Ramazan ayında oruç tutmak farz kılınmış, Aşure orucunun mecburiyeti kaldırılmıştı.⁵

Ramazan orucu İslamın rükünlerinden ve farzlarından. Farzyeti, Kur'an, Sünnet ve İcma' ile sabittir.⁶

Ramazan orucu hakkında ayette şöyle buyurulmaktadır: "*Ey iman edenler: Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.*"⁷ "*Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın delili olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise ramazan ayını idrak edenler, onda oruç tutsun.*"⁸

Ramazan orucunun farziyeti hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır "*İslam beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekat vermek, Ramazan orucunu tutmak, gücü yetenler için Beytullah'ı ziyaret etmek*"⁹

⁴ Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, 1/253, 256.

⁵ Karaman, *İslam Hukuk Tarihi*, s. 83.

⁶ Ceziri, *el-Fıkhu ala Mezahibi'l-Erbaa*, 1/494.

⁷ Bakara, 2/183.

⁸ Bakara, 2/185.

⁹ Buhari, İman 1, Müslim, İman 22, Nesai, İman 13, Tirmizi, İman 3.

*Talha bin Ubeydullah (r.a.) rivayet etmiştir: “ Saçı başı dağınık bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)’e gelerek: “Ya Resulullah! Bana, Allah’ın üzerime oruçtan neyi farz kıldığını haber ver.” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Ramazan ayını farz kıldı.”*¹⁰

Bütün Müslümanlar, Ramazan ayında oruç tutmanın farz olduğu konusunda icma etmişlerdir.¹¹

Oruç ibadetinin kişisel ve toplumsal bir çok faydaları vardır. Oruç insanın vücudunun her bir parçasının dinlenmesini sağlar. Örneğin yılda durup dinlenmeden çalışan karaciğer oruç süresince dört-altı saat istirahat etmektedir. Yine midenin oruçtan aldığı etkilerin tümü olumludur. Mide, tüm salgılarında şartlı salgı salar. Bu nedenle aç kalınca asit birikimi olduğu halde oruç iken asit birikimi olmaz. Zira oruca niyet ile birlikte asit salgısı durur. Mide kasları ve salgı hücreleri böylece Ramazan boyunca dinlenmiş olur.¹² Günümüz insanı çeşitli hayat şartları nedeni ile tansiyon yükselmesinden müzdaripdir. Senede bir ay tutulan oruç özellikle küçük tansiyonu düşürür. Aslında oruçlu iken bazılarında görülen huysuzluk ve tiryakiliğin sinir sistemi ile bir ilgisi yoktur. Bu hal nefisten gelen bir tepkidir. Oruçta asıl sinir sistemi tam bir rahatlama içindedir. Bir ibadeti yerine getirme mutluluğu, bizdeki gerginliklerin , huysuzlukların hemen hemen tümünü yok eder, Daha içten bir teslimiyetle kederlerimiz bile kaybolur.¹³ İşte bütün bunlar; *“Oruç tutmanız eğer bilerseniz, sizin için daha hayırlıdır...”*¹⁴ ayetinin sırrını açıklamaktadır

Ramazan ayında Müslüman memleketlerinde günah işlemler azalır, içki tüketiminde ciddi bir azalma meydana gelir. Öte taraftan

¹⁰ Bahari, İman 34, , Müslim, İman 8, Nesai, Siyam 1, Ebu Davud, Salat 1.

¹¹ Ceziri, *el-Fikhu ala Mezahibi'l-Erbaa*, I/494.

¹² Nurbaki, Haluk, *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, T.D.V. Yay., Ankara 1993. (5. Bsk.), s.99-100.

¹³ Nurbaki, *a.g.e.*, s. 101.

maddi yönden fakir insanları düşünme, onların dertlerini anlama imkanı oluşur. Bu da; "...umulur ki korunursunuz"¹⁵ ayetinin ve "*Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur.*"¹⁶ hadisinin sırrını açıklamaktadır.

2. RAMAZAN AYININ TESPİTİ

Namaz vakitleri, imsak ve iftar vakitlerinin belirlenmesinde İslami hükümlere göre , dünyanın güneş ve kendi etrafında dönmesi sonucu , dünyanın güneşle olan konumun değişmesiyle oluşan tulü, gurub, şafak, fecir, zeval, gibi olaylar esas alınmaktadır. Oruç, Hac, Zekat gibi yılın belirli zamanlarında eda edilen ibadetlerin vakitlerinin tespitinde ise, ayın dünya etrafındaki seyri sonucu, güneş ve dünya ile konumunun değişmesiyle , yer yüzünden "hilal" halinde görülebilmesi olayı esas alınmaktadır. Cenabı Allah bu konuda : "*Güneşi ışıklı, ayı da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için, aya menziller tayin eden O'dur.*"¹⁷ buyurmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) de ; "*Yüce Allah hilalleri insanlar için vakit ölçüleri kıldı. O halde hilali görünce oruca başlayın, O'nu tekrar görünce iftar edin.*"¹⁸ buyurmaktadır.

Kameri aylar ölçü alınarak Ramazan ayının zaman veya süresinin isabetle tayin edilebilmesi için, kameri ayların başlangıçlarının dini kurallara uygun veya doğru olarak belirlenmesi gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v.): "*Hilali görünce oruca başlayın, O'nu tekrar görünce de bayram yapın, şayet hava kapalı ise bulunduğunuz ayı otuz güne tamamlayın.*"¹⁹ buyurarak Ramazan ayının tespitine dair hükmü vermiştir. Bu amaçla, zamanında oruca başlanıp zamanında bayram edebilmesi için, ayın son günü olabileceği ihtimaliyle Şaban ve

¹⁴ Bakara, 2/184

¹⁵ Bakara, 2/183.

¹⁶ Buhari, Savm 5, Bed'ul-Halk 11, Müslim, Siyam 2, Nesai, Siyam 5.

¹⁷ Yunus, 10/5.

¹⁸ Ahmed bin Hambel, Müsned, IV/23, Darekutni, II/163.

Ramazan aylarının yirmi dokuzuncu günleri akşamları güneşin batışına müteakip, batı ufkunda hilalin araştırılması kaçınılmaz hale gelmektedir. Ancak oruca başlanabilmesi için hilalin tespiti nasıl olacaktır? Hava bulutlu olursa, bazılarının hilâli görmesi nasıl bir hükmü gerektirecektir? Dünyanın her hangi bir Müslüman memleketinde hilalin görünmesi , tüm Müslümanlar için bağlayıcı olabilir mi? Teknolojik imkanlarla hilali tespit etmek ve bu yolla oruca başlamak veya bayram yapmak doğru mudur? Bu gibi konularda, mezhepler arasında bir takım farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuda Hanefî ve Şafî mezhebinin görüşleri şu şekildedir.

2.1. Ramazan ve Şevval hilallerinin Tespiti

2.1.1. Hanefî Mezhebi: Havanın bulutlu , sisli veya puslu oluşu gibi görüşü engelleyen veya zorlaştıran durumların bulunması halinde Ramazan hilalinin sübütü için, ister kadın, ister erkek, ister hür, ister köle olsun, adil, mesturu'l-hal (dini hükümlere açıkça saygısızlığı bilinmeyen) akil ve baliğ bir tek Müslüman'ın haberi yeterlidir. Ancak şevval hilalinin sübutu için adil de olsa tek kişinin haberi yeterli değildir. İnsanlar arasındaki diğer hak ve menfaatlerle olduğu gibi, bunda da şahadet nisabı, şahadet ehliyeti ve şahadet sözü gereklidir.

Hava açık olup güneşe engel bir durumun bulunmaması halinde, Ramazan ve Şevval hilalinin sübutu için bir veya birkaç kişinin hilali gördüklerini söylemeleri yeterli değildir. Sözlerini kesin bilgi veya en az galip zan ifade edecek sayıda, büyük bir kalabalığın hilali gördüklerini haber vermeleri gerekir. Kalabalığın sayısı konusunda tercih edilen görüş, zaman, mekan, ve sosyal şartlara göre bunun taktirinin “ Veliyü'l-Emir”e bırakılmasıdır.²⁰

¹⁹ Buhari, Savm 11, Müslim, Savm 17.

²⁰ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/127-131, Tahavi, *Muhtasaru't-Tahavi*, s. 56, Kasanî, *Bedaiü's-Sana'*, II/975, Merjinani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/256-257, el-

Delilleri: Havanın bulutlu olması durumunda. Ramazan hilalinin sübutu için bir kişinin haberinin yeterli olacağı konusunda Hanefiler şu hadisi delil getirmişlerdir:

İbni Abbas rivayet etmektedir: "Bir bedevi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek şöyle dedi : "Ben Ramazan hilalini gördüm." Hazreti Peygamber de: "Sen Allah'ın birliğine şahadet ediyor musun?" buyurdular. Bedevi: "Evet." dedi. Hazreti Peygamber (s.a.v.): "Sen, benim Allah'ın Resulü olduğuna şahadet ediyor musun?" buyurdular. Bedevi: "Evet." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), Bilal'e: "Ey Bilal! Halka yarın oruç tutmalarını söyle." buyurdu." ²¹

Ramazan hilalinin görülmesiyle ilgili söz, bir şahadet değil, oruca başlamakla ilgili nitelikli bir haberden ibarettir. Bu sebeple Ramazan hilalinin sübutu için haber verenlerde şahadet nisabı şahadet ehliyeti ve şahadet sözü gerekli değildir. Ramazan hilalinin sübutu ile her hangi bir ibadete son verilmeyeceği, aksine oruca başlanacağı için bu konuda akıl baliğ, adil bir Müslüman'ın şahadeti yukarıdaki hadisle görüldüğü gibi yeterlidir. ²²

Havanın bulutlu olması durumunda Şevval hilalinin sübutu için tek bir kişinin haberinin yeterli olmamasının sebebi; iftar ve bayramlarda insanlar için bir menfaatin olmasıdır. Şevval hilalinin sübutuyla Ramazan ibadeti sona erecek ve iftar edilecektir. ²³

Ganemi, Şeyh Abdulgani, *el-Lübab fi Şerhi'l-Kitab*, Daru'l-Hadis, Beyrut trs., I/123-124, Yücel, İrfan, III. *Avrasya İslam Şurası*, "Dini Gün ve Bayramlarda Uygulanacak Usul ve Esas Birliği", D.İ.B. Yay. Ankara 1998. S. 202-203.

²¹ Ebu Davud, Savm 14, Tirmizi, Savm 7, Nesai, Savm 8, İbn Mace, Savm 6.

²² Mevsili, el-İhtiyar, I/129, Yücel, İrfan, III. *Avrasya İslam Şurası*, "Dini Gün ve Bayramlarda Uygulanacak Usul ve Esas Birliği", s. 302.

²³ İbnu'l-Humam, *Şerhu Fethi'l-Kadir*, II/325, Yücel, İrfan, a.g.m. a.y.

Havanın açık olup görüşe bir engel bulunmaması halinde Ramazan ve Şevval hilallerinin sübutu için bir topluluğun haberinin gerekli olacağı konusunda Hanefiler şu görüşü beyan etmişlerdir: Haberi vahidin kabulü güvenilir kişilerce bildirilse bile verilen haberin zahiri hale aykırı olmaması gerekir. Oysa, farzı kifaye olması itibariyle, dini bir gayretle pek çok kişi tarafından gözlenmesi gerektiği ve görüşe engel bir durumun da bulunmadığı halde, büyük bir gözleyici kitlesi içinden, sadece bir veya birkaç kişinin hilali gördüklerini söylemeleri, ya rüyette bir hata veya sözde yalan ihtimalini ortaya koyduğu için, bu haber kesin bilgi veya galip zan ifade etmez.²⁴

2.1.2. Şafii Mezhebi: Hava ister açık olsun ister bulutlu veya sisli olsun , Ramazan ve Şevval hilalinin sübutu için bir kişinin buna şahitlik etmesi yeterlidir. Mezhep içerisinde en az iki kişinin şahitliğinin gerekliliği konusunda görüş varsa da, kabul edilen ve amel edilen görüş bir kişinin şahitliğinin yeterli olacaktır, Ancak şahidin Müslüman ve akil baliğ, adil, erkek ve hür olması gerekir.²⁵

Delilleri: Şafiiler bu konuda şu hadisleri delil getirmişlerdir:

*Hiz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hilali gördüğünüzde oruç tutun ve yine hilali gördüğünüzde bayram yapın. Eğer hava bulutlu olur da hilali göremezseniz, Şaban ayını otuza tamamlayınız."*²⁶

İbni Abbas (r.a.) anlatıyor: "Bir bedevi Resulullah (s.a.v.)'e gelerek: "Ben hilali gördüm." dedi . Hiz. Peygamber (s.a.v.): "Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet eder misin?" diye sordu. Adam: "Evet." Dedi. Hiz. Peygamber (s.a.v.): "Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi

²⁴ Mevsili, a.g.e. a.y., el-Ganemi, el-Lübab, I/164, Halebi, Mülteka, Terc. A. Davudoğlu, I/399.

²⁵ İmam Şafii, el-Ümm, II/94, Nevevi, el-Mecmu', VI/284, 292, Şirbini, Muğni'l-Muhtac, I/420-421.

²⁶ Buhari, Savm 5, Müslim, Savm 9, Muvatta, Siyam 1, Ebu Davud, Savm 4.

olduğuna şahadet eder misin?” diye sordu. Adam: “Evet.” Dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): “Ey Bilal! Halka yarın oruç tutmalarını söyle.” buyurdu.”²⁷

İbni Ömer (r.a.) anlatıyor: “Halk hilali görmek için gayret sarf etti. Ben, Resulullah (s.a.v.)’e (tek başıma) gördüğümü söyledim. Sözüm üzerine oruç tutu ve halka oruç tutmalarını emretti.”²⁸

2.2. İhtilafı Metali

Güneşin doğuş ve batışı, dünyanın her yerinde aynı saatte olmadığı gibi, hilal de dünyanın her yerinde aynı anda görülmez. Çünkü kameri aylar için başlangıç sayılan hilal, kavuşum durumunu müteakip, güneşin gurubundan sonra, batı ufkunda görülür. Güneş, dünyanın her yerinde aynı saatte batmadığı için, hilalin görülebilme zamanı da, ilk görüldüğü yerden itibaren, batıya doğru ilerleyerek değişir. İşte hilalin dünyanın değişik yerlerinde değişik saatlerde görülmesi olayına, “doğuş yerleri ve zamanlarının değişmesi” anlamında “ihtilafı metali” denilmektedir.²⁹

Kameri aylar hilalin sübutu ile başlamaktadır. Bu bağlamda, Ramazan ve Şevval hilalinin belli bir yerde, belli bir memlekette sübutunun diğer bütün yerler için de geçerli olup olmadığı konusunda alimler arasında farklı görüşler vardır. Hanefi ve Şafii Mezhebinin bu konudaki görüşleri ve delilleri şu şekildedir.

2.2.1 Hanefi Mezhebi: Herhangi bir yerde usulüne uygun olarak sabit olan ru’yete, -ister uzak olsun ister yakın- nerede olurlarsa olsunlar bütün Müslümanların uymaları ve buna göre oruca başlamaları veya

²⁷ Bkz. Dipnot 21.

²⁸ Ebu Davud, Savm 14.

bayram yapmaları gerekir. Dolayısıyla “ihtilaf-ı meteli” ye itibar edilmez³⁰.

Delilleri: Hanefiler bu konuda şu hadisi delil getirmişlerdir:

*Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hilali gördüğünüzde oruç tutun ve yine hilali gördüğünüzde bayram yapın. Eğer hava bulutlu olur da hilali görmezseniz Şaban ayını otuza tamamlayınız.”*³¹

Hanefiler bu hadisi şerifin, oruca başlama ve bayram yapma eylemlerini mutlak rüyete bağladığını, ve her belde veya toplum için ayrı ayrı rüyeti şart kılmadığı görüşünü savunurlar. Dolayısıyla, hadiste geçen oruca başlama ve iftar (bayram) yapma emirlerinin sadece hilalin görüldüğü çevredeki Müslümanlara değil, nerede bulunursa bulunsunlar, bütün Müslümanlar için bağlayıcı olduğunu söylemişlerdir.³²

2.2.2. Şafii Mezhebi: Bir beldede hilalin görülmesi sadece o beldeyi bağlar, başka bir deyişle hilalin görülmesi sonucu oruca başlama veya iftar (bayram) etme hükmü o belde ve yakın beldeler için geçerlidir. Diğer uzak yerler, bu beldenin hilali görmesine dayanarak, oruca başlamak veya bayram yapmak zorunda değildirler. Beldenin uzak-yakın mesafesi ayın doğuşu yerine göre farklılık gösterir.³³ Ancak ayın doğuş yerlerindeki farklılık yirmi dört fersahtan yani yaklaşık yüz otuz dört kilometreden daha az mesafede olamaz.³⁴

Delilleri: Şafiiler bu konuda hadis ve kıyastan şu delilleri getirmişlerdir:

²⁹ Yücel, İrfan, *III. Avrasya İslam Şurası*, “Dini Gün ve Bayramlarda Uygulanacak Usul ve Esas Birliği”, s. 312.

³⁰ Haskefi, *Durru'l-Muhtar*, II/130-132, Mevsili, *el-Ihtiyar*, I/129.

³¹ Bkz. Dipnot 26.

³² Yücel, İrfan, *a.g.m.* s.313.

³³ Nevevi, *el-Mecmu'*, VI/295-296, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/442.

³⁴ Zuhayli, *el-Fikhu'l-İslamiyye ve Edilletuh*, Terc. Komisyon, III/143.

a-Hadisi Şerif

Kureyb (r.a) anlatıyor: "Ben Şam'da iken Ramazan hilali beklenmişti. Hilali bir Cuma günü ben de gördüm. Sonra ayın sonunda Medine'ye geldim. İbni Abbas (r.a.): "Hilali ne zaman görmüştünüz?" diye sordu. Ben: "Cuma günü." dedim. İbni Abbas (r.a.) tekrar: "Sen de hilali gördün mü?" dedi. Ben: "Evet, hem ben hem de halk gördü ve herkes oruç tuttu. Hz. Muaviye de tuttu." dedim. İbni Abbas: "Ama biz hilali Cumartesi gördük Öyleyse otuza tamamlanıncaya veya hilali görünceye kadar tutmalıyız." dedi. Ben: "Hz. Maviye'nin görmesiyle ve onun orucuyla iktifa etmiyor musun?" dedim. Cevaben: "Hayır. Resulullah (s.a.v.) bize böyle emretti." dedi³⁵

b-Kıyas

Şafiiler ayın beldelere göre doğuş yerlerinin farklılığını, güneşin doğuş yerlerinin farklılığına benzetmişlerdir .Güneşin doğuş zamanına göre her beldede farklı namaz vakitleri oluşur. Ayın da doğuş zamanlarının farklılığına göre Ramazanın başlangıcının veya bayramın farklı zamanlarda olması gerekir.³⁶

Astronomi ilimleri, İslam ülkeleri arasında şer'i ayın başlangıcını birleştirmeyi kuvvetlendirmektedir. Çünkü, bir İslam ülkesinde ayın doğduğu yer ile bu beldeye en uzak bir İslam ülkesinde ayın doğuş yeri arasındaki müddet dokuz saattir. Dolayısıyla bütün İslam ülkeleri gecenin kısımlarında ortaktırlar. Bu ülkelerin halkının, hilali gördüğü zaman telefon gibi vasıtalarla birbirlerine ulaştırmaları mümkündür.³⁷

³⁵ Müslim, Siyam 28, Ebu Davud, Savm 9, Tirmizi, Savm 9, Nesai, Savm 7.

³⁶ Nevevi, *el-Mecmu'*, VI/297, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/443.

³⁷ Zuhayli, *el-Fikhu'l-İslamiyye ve Edilletuh*, Terc. Komisyon, III/145.

2.3. Astronomik Hesaplarla Hilalin Sübutu

2.3.1. Hanefi Mezhebi: Kameri ayların başlangıcı ve bitiminde olduğu gibi, Ramazan ayının başlangıcı ve bayram edilmesi için hilali görmek esastır. Hilali görmek mümkün değilse içinde bulunulan ay otuz güne tamamlanır.³⁸ Bu hususta bir müneccimin yaptığı hesaba,³⁹ astronomi ve hesap uzmanlarının verdiği habere itibar edilmez. Çünkü bu usul Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şeriatına aykırıdır.⁴⁰

Delilleri: Hanefiler bu konuda, Kur'an, Hadis, ve Akli delillerden istifade etmişlerdir:

a-Kur'an-i Kerim

*"Sizden her kim O aya (Ramazana) şahit olursa oruç tutsun."*⁴¹

Bu ayette; *"Her kim Ramazan hilalini görürse oruç tutsun."* manası daha ağır basmaktadır. Nitekim bu manayı kuvvetlendiren ve ayeti bu manada *müfesser* ve *takyid* eden hadisler de bulunmaktadır.⁴²

b-Hadisi Şerif

*Hiz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hilali görünce oruca başlayın, onu tekrar görünce iftar edin. Eğer hava bulutlu olur (hilal görülmez) ise onu takdir edin."*⁴³

³⁸ Mevsili, *el-İhtiyar*, 1/128, Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/256, el-Ganemi, *el-Lübab*, I/123.

³⁹ Nizamuddin, *Fetavayi Hindiyye*, Terc. M. Efe, II/16.

⁴⁰ Zuhayli, *el-Fikhu'l-İslamiyye ve Edilletuh*, Terc. Komisyon, III/137.

⁴¹ Bakara, 2/185.

⁴² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I/510-511. Ayrıca hadisler için bkz. Buhari, Savm 359, Müslim, Savm 9, Ebu Davud, Savm 4.

Bu ve daha değişik lafızlarla gelen hadislere göre oruca başlama ve bayram yapma bizzat hilalin görülme şartına bağlanmış olup bu da mümkün olmazsa ayın otuz güne tamamlanması şartına bağlanmıştır.⁴⁴

c-Akli Deliller

Herkes hesap bilmeyeceği için ibadet vakitlerinin hesapla tayini zorluğa yol açar. İslam dini bu konuda kolaylığı emrettiği gibi, ibadet vakitlerinin tayinini de bilgili-bilgisiz herkes tarafından kolaylıkla uygulanabilecek basit esaslara bağlamış, Müslümanlar, ibadet vakitlerini bilmek için karmaşık hesaplarla mükellef tutulmamıştır.⁴⁵

Hesaba göre kameri ay yirmi dokuz veya otuz gün olmayıp yaklaşık yirmi dokuz buçuk gün olduğu için hesaba göre düzenlenmiş olan cetvel ve takvimlerde , aylar sırasıyla biri yirmi dokuz diğeri otuz gün olur. Oysa rü'yete göre aylar, sırayla biri yirmi dokuz diğeri otuz gün olmaz. İki,hatta üç ay peş peşe yirmi dokuz veya otuz gün olabilir. Bu durum hesap ve rü'yete göre belirlenen ay başlarının farklı olduğunu göstermektedir.⁴⁶

2.3.2. Şafii Mezhebi: Astronomik hesaplarla hilalin ilk defa görülebileceği yeri ve zamanı tayin etmek mümkündür. Nitekim hilal ufukta iken görülebilir durumdadır. İlm-i Nücüm veya ayın menzilleriyle istidlal edebilen kimseler bilgileriyle orucun ve bayramın başlangıcını tespit edebilirler.⁴⁷

⁴³ Müslim, Siyam 18.

⁴⁴ Bkz. Mevsili, *el-İhtiyar*, I/128.

⁴⁵ Yücel, İrfan, III. *Avrasya İslam Şurası*, "Dini Gün ve bayramlarda Uygulanacak Usul ve Esas Birliği", . s. 305.

⁴⁶ Yücel, İrfan, *a.g.m.* s. 306

⁴⁷ Remeli, Şemsuddin, *Nihayetü'l-Muhtac*, Beyrut 1984. III/150, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/421.

Delilleri: Şafiiler, bu konuda Kur'an, Hadis, ve Akli delillere dayanmışlardır.

a-Kur'an-i Kerim

*"Güneş ve ay (belli ve sabit bir) hesaba göre hareket ederler. "*⁴⁸

*"Güneşi ışık, ayı nur yapan, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için, aya menziller takdir eden O'dur. "*⁴⁹

Bu ayetlerde ve daha bir çok ayetlerde belirtildiği gibi Cenabı Allah, kâinatı belli bir düzen içinde yaratmıştır. Güneş, ay ve yıldızlar bu değişmeyen nizam içinde Allah'ın emrine uygun olarak, belli bir hesaba göre hareket etmektedirler. Güneş ve ayın doğuş ve batış vakitleri gibi kavuşum, hilal ve diğer safhaların da hesaba tayini mümkündür.⁵⁰

b-Hadisi Şerif

Ramazan ve Şevval ayındaki hilallerin sübutu ile ilgili hadisler o dönemin imkan ve şartlarına göre uygulanabilecek en uygun yolu göstermektedir. Yine bu hadisler, bilgi seviyesi ne olursa olsun, her Müslüman tarafından kolaylıkla izlenebilecek yolu göstermektedir. Bu yollar kişileri dini hükümleri ulaştırmak için birer vesiledir. Amaç dini hükümleri emredildiği şekilde yapmaktır.⁵¹

c-Akli Deliller

Ayın hilal durumlarının hesaba belirlenebilmesi için bazı Müslümanların astronomi ve ince hesaplar öğrenmeleri yeterlidir. Bu

⁴⁸ Rahman, 55/5.

⁴⁹ Yunus, 10/5.

⁵⁰ Yücel, İrfan, III. *Avrasya İslam Şurası*, "Dini Gün ve Bayramlarda Uygulanacak Usul ve Esas Birliği", s. 308.

⁵¹ Yücel, İrfan, *a.g.m.* s. 306-307.

yolla hilalin sübutunun belirlenmesi, Müslümanlar için bir kolaylıktır. Ayrıca, giriş ve çıkış için kavuşum olayı mebde' sayılan astronomik ay (kavuşum ayı), yaklaşık yirmi dokuz buçuk gün olduğu için kesirlidir. Dini hükümlere göre, kameri ayın başlangıcı, kavuşum değil, hilalin hakik veya hüküm rü'yetidir. Başlangıcı için hilal esas olan kameri ayın kesirli olması söz konusu değildir. Ayın kavuşum zamanının hesapla belirlenmesi mümkün olduğu gibi, hilal şeklinde görülebileceği zamanın belirlenmesi de mümkündür ve hesaplar buna göre yapılmaktadır.⁵²

3. ORUÇTA NİYETİN YERİ

Fakihler, ister nafil ister farz oruçlarda olsun her çeşit oruçta niyetin gerekliliği konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak bazı fakihler niyeti orucun şartından sayarken, bazıları da niyeti orucun rükünlerinden saymışlardır. Her iki halde de niyet olmadan orucun sahih olmayacağı açıktır.⁵³ İki mezhep arasında bu konuda asıl farklılık noktası, Ramazan orucu niyetinin başlangıç ve bitiş zamanıdır.

3.1. Oruç İçin Niyetin Zamanı

3.1.1. Hanefi Mezhebi: Ramazan orucu ile, kişinin belli bir zaman tutmaya nezrettiği orucun niyeti gecedan başlar, güneş tepeye yükselmemişken biter. Fakat niyetin en efdalı gecedan niyet getirmektir. Kişi, gece bu oruçlar için niyet getirmemişse, gün yarı oluncaya kadar, niyet getirebilir.⁵⁴

Delilleri: Hanefiler bu konuda şu hadisleri delil getirmişlerdir:

⁵² Yücel, İrfan, III. *Avrasya İslam Şurası*, "Dini Gün ve bayramlarda Uygulanacak Usul ve Esas Birliği", s.308.

⁵³ Bkz. Ceziri, *el-Fıkhu ala Mezahibi 'l-Erbaa*, I/494-498.

Ebu Hureyre rivayet etmiştir: "Resulullah (s.a.v.) Medine'ye gelince, Yahudileri Aşura günü oruç tutar gördü. Onlara: "Bu oruç ta ne?" diye sordu. Onlar da: "Bu gün Aşura günüdür. Allah, o günde Musa'yı kurtarmış ve ve Fir'avun'u denizde boğmuştur. Bizler de bu günde Allah'a şükretmek için oruç tutuyoruz." Diye cevap verdiler. Hz. Resulullah (s.a.v.): "Ben kardeşim Musa'ya sizden daha layığım." Buyurarak münadiye (halka) şöyle söylemesini emretti: "Bugün her kim bir şeyler yemişse bundan sonra bir şey yemesin, her kim bugün bir şey yememişse oruç tutsun." ⁵⁵

Bu hadiste de görüldüğü gibi Hz. Peygamber (s.a.v.), gündüz oruç için niyet getirmeye izin vermiştir o zaman Aşura orucunu tutmak farz kılınmıştı. ⁵⁶

İbni Abbas (r.a.) rivayet etmiştir: "Bir şekk gününde insanlar sabahladılar. Bir Arabi geldi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hilali gördüklerini söyledi. Hazreti Peygamber (s.a.v.), O'na: "Allahtan başka ilah olmadığına ve benim O'nun Resulu olduğuna şahadet eder misin?" diye sordular. O da: "Evet." dedi . Peygamberimiz: "İçinizde bir şey yemiş olanlar varsa bundan sonra yemesinler, yemeyenler de oruç tutsunlar." buyurdu." ⁵⁷

3.1.2. Şafii Mezhebi : Ramazan orucu, kaza veya adak oruçları için niyet getirmek geceden başlar, fecir vakti girmeden biter. Bu oruçlar

⁵⁴ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/126, Tahavi, *Muhtasaru't-Tahavi*, s. 53, Semerkandi, *Tuhfetu'l-Fukaha*, I/534, Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/454-455, Ganemi, *el-Lubab*, I/162,

⁵⁵ Hadis bu lafızla Ahmed bin Hanbel'in Müsnedinde geçer. Bkz. Ahmed bin Hanbel, *Müsnedu İmam Ahmed bin Hanbel*, Mektebetu'l-İslami, Beyrut ts, II/359, 360. Bu hadisin değişik lafızları için bkz. Buhari, Savm 69, Enbiya 22, Müslim, Siyam 127, Ebu Davud, Savm 64.

⁵⁶ Tahavi, *Muhtasar*, s. 53, Semerkandi, *Tuhfetu'l-Fukaha*, I/534, Kasani, *Bedaiu's-Sana'*, II/993-998.

⁵⁷ Mevsili, *el-İhtiyar*, I/126, Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/454.

için fecir girmeden niyet getirilmelidir. Fecirden sonra niyet getirilirse, hem niyet hem de oruç batıl olur.⁵⁸

Delilleri: Şafiiler bu konuda şu hadisi delil getirmişlerdir:

*Hazreti Hafsa'nın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Fecirden önce niyet getirmeyenin orucu yoktur."*⁵⁹

4. ORUCU BOZAN ŞEYLER

Hanefi ve Şafiiler, orucu bozan hususları iki ana bölüme ayırmışlardır. Birincisi, orucu bozduğu halde sadece kazayı gerektiren durumlardır ki bu konuda iki mezhep arasında ciddi farklılıklar yoktur. Adetle gıdalanma maksadı taşımayan, insan tabiatının meyletmediği, gıda ve ilaç gibi gıda manasında kullanılmayan şeylerin yenilmesi, veya alınmasının orucu bozacağı ve kazayı gerektirdiği konusunda ittifak vardır. Örneğin, oruçlu kişinin çiğ pirinç veya çiğ hamur yemesi, kazayı gerektirir.⁶⁰ İkincisi ise orucu bozduğu halde hem kaza hem de kefareti gerektiren durumlardır ki bu konuda iki mezhep arasında farklı görüşler bulunmaktadır.

4.1. Orucu Bozup Hem Kaza Hem de Kefaret Gerektiren Durumlar.

4.1.1. Hanefi Mezhebi: Oruç kefareti iki şekilde sabit olur. Birincisi, kişinin başkasıyla ön veya arka tarafından birine cinsel ilişkide bulunmasıdır. Cinsel ilişkide bulunan ister kadın olsun ister erkek olsun fark etmez. Bu ilişkide boşalmanın olması şart değildir.

⁵⁸ İmam Şafii, el- *Umm*, II/95, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/423, Gazali, el-*Veciz*, I/101, Bacuri, *Haşiyetü'l-Bacuri*, I/289.

⁵⁹ Ebu Davud, *Savm* 71, Tirmizi, *Savm* 33, Nesai, *Savm* 68.

⁶⁰ Daha geniş bilgi için bkz. Haskefi, *Dürrü'l-Muhtar*, II/126-148, Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I/427-433.

İkincisi ise şer'i bir özür olmaksızın gıda özelliği taşıyan bir şeyi beslenme veya tedavi maksadıyla bilerek yemektir. Kefaretin gerçekleşebilmesi için her iki durumun Ramazan ayında olması şarttır. Bu durumda hem kaza hem de kefarete gerekir. Kaza adak ve diğer oruçlarda her hangi bir şekilde orucu bozmak kefareti gerektirmez. Kişi bunları birden fazla yapsa bile bir kefarete gerekir. Ancak her gün için ayrı kaza orucu tutar.⁶¹

Delilleri: Hanefiler Ramazan ayında cinsel ilişkinin kefareti gerektirdiği konusunda şu hadisi delil almışlardır:

Ebu Hüreyre (r.a.) anlatıyor; "Resulullah (s.a.v.)'a bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Resülü!Helak oldum" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Seni helak eden şey nedir?" diye sorunca: "Oruçlu iken hanımına temas ettim." dedi. Bunun üzerine Resulullah'la aralarında şu konuşmalar geçti:

-Azad edecek bir köle bulabilir misin?

-Hayır.

-Üst Üste iki ay oruç tutabilir misin?

-Hayır.

-Atmış fakiri doyura bilirmisin?

-Hayır.

-Öyle ise otur.

⁶¹ Mevsili, *el-İhtiyar*, Tahavi, *Muhtasar*, s. 54, Semerkandi, *Tuhfetu'l-Fukaha*, I/553, I/131, Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/467-469.

*Biz bu minval üzere beklerken, Hz. Peygamber'e içerisinde hurma bulunan bir büyük sepet getirildi. "Soru sahibi nerede?" diyerek adamı aradı. Adam: "Benim, buradayım." deyince Hazreti Peygamber (s.a.v.): "Şu sepeti al, tasadduk et." Dedi. Adam: "Benden fakirine mi? Allah'a yemin ederim ki Medine'nin şu iki kayalığı arasında benden fakiri yok." cevabını verdi. Bunun üzerine Resululullah (s.a.v.) güldü ve : " Öyle ise bunu ehline yedir." buyurdular. "*⁶²

*Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim Ramazanda orucunu bozarsa zihar yemini yapan kimseye lazım gelen kefareti, ona da lazım gelir"*⁶³

Bu hadislerden de anlaşıldığı gibi, Hanefiler, cinsi temasta bulunan kimseye kefareti gerekli görmüşlerdir. Yukarıdaki hadislerde ve özellikle ikinci hadiste umumilik manası bulunmakta, bundan dolayı kadın olsun erkek olsun ramazanda cinsi ilişkide bulunan kimseye kefareti lazım gelmektedir demişlerdir.⁶⁴

Ramazan ayında bir şey yemenin de kefareti gerektirdiği konusunda Hanefiler yukarıdaki hadislerin manasından hareketle bilerek yemenin de ramazan ayına bir hürmetsizlik, ramazan ayını alaya alma olduğu söylemişlerdir. Yukarıda ikinci hadis özellikle bir kayıt getirmemekle ve ramazan orucunu bilerek bozanlara kefaretin gerektiğini söylemektedir. Bunlara ilave olarak yeme içmenin kefareti gerektirdiği konusunda şu hadisler de delil getirilmiştir.⁶⁵

⁶² Buhari, Savm 29,31, Hibe 20, Nafakat 13, Edeb 68, 95, Kefaretü'l-Eyman 3, 4, Müslim, Siyam 81, Muvatta, Siyam 28, Ebu Davud, savm 37, Tirmizi, Savm 28.

⁶³ A. Meylani bu hadisın garip olduğunu söylemektedir. Bkz. Hadis için bkz. Merginani, *el-Hidaye*, Terc. A. Meylani, I/268.

⁶⁴ Mevsili, *el-ihthiyar*, I/131.

⁶⁵ Mevsili, *a.g.e. a.y.*, Merginani, *a.g.e. a.y.*

Bir adam Hz. Resulullah (s.a.v.)'e gelerek: "Ben Ramazan ayında içtim." Hz. Resulullah (sa.v): "Sefer ve hastalık (hali) olmaksızın mı?" buyurdular. Adam: "Evet." Dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): "(öyle ise) bir köle azad et." buyurdular.⁶⁶

Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: "yeme, içme ve cimada kefarete gerekir."⁶⁷

4.1.2. Şafii Mezhebi : Bir kişi Ramazan ayında cinsel ilişkide bulunursa kendisine hem kaza hem de kefarete lazım gelir. Kefaretin sabit olması için, orucun cinsel ilişkide bulunmak suretiyle bozulması, bunun haram olduğunu bile bile yapılması ve sefer ruhsatına tabi olmaması gerekir. Kefarete yalnızca cinsel ilişkide bulunan kocaya vacip olur. Kadına ise kaza gerekir. Cinsel ilişkide bulunulan (mefül) kadına kefarete gerekmez. Cinsel ilişkide bulunanlar iftar vaktine kadar oruçlu gibi bir şey yiyip içmezler. Kefarete, cinsel ilişkiyle ifsad edilen günlerin tekerrür etmesiyle tekerrür eder. Kişi, Ramazanın üç gününde cinsel ilişkide bulunursa üç kaza ve üç kefaretle yükümlüdür.⁶⁸

Delilleri: Şafiiler, bu konuda Hanefilerin aynı konuyla alakalı olarak yukarıda naklettiğimiz hadisi delil olarak almışlardır. Ancak Şafiiler bu hadisten yola çıkarak sadece erkeğe kefareti gerekli görmüşlerdir. Çünkü hadiste adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Ramazan ayında hanımıyla cinsel ilişkide bulunduğunu söylemiş ve bunun fetvasını istemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise adama bir köle azad etmesini, sonradan altmış gün oruç tutmasını, buna da gücünün yetmediğini söyleyen adama altmış fakiri doyurmasını istemiştir. Ancak

⁶⁶ Mevsili, a.g.e. a.y.

⁶⁷ Mevsili, el-ihtiyar, I/131

⁶⁸ Nevevi, el-Mecmu', VI/361-362, Şirbini, Muğni'l-Muhtac, I/441-445.

hanımı için bir şey söylememiştir. Dolayısıyla bu hadisten kadına/hanıma kefarete gerektiği hükmü çıkarılamaz.⁶⁹

Ramazanda bilerek yeme ve içmenin kefareti gerektirmeyeceği konusunda Şafiiler, “*Kim Ramazan’da orucunu bozarsa...*” hadisini zayıf hadis olarak kabul etmişler bu hadise dayanarak bir hüküm vermemişlerdir.⁷⁰

---

⁶⁹ Bkz. Nevevi, *a.g.e.*, VI/358-359, Şirbini, *a.g.e.*, a.y., Bekri, Seyyid, *İnetu't-Talibin*, Haznedar Matbaası, ist. Trs. II/238-239.

⁷⁰ Bkz. Nevevi, *el-Mecmu'*, VI/361.

SONUÇ

Abdest, Namaz ve Oruç ibadeti, İslam Hukuku'nda ibadetler bölümünün önemli bir kısmını teşkil etmektedirler. Bu ibadetler, aynı zamanda Müslüman'ın günlük, haftalık ve yıllık hayatına serpiştirilmiş bulunmaktadır. Bir Müslüman'ın bunlardan ayrı yaşaması düşünülemez.

Abdest, namazın şartlarındandır. Bu konuda Hanefi ve Şafii Mezhepleri arasındaki farklılık noktaları abdestte niyet ve tertibin gerekliliği meselesi ile kadına dokunma ve insanın vücudundan adeten necis sayılan şeylerin vücudun dışına çıkması sonucu abdestin bozulup bozulmayacağı meselesidir. Mezhep alimleri, bu konularda kendi görüşlerine delil olarak bazen ayetten bazen de Sünnet veya Kıyastan delil getirmişlerdir. Aynı konudaki farklılıklara mezhep alimleri bazen aynı ayet veya hadisi delil almışlardır, ancak aynı delili farklı yorumlamışlardır. Abdest konusundaki farklılıklarda daha çok bu eğilimin olduğunu görmekteyiz. Bazen de aynı konudaki farklılıklara birbirinden farklı deliller getirilmiştir.

Namaz konusunda iki mezhep alimlerinin birbirinden farklı, oldukça fazla görüşleri mevcuttur. Namazın vakitleri ve şartları konusundaki farklılık noktaları daha çok konuyla alakalı aynı delillerin yorum farklılığından kaynaklanmaktadır. Namazın rükünleri konusunda farklılığa sebep olan deliller ise hayli fazla ve farklı hüküm çıkarılabilecek durumdadırlar. Her hangi bir konu, bir mezhebe göre farz hükmünü taşıırken diğer mezhebe göre sünnet hükmünü taşıyabilmektedir.

Yolcu, Bayram ve Vitir namazlarının hükümleri konusundaki farklı görüşler daha çok aynı ayetin farklı yorumlanmasından ve değişik hadislerin varlığından kaynaklanmaktadır. Özellikle bu konuyla alakalı

hadislerin araştırılmasında ve sıhhat derecelerinin belirlenmesinde büyük fayda vardır.

Hz. Resulullah (s.a.v.), “Nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle namaz kılın.” Buyurarak sahabelere namazı adeta tatbikat şeklinde öğretmiştir. Ancak, namazda her hâlükarda gizli okunan dualar, bir takım tesbihatlar ve namazın vaktine bağlı olarak cemaat halinde iken sesli veya sessiz okunan kıraatler bulunmaktadır. Bundan dolayı Hz. Resulullah (s.a.v.)’in arkasında öğle veya ikindi namazını kılan kimse ile akşam, yatsı veya sabah namazını kılan kimse bu konularda farklı hükümlere varabilir. Bu olay her gün beş defa tekrar edilmekte idi. Peygamberimizin zamanında veya hayatından sonra sahabeler değişik memleketlere gitmişler ve buralardaki Müslümanlar onlardan namazı öğrenmişlerdir. Durum böyle olunca namaz ile alakalı çok teferruatlı bilgi ve rivayetler oluşmuş ve değişik rivayetlerden de özde bir, ancak namazın teferruatı hakkında değişik bilgiler gelmiştir.

Hz. Peygamberin hayatında her ibadette olduğu gibi namaz ibadetine de şekil ve şartlardan daha ziyade Allah’ın rızasını kazanma ve Allah’a karşı kulluk vazifesin yerine getirmenin daha ön planda olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.), namaz vasıtasıyla Allah’ı hatırlama, O’na karşı kulluk vazifesini yerine getirme ve bu yolla kötülöklere dalmaktan kurtarma üzerinde durmuştur. Müctehid İmamlar, Hz. Peygamberin ve O’nun sahabelerinin namaz ile ilgili fiil ve sözlerinden hareketle namazla ilgili bir takım hükümler vermişlerdir. Dolayısıyla bu konuda farklı delillerin ve buna bağlı olarak farklı hükümlerin oluşması kaçınılmaz olmuştur.

Oruç ibadeti hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır. Oruç ibadeti, namaz ibadeti gibi Müslüman’ın her gününe serpiştirilmemiştir ve Hz. Peygamberin hayatında namaz kadar da yoğun değildir. Bu

açıdan oruç ile ilgili hadisler abdest ve namaz ile ilgili hadislerden daha azdır.

Müctehid imamlar aynı konu hakkında farklı hüküm verirken büyük zorlukların üstesinden gelmişlerdir ve Şer'i delilleri kullanarak bir konu hakkında bir hükme ulaşmaya çalışırken bunu iman ve ilim bütünlüğü içerisinde bir sonuca bağlamaya çalışmışlardır. Tezimiz bunun küçük bir yansımasıdır.

BİBLİYOGRAFYA

KUR'AN-I KERİM

ABDÜLBAKİ, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfazi'l-Kur'an*, Çağrı Yay., İst. 1991.

AHMED BİN HANBEL (241/855), *Müsnedu Ahmed bin Henbel*, Mektebetu'l-İslami, Beyrut ts. (I-II)

BACURİ, Şeyh İbrahim, *Haşiyetü'l-Bacuri, Matbaatu Haznedar*, İst. ts. (I-IV)

el-BEKİRİ, Seyyid Ebu Bekir, *İlanetü't-Talibin*, Matbaatu Haznedar, İst. trs. (I- II)

BİLMEN (1971), Ömer Nasuhi, *Hukuki İslamiyye ve Istilahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Basımevi. İst. 1968. (I-VIII)

BUHARİ (256/870), Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail, *el-Camiu's-Sahih*, Çağrı .yay. İst. 1993

BUHUTİ (1051/1641), Mansur bin Yunus bin İdris, *Keşşafü'l-Kına Metnü'l-İkna*, Daru'l-Fikir, Lübnan 1982. (I-)

CANAN, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay. Ankara 1994. (I – XVIII)

CEZİRİ, Abdurrahman, *Kitabu'l-Fıkıh ala Mezahibi'l-Erbaa*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1990. (I-IV)

DAMAD EFENDİ, Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman, *Mecmeu'l-Enhar fi Şerhi Mülteka Ebhur*, Muharrem Efendi Matbaası, İst. h. 1318 (I-II)

- DAREKUTNİ (385/984), Ali bin Ömer, *Sunenu'd-Darekutni*, (Tashih, Seyyid Abdullah Haşim el-Yemani) Daru'l-Mehasin, Kahire ts. I/350. (I-IV)
- DARİMİ (255/869), Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *Sünenü'd-Darimi*, Çağrı yay. İst.1993 (I-II)
- EBU DAVUD (275/888), Süleyman es- Sicistani, *es-Sünen*, Çağrı, yay.İst.1993
- EBU ZEHRA. Muhammed, *Ebu Hanife*, Terc. Osman KESKİOĞLU. D. İ. B. Yay. Ankara 1997. 2. Bsk.
- ELMALILI, Hamdi Yazır (1942), *Hak Dini Kur'an Dili*, Çelik- Şura yay.İst.1993. (I-IX)
- ERDEBİLİ, Yusuf, *el-Envar li A'mali'l-Ebrar*, Matbaatu Mustafa Muhammed, Mısır trs. (I-)
- el-GANEMİ, Şeyh Abdulgani, *el-Lübab fi Şerhi'l-Kitab*, Daru'l-Hadis, Beyrut trs. (I-II)
- GAZALİ (505/1111), Ebu Hamid Muhammed bin Muhammed, *el-Veciz fi Fikhi'l-İmami'sh-Safii*, Matbaatu'l-Adab, Mısır h. 1317. (I-II)
- HAKİM (405/1014), Muhammed bin Abdullah en-Nisaburi, *el-Müstedrek, ala Sahihayn fi'l-Hadis*, Mektebetu'n-Nasr, Riyad ts. (I-IV)
- HASKEFİ (1088/1677), Muhammed Alauddin bin Ali, *ed-Durrul Muhtar Şerhu Tenviri'l-Ebsar*, Daru'l-Tabaati'l-Amire, Mısır ts. (I-II)
- el-HİN, Mustafa, el-Buğa, Mustafa, eş-Şerbeci, Ali, *el-Fikhul-Menhec ala Mezhebi'l-İmami Şafii*, Daru'l-Kelam, Dimeşk 1996, (I-VIII)

İBRAHİM. Muhammed, *el-Mezheb İnde'l-Hanefiye el-Mezheb inde's-Şafiyye*, Terc. Faruk Beşer, Risale Yay. İst. 1989.

İBN ABİDİN (1307/1889), Muhammed Emin, *Haşiyetu Reddu'l-Muhtar ala Durri'l-Muhtar*, Şirketu Mustafa Halebi, 2.b ., Mısır h. 1386. (I-II)

İBN MACE (275/888), Ebu Abdullah Muhammed bin Yezid el-Kazvini, *Sünenü İbn Mace*, Çağrı Yay., İst. 1993. (I-II)

İBN MANZUR (711/1311), Ebu Fadl Cemaluddin, Muhammed Mükrim *Lisanü'l- Arab*, Daru's – Sadr, Beyrut 1990. (I – XV)

İBN RÜŞD (595/1199), Ebu'l-Velid Muhammed bin Ahmed bin Muhammed el-Kurtubi, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, Mustafa Halebi, Mısır ts. (I-II)

İBN'ÜL-HÜMAM (861/1457), Muhammed b. Abdulvahit, *Fethü'l- Kadir*, Daru'l – Kutubi'l – İlmiiyye, Beyrut ts. (I- V11)

----- Kemaluddin Muhammed bin Abdulvahid *Şerhu Fethi'l- Kadir*, Daru'l- Kutubi'l- İlmiiyye Beyrut trs. (I – 1X)

İMAM MALİK (179/795), bin Enes, *Muvatta*. Çağrı Yay. İst. 1993. (I-II)

KARAMAN, Hayreddin, *İslam Hukuk Tarihi*, Nesil Yay. İst.1989 ,2. Bsk.

----- .....* *Mukayeseli İslam Hukuku*, Nesil Yay., İst. 1991. (I-III)

KASANİ (587/1191), Alauddin Ebu Bekir bin Mes'ud, *Bedaiü's-Sana' fi Tertibi Şerai*, Matbaatu Zekeriyya Yusuf, Mısır ts. (I-X)

KUDURİ (428/1037), Ahmed b. Muhammed, *Metnü'l-Kuduri fi Fkhu ala Mezhebi'l-İmami Ebu Hanife*, Şirketu Mustafa Halebi, 2. b., Mısır 1377.

-----, Ahmed b. Muhammed, *el-Muhtasar*, Matbaatu Sübeyh, Kahire 1990, 4.b., (I-IV)

MERGİNANİ (593/1157), Ali b. Ebu Bekir, *el-Hidaye Şerhu Bidayeti'l-Mübtedi*, Şirketu Mustafa Halebi, Mısır ts. (I-IV)

-----, *el-Hidaye Şerhu Bidayeti'l-Mübtedi* Terc. Ahmet Meylani, Kahraman Yay. İst. 1991. (I-IV)

MEVSİLİ (673/1284), Mahmud b. Mevdud, *el-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar*, Çağrı Yay. İst. 1987. (I-V)

MÜSLİM (261/875), Ebu'l- Hüseyin b. Haccac el- Kuşeyri, *el- Camiu's-Sahih*, Çağrı Yay.İst.1993. (I-III)

MÜZENİ (264/878), Ebu İbrahim İsmail b. Yahya, *Muhtasaru'l-Müzeni*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut ts.

NESAİ (303/915), Ebu Abdurrahman, Ahmad b. Şuayb, *Sünen*, Çağrı Yay. İst. 1993.

NEVEVİ (676/1277), Muhyiddin bin Şeref, *Kitabu'l-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb li's-Şirazi*, Mektebetu'l- İrşad, Cidde ts, (I- XXIII)

NİZAMUDDİN, el- Buhari/ Komisyon, *Fetvayi Hindiyye*, Terc. Mustafa Efe, Akçağ Yay. Ankara ts. (I -XVI)

NURBAKİ, Haluk, Kur'an-ı *Kerimden Ayetler ve İlmi Gerçekler*, T. D. V. Yay. 5. Bsk .Ankara 1993.

REMELİ (1004/1595), Ahmed b. Hamza ibn Şihabuddin, *Nihayetü'l- Muhtac*, Şirketü Mustafa Halebi, Mısır h. 1386. (I- V111)

SABUNİ, Muhammed Ali, *Safvetü'l- Tefasir*, İz. Yay. İst. 1993 (I- V11)

SEMERKANDİ (552/1144), Alauddin, *Tuhfetü'l-Fukaha*, (Thk. Muhammed Zeki Abdu'l-Ber) Camiatu Dimeşk, Dimeşk h. 1377. (I-III)

SEN'ANİ (1182/1773), Muhammed b. İsmail, *Sübülü's-Selam Şerhu Buluğu Meram*, Şirketu Mustafa Halebi 4. b., Mısır h. 1379., (I-IV)

SERAHSİ (490/1097), Ebu Bekir Muhammed bin Ahmed bin Ebi Sehl, *el-Mebsut*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut ts.

ŞABAN, Zekiyaddin, *Usulu'l- Fıkıh*, Terc. İbrahim Kafi Dönmez. T.D.V. Yay . Ankara 1996.

ŞAFİİ (204/819), İmam Muhammed b. İdris, *el-Umm*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut ts. (I-VIII)

ŞATİBİ (790/1388), Ebu İshak, *el-Muvafakat fi Usuli-Şeri'a* , Terc. Muhammed Erdoğan, İz Yay., İst. 1990.

ŞEVKANİ (1250/1834), Muhammed bin Ali bin Muhammed, *Neylu'l-Evtar Şerhu Munteka'l-Ahbar*, Şirketu Mustafa Halebi, Mısır ts. (I-II)

eş-ŞİRAZİ (476/1083), Ali bin Yusuf el-Firuzabadi, *el-Muhezzeb fi Fıkhi'l- İmami's-Şafi*, *Mustafa Halebi*, 2. b., Mısır 1963 (I-II)

ŞİRBİNİ (1336/1908), Şeyh Muhammed. *Muğni'l-Muhtac ila Ma'rifeti Meani Elfazi'l-Minhac*, Matbaatu Hazendar, İst. 1958. (I-IV)

TAHAVİ (321/933), Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed, *Muhtasaru't-Tahavi*, (Thk. Ebu'l-Vefa Afgani) Daru'l-Kitabu'l-Arabiyye, Kahire h. 1370.

TIRMIZİ (297/909), Ebu İsa Muhammed bin İsa, *Sünenü't- Tirmizi*, Çağrı yay. İst. 1993.

YÜCEL, İrfan, *III. Avrasya İslam Şurası*, “ Dini Gün ve Bayramlarda Uygulanacak Usul ve Esaslar,” D. İ. B. Yay. Ankara 2000

ZEMAHŞERİ (538/1143), Mahmud b. Ömer, *Ruusul-Mesail*, Daru'l-Beşairü'l-İslamiyye, Beyrut 1987.

ZEBİDİ (1205/1791), Seyyid Muhammed Murtaza, *Tacu'l- Arus*, Matbaatu'l-Hayriye, Mısır. H. 1306. (I-X)

ZEYDAN, Abdulkerim, *el-Veciz fi Usuli'l-Fıkıh*, Müessesetü'r-Risale, 4.b., Ürdün 1994.

ZEYLAİ (762/1360), Abdullah b. Yusuf el-Hanefi, *Nasbu'r-Raye li Ahadisi'l-Hidaye*, Daru'l-Me'mun, Mısır h. 1357. (I-IV)

ZUHAYLİ, Vehbe, *el-Fikhu'l İslamiyye ve Edilletuh* Terc. Komisyon, Risale yay. İst. 1994 . 3. Bsk. (I- X)